

TRAVEL PLANET

KELIONIŲ VADOVAS tavo kišenėje

Kad kelionė taptų dar lengvesnė!

2023

TURINYS

04.
IŽANGA

06.
NE AFRIKA PIETŲ
AFRIKOJE

13.
NAMIBIJA. KUO
DŽIUGINA GYVENIMAS
DYKUMOJE?

58.
NEATRASTA MEKSIKA:
ŠOKIAI KAPINĖSE IR
DRUGELIŲ JŪRA

74.
JORDANIJA: KULTŪRŲ
MOZAIKA IMPERIJŲ
KRYKRYŽKELĖJE

18.
ETIOPIJA: ŽMONIJOS
LOPŠYS

25.
TAI - INDIJA

31.
SKIRTINGI
INDONEZIJOS VAIZDAI

64.
KAS SUVALGĖ
DIDŽIAUSIĄ PAUKŠTĮ IR
IŠVEDĖ KIVĮ?

80.
IŠLIPTI STAMBULE?
KODĖL GI NE?

38.
TOKS ŽINOMAS IR NE
VISADA SUPRANTAMAS
VIETNAMAS

44.
Į PASIMATYMĄ SU PERU

51.
ČILĖ: SPALVOTI
EŽERAI, AIKŠTINGOJI
PATAGONIJA IR IŠDIDŪS
VELYKŲ SALOS SARGAI

70.
TARP DVIEJŲ
VANDENYNŲ

TRAVEL PLANET
KELIONIŲ VADOVAS TAVO
KIŠENĖJE

www.travelplanet.lt

REDAKTORĖ:
Gabrielė Štaraitė

TEKSTAI:
Gabrielė Štaraitė,
Žydronė Lukšytė,
Liudas Dapkus,
Jurgita Kasperavičiūtė,
Aistė Borjas.

MENINĖ REDAKTORĖ:
Vaidminė Misiulytė-Krasauskienė;

NUOTRAUKOS:
Asmeninis archyvas,
@ Unsplash,
@ Pexels,
@ FreePick.

ĮŽANGA

A

r mėgstate žiūrėti šalių reklaminius filmukus, tuos, kurie dažniausiai su dramatiška muzika, gražiausiose vietose, talentingų režisierių ir operatorių nufilmuoti, geriausiu dienos metu? Gražu. Norisi iš karto ten keliauti, bet nuvažiavus tokio sulėtinto ar pagreitinto vaizdo niekas neprasuks prieš akis. Bet ir jūs galite sukurti nuosavų

prisiminimų filmą vadovaudamasis tais pačiais režisūriniais principais, išrinkę gražiausius momentus – juk kiekviena atostogų kelionė yra ideali.

O mes visi nuolat sudarinėjame sąrašus, ką norime aplankyti. Ir tokius pačius sąrašus sudaro ne tik draugai ir pažįstami, bet ir kiti milijonai socialinės medijos vartotojų. Jei išgirstame, kad buvome šalyje ir nepamatėme kažko iš tikrą naujai sudaryti sąrašo – liūdime. Jei tenka dalintis vaizdais su šimtais kitų – liūdime. Jei nepavyksta padaryti puikių nuotraukų, nes apsiniaukę – liūdime. Kaip kokiam narkomanui keliautojui mums reikia vis naujų įspūdžių, vis įdomesnių patirčių, vis įspūdingesnių vietų.

Bet kelionės nėra šauktukų kolekcija. Nėra šūksniai „wow!“, „jėga!“, „o, geras!“. Kelionė tai ir varginantys bei vėluojantys skrydžiai, ilgos eilės prie pasų kontrolės, nepatogi autobuso kėdė, kambarys be gražaus vaizdo, zyziantis uodas, nutrintas kulnas ir nepasisekęs patiekalas. Jei reiktų kelionę palyginti su skrybės ženkle – tai būtų kabelis. Po kiekvieno kelioninio nepasitenkinimo seka nauja akimirka, po kiekvienos sunkios dienos ateina naujas peizažas, nauja šypsena ir naujas skonis. Vis dedame ir dedame kabelius, kartais nesustojame net grįžę namo ir dalindamiesi savo prisiminimais.

Šiame žurnale skaitykite Travel Planet kelionės vadovų įspūdžius ir patarimus – tikiuosi jie įkvėps ir padės planuojant savo keliones. Kviečiame keliauti su Travel Planet – visi mūsų keliautojai gauna mobilią programėlę, kurioje mes dalinamės konkrečios vietos žiniomis ir taip kelionė tampa dar lengvesnė.

Smagių kelionių!

GABRIELĖ ŠTARAITĖ
TRAVEL PLANET VADOVĖ IR BENDRATURTĖ

AFRIKA

NE AFRIKA PIETŲ AFRIKOJE

TEKSTAS
GABRIELĖ ŠTARAITĖ

L abai dažnai pirmieji keliautojų įspūdžiai yra lydimi žodžių „čia tikrai ne Afrika“. Ne taip ją mes įsivaizduojame, ar net matome kitose šalyse. Keiptaune ir kituose pietinės pakrantės miestuose skanaujant jūros gėrybes ir vynuogių produktus apima jausmas, kad esi kažkur elegantiškoje Europoje, važiuodamas puikiais keliais negali atsistebėti jų kokybe, o pučiant vandenyno vėjui vėsu... lyg ne Afrikoje.

Pietų Afrika yra itin skirtinga. Patys jos žmonės save vadina Vaivorykštės šalimi. „Biblijoje vaivorykštė yra taikos ženklas. Vaivorykštė yra klestėjimo simbolis. Mes visi trokštame taikos, klestėjimo ir teisingumo. Ir taip bus, jei visi mes, vaivorykštės žmonės, dirbsime kartu.“ Šiuos žodžius ištarė Nobelio Taikos premijos laureatas Pietų Afrikos arkivyskupas Desmondas Tutu. Nuo to laiko šaliai prigijo vaivorykštės pavadinimas - dėl jos kultūros ir gamtos įvairovės.

Ryškiausiai Pietų Afrikos spalvos suspindės Keiptaune. Spalvotame Bo-Kaap rajone pirmiausiai įsikūrė malajiečiai, atgabenti čia dar XVIII amžiaus pabaigoje, kaip Pietų Afrikos kolonistams pritrūko darbo rankų. Kvartalas gali būti labai lengvai sumaišytas su sprogusiu dideliu „Skittles“ saldainių maišu. Kiekvienas

namas linksmai nudažytas ryškiais spalvomis – violetine, mėlyna, rožine, žalia, raudona – pakeisdamas visą rajoną į spalvingiausią vietą visame mieste. Toks pat spalvingas nuo prieskonių ir čia gaminamas maistas.

Taip pat Instagramo fotografijose populiarūs ryškūs karalienės Viktorijos laikų paplūdimio persirengimo nameliai Muizenberge. Visi užrakinti, kai kurie sutręšę, bet banglentininkai greta jų atrodo dar geriau, nei kitur. Spalvos džiugina, tad mano asmeninis Pietų Afrikos vaivorykštės derinys būtų toks:

RAUDONA

Pirmieji vynuogynai Pietų Afrikoje atsirado beveik kartu su pirmaisiais olandų kolonistais dar XVII amžiaus viduryje. Tada Keiptauno pakrantėse sustoję į Indiją plaukiantys laivai papildydavo savo atsargas, o vynas visada buvo privalomų produktų sąrašuose. Į kokybę tais laikais dėmesys nebuvo kreipiamas ir iki pat apartheido eros pabaigos Pietų Afrikos vynas pasaulyje nebuvo vertinamas. Per paskutinius dešimtmečius reikalai pasikeitė. Istoriniame Stelenbošo regione, visai netoli Keiptauno galite rasti ne tik tradicinių vynuogynų, bet ir apdovanojimus pelniusių organinių vyninių. Tikrų gurmanų lauks ir dar penki vyno regionai su sau būdinga specifika. O jei ieškote iš čia kilusios vynuogės – ragaukite Pinotage.

ORANŽINĖ

Afrikanai (arba dar vadinami būrais ar afrikaneriais) – Pietų Afrikos Respublikos baltųjų tauta, kalbanti afrikanų (būrų) kalba, kilusia iš olandų kalbos. Iš viso pasaulyje yra apie 4 mln. afrikanų, iš kurių apie 2,5 mln. gyvena Pietų Afrikos Respublikoje (čia jie sudaro apie 60 proc. baltųjų gyventojų). Visi jie tolimi olandų kolonistų palikuonys, su savimi „atsigabėję“ karališką oranžinę spalvą ir vieną iš savo tuomečių šalių pavadinę Oranžine Laisva Valstybe. Besidomintiems istorija – afrikanų žygiai ir bandymas įsikurti po dažnai nesvetinga pietų Afrikos saule, karai su anglais ir asketiškas jų gyvenimas yra tikras įdomių pasakojimų lobynas. Kai prasidėjo pirmasis būrų karas, Britanijos imperija galvojo greitai susitvarkys su tais perdėm religingais ir toliau savo fermos nemačiusiais valstiečiais be organizuotos kariuomenės. Didžioji dalis Pietų Afrikos teritorijos tokia, kad viskas kaip ant delno, tai ir partizaninio karo čia neišvystys, mąstė jie. Tačiau būrai, vienoje rankoje laikydami bibliją, kitoje puikiai laikė mauzerius ir šaudė su bedūmiu paraku (naujovė tiems laikams, nesimato iš kur šauta). O britai su savo raudonomis uniformomis ir baltais diržais tapo puikiais taikiniai. Britanija priversta atsitraukti ir pripažinti būrų valstybes. Tik neilgam. Po kelių metų čia randama aukso ir karas prasideda iš naujo.

GELTONA

Ar žinote, kad tik ką gimę antilopių ir net zebūrų jaunikliai yra kitokių, šviesesnių spalvų, nei jų mamos ir tėčiai? Viskas tam, kad galėtų kuo geriau pasislėpti geltonuojančiose savanų žolėse. O žmonės akimis ieško ne jų. Ir apima pasididžiavimo jausmas, kai safaryje sugebi pastebėti krūmų pavėsyje įsitaisiusius gelsvo kailio plėšrūnus anksčiau už savo bendrakeleivius ar net gidą. Pietų Afrika garsėja ne tik milžinišku Krugerio parku, bet ir daugybe privačių rezervatų. Ką rinktis – ar Krugerio platybes tačiau negarantuotą tikimybę pamatyti išpūdingiausius gyvūnus, ar šiek tiek surežisuotą nuotykių privačiuose – spręsti jums. O jei turite laiko – suderinkite abu variantus.

ŽALIA

Didysis kanjonas Jungtinėse Amerikos Valstijose gal ir stebina savo pločiu ir gyliu, bet Blaido upės kanjonas Pietų Afrikosje sužavi visus savo žalumais. Kai XIX amžiuje Britanijos imperija ėmė stumti baltuosius afrikanerius iš Keiptauno apylinkių ir prasidėjo didysis būrų žygis į naujas teritorijas, šias nuostabias vietas pasiekę žmonės taip apsidžiaugė, kad jų išsiųsti žvalgai sugrįžo, kad upę ir jos kanjoną pavadino „Laimė“ (senąja olandų kalba „blyde“). Tiesa dabar

upė oficialiai pervadinta į Motlatse, mat Pietų Afrikosje pamažu atsisakoma įvairių kolonistinių pavadinimų (pavyzdžiui, Port Elizabeto miestas tapo Gqeberha, o Nelspruitas Mbombela). Vienas iš išskirtinių Blaido upės kanjono vaizdų – Trys rondaveliai, uolų dariniai primenantys apskritas afrikietiškas trobeles. Sako, kad Afrikosje jos neturi kampų, nes taip saugomasi gyvačių. Šis kanjonas priklauso Panoramos keliui, kuriame dar išvysite tikrą Dievo langą ir stebuklingas laimingojo Burko skyles. Nepamirškite užsukti į aukso ieškotojų miestelį dvasingu pavadinimu Piligrimų poilsis. Aukso karštinės metu čia piligrimai užklysdavo retai, užtat dabar galima persikelti į jų laikus ir pajusti „laukinių vakarų“ dvasią.

ŽYDRA

Nė vienas pasakojimas apie Pietų Afriką negali apsieiti be deimantų. XIX amžiuje čia buvo randama 95 procentai pasaulio deimantų ir nors dabar ši dalis sumažėjo iki 65 procentų, ko gero tik Pietų Afrikai turime būti dėkingi už šiuos spindinčius kietuolius. Pirmasis čia rastas deimantas buvo pavadintas Eureka ir nukeliavo nemenką kelią iš penkiolikmečio jį radusio Džeikobo kišenės iki kol buvo suprasta radinio vertė. Deimantų verslininkai sukūrė įtaigias istorijas, skatinančias mus žavėtis ir puoštis šiais

akmenimis – sakoma, kad būtent PAR kompanija De Beers sugalvojo, kad karštą ir stiprią meilę galima įrodyti tik peršantis su deimanto žiedu. Beje, nešioti sužadėtuvių žiedą ant bevardžio kairės rankos piršto (kaip paplitę daugumoje pasaulio šalių) sugalvojo dar senovės egiptiečiai, manę kad būtent ten teka „meilės vena“. Bet reikia nepamiršti ir apie technologinę šios tvirčiausios medžiagos vertę, juk net 80 procentų visų deimantų tinka tik industrinėms reikmėms. Lankantis Pietų Afrikosje tiesiog būtina užsukti į deimantų parduotuvę, jei ne pirkti, tai bent susipažinti. Na, o tikri akmenukų mylėtojai turėtų apsilankyti ko gero garsiausioje Kimberli deimantų kasykloje. Čia 22 milijonai tonų žemės buvo iškasta tam, kad būtų rastos 3 tonos deimantų. Dabar tai didžiausia žmogaus iškasta „duobė“ – 2 kilometrų perimetro ir 215 metrų gylio. Ne visi deimantai yra bespalviai – rečiausiai pasitaiko raudoni ir žali, o taip pat rasite geltonų, rausvų ir žydrų.

MĖLYNA

Indijos vandenynas, skalaujantis šalies pietus yra šaltas. Jei norite šilumos – ieškokite jo aplink Durbaną, garsėjantį ir savo ilgais paplūdimiais. O aš į mėlynas bangas kritau su nardymo kostiumu ir su... baltaisiais rykliais. Pasaulyje yra kelios vietos, kur galite tai padaryti ir viena iš jų – Gansbei įlanka Pietų

Afrikoje. Nerti giliai nereikėjo – tiesiog išokti į prie laivo pritvirtintą geležinį narvą. Rykliai yra šiek tiek privileijuoti ir vandenį įmetus tuno galvą, tačiau yra griežtai draudžiama juos maitinti. Baltieji rykliai minta dideliais tunais, ruoniais, o žmogus ar smulkesnės žuvis jiems visai netinka. Baltieji rykliai, kaip didžiausios jūrų pabaisos išgarsėjo po filmo „Nasrai“. Pasitaiko, kad jie užpuola banglentininkus, sumaišę juos su didele žuvimi. Baltųjų ryklių nepamatysite jokiame akvariume, jie nelaisvėje neišgyvena. Užtat puikiai sugeba nuplaukti nuo Pietų Afrikos iki Australijos krantų ir grįžti atgal. Mokslininkai baltuosius ryklius atpažįsta iš didžiųjų pelekų – kiekvienas jų turi savo unikalų raštą. Ir štai, jau viršuje įgula duoda komandą kišti galvą po vandeniu – prie mūsų artėja jis. Kai ryklis trenkėsi į narvą - galėjau galvoti tik apie tai, ar teisingoje vietoje laikau rankas. Na, o jei atvyksite į greta esantį Hermanusą nuo birželio iki lapkričio – turėsite galimybę pamatyti kuprotuosius ir kitokius banginius, atplaukusius čia atsivesti jauniklių.

VIOLETINĖ

Nuo birželio iki lapkričio pietinę Pietų Afrikos pakrantę verta aplankyti ir visiems, mylintiems gėles. Čia gausu protėjų žiedų, Carlo Linnaeuso pavadintų graikų dievo Protėjo garbei, dievo kuris gebėjo keisti savo išvaizdą. Pietų Afrikoje randamos 330 protėjų rūšių, jos kartais dar vadinamos cukriniais krūmais, nes turi itin daug nektaro. 300 kilometrų Sodų kelias garsus visame pasaulyje – tiek dėl savo floros gausos bei unikalumo, tiek dėl švelnaus klimato. Vasaromis čia paprastai neįkaista daugiau nei 30 laipsniai, o žiemomis nenukrenta žemiau 10 laipsnių. Sodų kelias įtrauktas į UNESCO bio-įvairovės rezervatų sąrašą. Čia taip pat gausu įvairių trekingo maršrutų, galimybių plaukti kalnų upėmis, šokti su guma nuo tilto ar tiesiog pasėdėti ant uolos žvelgiant į smėlėtą vandenyno krantą. Dar viena fantastiška su žiedais susijusi patirtis – spalio mėnesį pražydusios Pretorijos gatvės. Palisandrmedžių čia daugiau nei 70 000 ir visai nesvarbu, kad medžiai kilę iš Brazilijos.

JUODA IR BALTA

Žinoma, nė vienas pasakojimas apie Pietų Afrikos Respubliką neapsieina be skaudžios apartheido istorijos paminėjimo. Tai vienas žiauriausių įteisinto rasizmo pavyzdžių pasaulyje. Prasidėjęs nuo pirmųjų olandų atvykusių čia kolonizuoti ir skelbti baltųjų viršenybės idėjos. Juos pakeitė britai, tada afrikanų Nacionalinė partija valdžioje 1948 metais priėmė segregacijos įstatymus. Gyvenimą reguliuojančių įstatymų vis daugėjo: vienas iš jų reikalavo visada su savimi turėti specialų leidimą būti toje teritorijoje, kitas apibrėžė tik baltiesiems skirtas zonas. Juodiesiems buvo draudžiama

naudosis taip pačiais paplūdimiais, autobusais, parkų suoliukais, ligoninėmis, mokyklomis, tualetais ar net kapinėmis kaip ir baltieji. Dar vienas įstatymas draudė skirtingų rasių santuokas ir santykius. Ne baltieji negalėjo gyventi miestuose, nebent dirbo čia ir turėjo specialius leidimus. Milijonai buvo iškeldinti iš savo namų į specialias skurdžias teritorijas skirtas juodiesiems ir spalvotiesiems.

Pietų Afrika ir dabar išgyvena nelengvus pokyčius – baltieji dabar jaučiasi diskriminuojami, juodieji skundžiasi 40 procentų nedarbu, o visi kartu – kasdien kelioms valandoms išjungiamo elektra (jos šaliai trūksta jau gana seniai). Bet keliautojams šalyje pakankamai saugu, o juoda ir balta spalva tai ir afrikinių pingvinų simbolis. Šie mieli ir juokingi paukščiai nesunkiai aplankomi Bolderio paplūdimyje netoli Keiptauno.

SPINDESYS

Keiptaunas tikrai ne veltui patenka į gražiausių pasaulio miestų topus. Keiptauno vizitinė kortelė yra Stalo kalnas, kuris, kaip sako geologai, yra senesnis nei Himalajai ir prisimena tuos laikus, kai žemėje dar buvo vienas super žemynas. Yra du būdai kaip nusi-gauti iki viršūnės: lengvasis - užsikelti funikulieriumi arba sunkusis – kopti pėsčiomis dvi tris valandas per Stalo kalno nacionalinį parką. Suplanuoti užsikėlimą yra itin sunku, mat oras kalno viršūnėje keičiasi itin greitai. Net kelis kartus teko užkilti saulei šviečiant, o po 20 minučių pakyla vėjas ir vaizdą užtraukia per keterą genami debesys. Tik 1085 metrai aukštyr ir gali patirti tokius pat nemalonius siurprizus, kaip ir pirmieji jūrininkai, kurie skynė kelius į Indiją aplink Afrikos žemyną.

Pusiaukelėje juos pasitikdavo Gerosios vilties kyšulys – 256 metrų aukščio uola, išsikišusi tarp Atlanto ir Indijos vandenynų, visai netoli Keiptauno miesto. 1488 metais šį kyšulį atrado portugalų keliautojas Bartolomėjus Diasas ir pavadino Audrų kyšuliu. Vėliau ši vieta buvo pervardinta Gerosios Vilties kyšuliu, tikintis sėkmingos prekybos su Indija. Tiesa, tikras geografinis dviejų vandenynų susidūrimo taškas yra Agulhas (Adatos) iškyšulys, piečiausias visos Afrikos taškas, bet kai stovi sename švyturyje visai lengva įsivaizduoti Atlanto vandenyną dešinėje, o Indijos – kairėje.

PRAKTINIAI PATARIMAI:

- Pasidaryti PAR vizas nėra taip paprasta, kaip būtų galima tikėtis. Kai dauguma pasaulio ir Afrikos šalių savo tvarkas paprastina, perkelia viską į internetą, jums teks nusiųsti pasus į Lietuvą kuruojančią ambasadą Stokholme

AFRIKA

NAMIBIJA. KUO DŽIUGINA GYVENIMAS DYKUMOJE?

TEKSTAS
GABRIELĖ ŠTARAITĖ

kartu su pluoštu kitų dokumentų – savo sąskaitos detaliu 3 mėnesių išrašu, darbovietės pažymomis ir visų viešbučių patvirtinimais. Vizą jums padarys per dvi ar net keturias savaites, tad nepalikite visko paskutinei minutei.

- Pietų Afrika puikiai tinka savarankiškiems keliautojams – išsinuomavę mašiną patogiai apvažiuosite gražiausias vietas. Tačiau toli nuklysti nuo turizmo traukos taškų nepatarčiau be vietinių palydos, kai kurie rajonai tikrai nėra saugūs.
- Patį Keiptauno miestą ir jo artimiausias apylinkes lengva apžiūrėti su tradiciniu hop-in-hop-off autobusu. Dienos bilieto kaina vos 10 eurų. Juo aplankysite tiek miesto centrą, tiek botanikos sodą, tiek vynines ir net paplūdimius.
- Na, o visiems skanaus maisto mylėtojams privaloma kita vieta – senojo uosto teritorija, vadinama V & A Waterfront (įdomu tai, kad priešingai nei daugumoje pasaulio vietų pavadintų Anglijos karalienė Viktorijos ir jos vyro Alberto vardu, čia A raidė reiškia jos

sūnų Alfredą). Nesuskaičiuojama daugybė skirtingų virtuvių restoranų, o ypač jūros gėrybių. Rasite čia ir prekybos centrą, ir seną švyturį, ir Nobelio premijos aikštę, kur greta stovi visi keturi šalies Taikos premijos laureatai (Nelsonas Mandela, Desmondas Tutu, Frederikas Willamas de Klerkas ir Inkosi Albertas Luthuli).

Kai pirmieji saulės spinduliai pasiekia Namibo kopas, jos nusidažo gelsvai oranžine spalva. Dienos metu atrodo, kad dykuma keičia savo veidą. Kai kurios kopos būna tamsiai raudonos arba šviesiai rožinės spalvos, ir taip yra dėl skirtingo geležies kiekio smėlyje. Kuo kopos senesnės, tuo jos raudonesnės. Kopimas į smėlio kopas yra įspūdingas, bet kartu ir varginantis dalykas. Gal net labiau varginantis nei kopimas į kalnus – gerai tik, kad kopos aukštis bus apie 200 – 300 metrų. Dykumoje mes galime būti tik saulei kylant ir leidžiantis, o jau 11-ą ryto saulė kaitina iki 45 laipsnių (čia jei rastume pavėšį). Skrybėlė neleidžia galvai perkaisti, tačiau vis tiek atrodo, kad karštis tuojau prismeigs prie žemės ir išsilydisi į baltą molį, kuris čia jau kepa beveik 800 metų. Eini ir galvoji apie tai, kaip prie dykumos sąlygų čia prisitaikę gyventi ir gyvūnai, ir žmonės. Kad ir kaip būtų sunku, atrodo kad galėčiau čia eiti ir eiti, kad tik dar kartą pamatyčiau tą mėlyno dangaus, raudono smėlio, balto molio ir juodų medžių kamienu derinį. Mano bendrakeleiviai jau išpėdina atgal, o aš dar einu nuo medžio prie medžio mintyse įrėždama kiekviename ženklą, kad vėl grįšiu čia.

KAIP IŠGYVENTI DYKUMOJE?

Rūkas, atslenkantis iš Atlanto vandenyno yra pagrindinė priežastis, kad Namibo dykumoje yra gyvybės – tai vienintelis vandens šaltinis mažiems driežiukams, gyvatėms, skorpionams ir chameleonams. Pastebėti daugelį jų galėsite tik su profesionaliu gidu, kuris iš apibyrėjusių smėlio smiltelių gali pasakyti, kas slepiasi po jomis. Tada nenustoji žavėtis gamtos gebėjimais.

O štai elegantiškieji oriksai su didžiuliais lenktais ragais keliaujantys nuo kopos prie kopos, nuo vieno mums nematomo maisto šaltinio prie kito, dykumoje išgyvena todėl, kad sugeba savo smegenų nenužudyti ir kraujo temperatūrai pakilus iki daugiau nei 40 laipsnių. Dykumų drambliai per tūkstančius evoliucijos metų išmoko gerti mažiau vandens. O kad viskas būtų taip paprasta!

Jei norisi pamatyti daugiau didesnių gyvūnų, geriausiai važiuoti į Etošos nacionalinį parką. Pusiaus saunos savanos pievos ir dygliuoti krūmynai leidžia suprasti, kad šiame parke vandens yra labai mažai. Nenuostabu, kad ir pavadinimas Etoša reiškia „sausos vandens vieta“. Etošos ežeras yra labai druskingas ir dažniausiai išdžiūvęs, todėl parko gyventojai vandens keliauja prie vandens duobių. Tokių duobių parke yra apie 30 ir jos labai padidina tikimybę pamatyti norimus

gyvūnus. Aišku, jei turėsite kantrybės. Laukinius gyvūnus galite stebėti turėdami dvi strategijas – aktyviems norisi važiuoti nuo vietos prie vietos, puikiai sužymėtai žvyro keliukais, o lėto stiliaus keliautojai tiesiog pasirenka vieną vietą ir laukia, kada gyvūnai patys iki jos ateis.

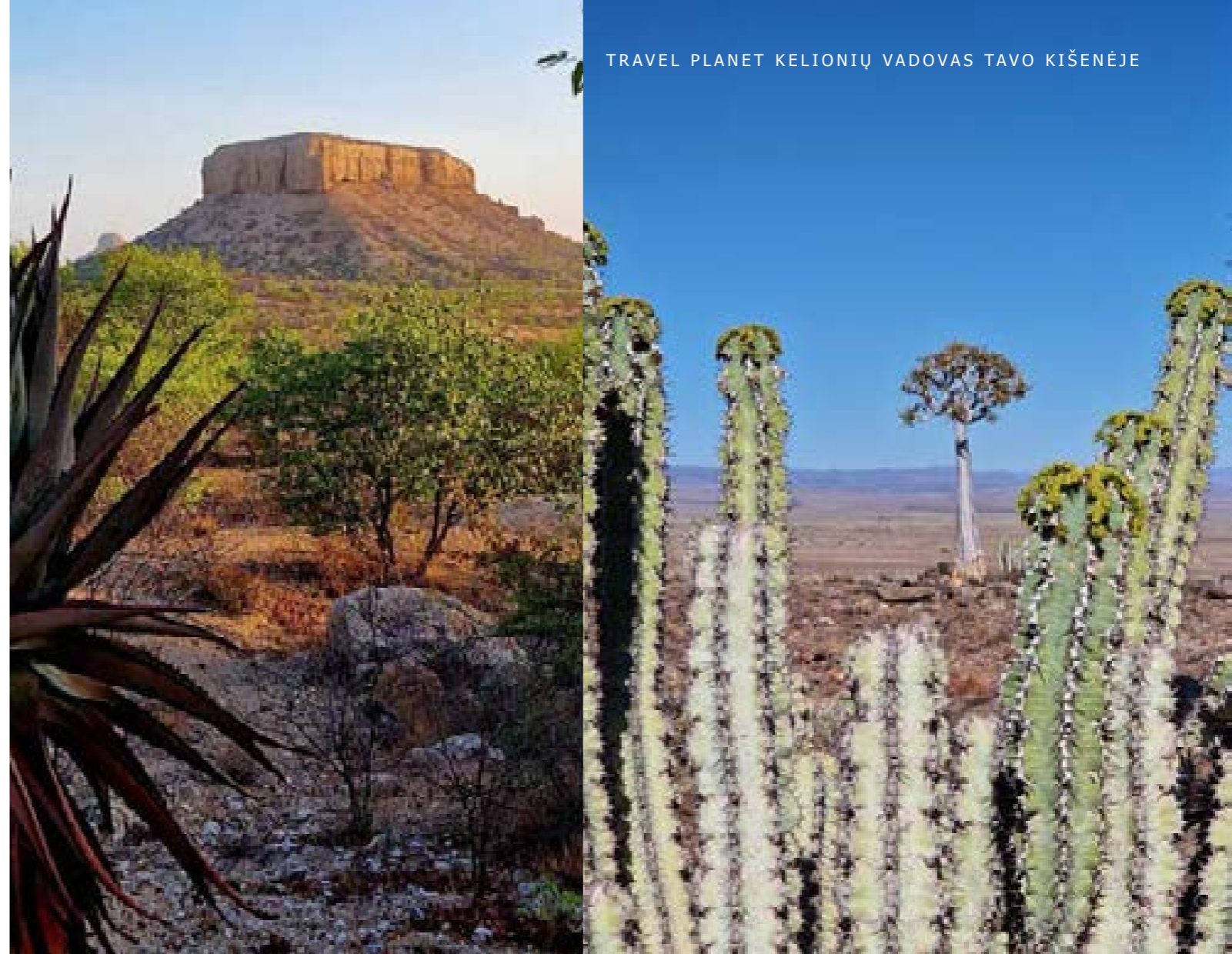
Visai neturintiems kantrybės vietinės fermos pasiūlys galimybę pamatyti gepardus. Gepardai – patys greičiausi žinduoliai žemėje, medžiojantys dienomis ir rečiau pamatomi įprasto safario metu. Vis dėlto reikia būti atsargiems ir nepatekti į vietinį zoologijos sodą. „Man pasisekė ir aš galėjau pamaitinti 15 gepardų!“ džiaugėsi vienas iš tokių vietų lankytojas. Bet kai matai gepardą, ištreniruotą nuimti turistui kepurę nuo galvos, po pirminio džiaugsmo ir susižavėjimo apima liūdesys.

Geriau ieškokite tokių gamtosauginių projektų, kaip AfriCat. Okonjimos rezervate vykstanti leopardų stebėjimo patirtis leidžia pasijusti laukinėje gamtoje (ir nesvarbu, kad kai kada leopardus padeda surasti elektroninės apykaklės), o surinkti jų gyvenimo duomenys padeda mokslininkams geriau pažinti šiuos ypatingus gražuolius.

ŽMONĖS DYKUMOJE

Keliauti Namibijoje gana paprasta – ar vyksite su organizuota kelione, ar savarankiškai išsinuomosite automobilį. Tiesa, mėgstantiems visuomeninį transportą teks nusivilti. Kaip ir daugumoje Afrikos šalių, gamtos lobių taip nepasieksite. Viena iš istorijų, besikartojanti iš keliautojų lūpų, kad kelionė Namibijoje įsiamžina su bent vien kiauira padanga. Dėl neasfaltuotų kelių nežinai kada tau teks keisti ją. Bet jei keliai nekokie, tai pakelės ir pakelės sustojimo vietos stebina savo švara. Išlipi pramankštinti kojas, o ten net sugrėbstyta. Štai ir vėl vokiškos tvarkos įtaka.

Dar vienas užsienio kolonistų palikimas yra hererų moterų suknelės. Pirmą kartą tas puošnias matronas iš arti pamačiau miesto ligoninėje. Sunku buvo patikėti, kad visa tai kasdienė jų apranga: puošnios pūstos suknelės, perimtos XIX a. pab. – XX a. pradžios misionierių, nuspalvintos ryškiomis Afrikos spalvomis ir papildytos jaučių ragus primenančiomis kepurėmis. Hererų gentis yra gyvulių augintojai, tad tokia puošmena neatsitiktinė. Vyresnės moterys visos labai įspūdingų moteriškų formų. Sustojame pakalbinti jas pakelėje, kur su senomis Zingerio siuvimo mašinomis jos siuva save primenančias lėlytes. Suknelės, kurios iš tolo atrodo prabangiai, iš arti šiuo pigia sintetika ir baisu darosi, kaip jaustis jose esant 40 laipsnių karščiui. Vis dėlto, puošnios suknelės slepia itin tragišką hererų genties likimą, kai vokiečiai už nepaklusimą siekė visiškai išnaikinti visus hererus.

Visai kitaip karštam Namibijos orui yra prisitaikusi himba gentis. Jų gimtoji teritorija – šalies šiaurinėje dalyje, kalnuotame Kaokoland regione šalia Kunene upės. Vis dėlto, pamatysite juos ir kitose vietose, kad ir sustoję netoli sostinės degalinėje. Pagrindinis šios genties užsiėmimas – gyvulininkystė, gentis visada buvo klajokliai, tačiau civilizacija pamažu keičia tokį gyvenimo būdą. Tie, kurie susiduria su turistais – visada pasinaudos galimybe uždirbti iš fotografijų. Pusnuogės moterys nesidrovi stovėti prie turistų ir žiūrėti ar joms patinka, kaip pačios atrodo nuotraukose.

Himbos genties gyvenamojoje vietoje beveik nėra vandens, todėl žmonėms jis yra be galo vertingas. Vietinės moterys nesiprausia (tai daro tik genties vyrai), o naudoja jų tradicinį tepalą, kuris suteikia jų odai rausvumo ir apsaugo nuo bakterijų, nemalonaus kvapo bei saulės spindulių. Moterų plaukai yra supinti ir ištepti moliu. Raudona spalva simbolizuoja žemės raudonumą ir kraujo arba gyvenimo spalvą.

Himba gentis palieka du skirtingus išpūdžius

– unikali išvaizda, archaiškas gyvenimo būdas, bet įspūdi sugadina gana agresyvus komercijos kišimas „pirk pirk mano suvenyrą“. Himbų tarpe daugiau nei pusė žmonių serga AIDS ir skaičiuojama, kad pusė iš vaikų yra arba tuoj taps našlaičiais. AIDS vis dar didelė nelaimė visoje Afrikoje, nors kai kurios šalys yra suvaldžiusios ligą aktyviai šviesdamos žmones. Sunkiausia dalis yra įtikinti, kad ligą atneša ne blogiosios dvasios, bet žmogus gali pats apsisaugoti. Atvykstantys žmonės dažnai atveža vietiniams lauktuvių - kukurūzų miltų, arbatos, cukraus ir kitų produktų, kurių jiems patiems yra sunku nusipirkti.

Namibijoje taip pat galite susipažinti su bušmenais, arba dar kitaip vadinamais sanais. Genetikos mokslas sako, kad būtent jie labiausiai primena pirmykščius žemės žmones. Tuos, kurie paliko piešinius uolose, leidžiančius pažinti mūsų seniausią istoriją. Vienas garsiausių tokių senųjų relikvų yra greta Brambergo kalno esantis Baltosios moters piešinys. Kaip ir daugelyje garsių istorinių atradimų, jie būna pavadinami remiantis klaidingomis prielaidomis ir istorijomis.

Baltoji moteris iš tiesų yra šamanas, tikriausiai įėjęs į transo būseną ir išsitemęs baltu moliu, taip kviesdamas taip reikalingą lietų. Namibijos gentyse dar ir dabar gyvos šamaniškos ceremonijos ir ritualai, padėję joms išgyventi dykumoje.

Užtat dienos pabaigoje visai kitoje dykumos pusėje užsukus į vietinį Svakopmundo barą dažnai galima išgirsti vieną ar kitą vokišką žodį, pamatyti tos valstybės atributiką. Tai turėtų būti keista, nes Namibija buvo Vokietijos kolonija vos dvidešimt keturis metus. Per Pirmąjį pasaulinį karą pietų afrikiečių ir britų pajėgos išstūmė vokiečius iš Namibijos ir valdė ją iki 1990 metų. Pagrindinis vokiškos kultūros miestas Svakopmundas greičiau primena Vokietijos pakrantes, skalaujamas Šiaurės ir Baltijos jūrų. Net ir oras čia vėsus, rytai dažniausiai apgaubti rūko. Vis dėlto, dykuma yra čia. Ji ateina kada nori, užpusto geležinkelio bėgius ir ko-reguoja žmonių planus.

PATARIMAI KELIAUJANTIEMS Į NAMIBIJĄ:

- Namibija yra šalis, kur saugiai ir lengvai galite keliauti nuomota mašina. Keliai tušti, GPS veda gerai. Tiesa, turite mėgti ilgas valandas už vairo, tačiau ir bekraštės lygumos turi savo žavesio.
- Mūsų vasara yra pats populiariausias kelionėms į Namibiją, tačiau birželis - rugpjūtis yra žiema ten, tad oras yra vėsiausias. Tie, kurie keliauja karštesniu metu (spalis – balandis), kelionės metu tikrai pasvajoja apie vėsumą, tačiau turėkite omenyje, kad naktimis birželį - rugpjūtį gali būti ir minusas, o išvažiuavus į safari gali peršalti.
- Būtinai rezervuokite nakvynes iš anksto – turizmas sugrįžo pilnu tempu, tad net ir likus 6 mėnesiams iki kelionės dažnai galite negauti norimos lodžijos.
- Jei norite maksimaliai išnaudoti laiką Namibo-Nauklūfo parko viduje ir auksines fotografavimo valandas saulei kylant ir leidžiantis prie nuostabiųjų kopų – apstokite parko viduje. Žinoma, nakvynė jums kainuos daugiau, ir ją planuoti reikės dar anksčiau. Tačiau turėkite omenyje, kad garsųjų Dedvlei slėnį patiems nebus taip lengva pasiekti, kol saulei patekęs nepradės važinėti parko mašinos smėlio keliu. Jei vairuojate patys, ir tą atstumą norėsite įveikti savarankiškai, išleiskite šiek tiek oro iš padangų, kad neįstrigtumėte.

- Skrydis saulei kylant virš Namibo dykumos su oro balionu jums kainuos daugiau nei 500 eurų, skrydžiai su sraigtasparniais pastaruoju metu buvo sustabdyti, bet puiki alternatyva yra skrydžiai mažais lėktuvėliais iš Svakopmundo (kaina nuo 300 eur). Vaizdai ir įspūdžiai – nepakartojami.
- Kelionės metu aplankykite ne tik žymiausias ir didžiausias Etošos nacionalinį parką, bet ir vieną iš daugybės privačių rezervatų. Tik aplenkite tokias vietas, kuriose gyvūnai laikomi pramogai – pvz., gali pamaitinti ar pavedžioti nelaisvėje laikomus gepardus.

AFRIKA

ETIOPIJA: ŽMONIJOS LOPŠYS, LEGENDŲ ŠALIS IR ĮDOMIAUSI ŽMONĖS

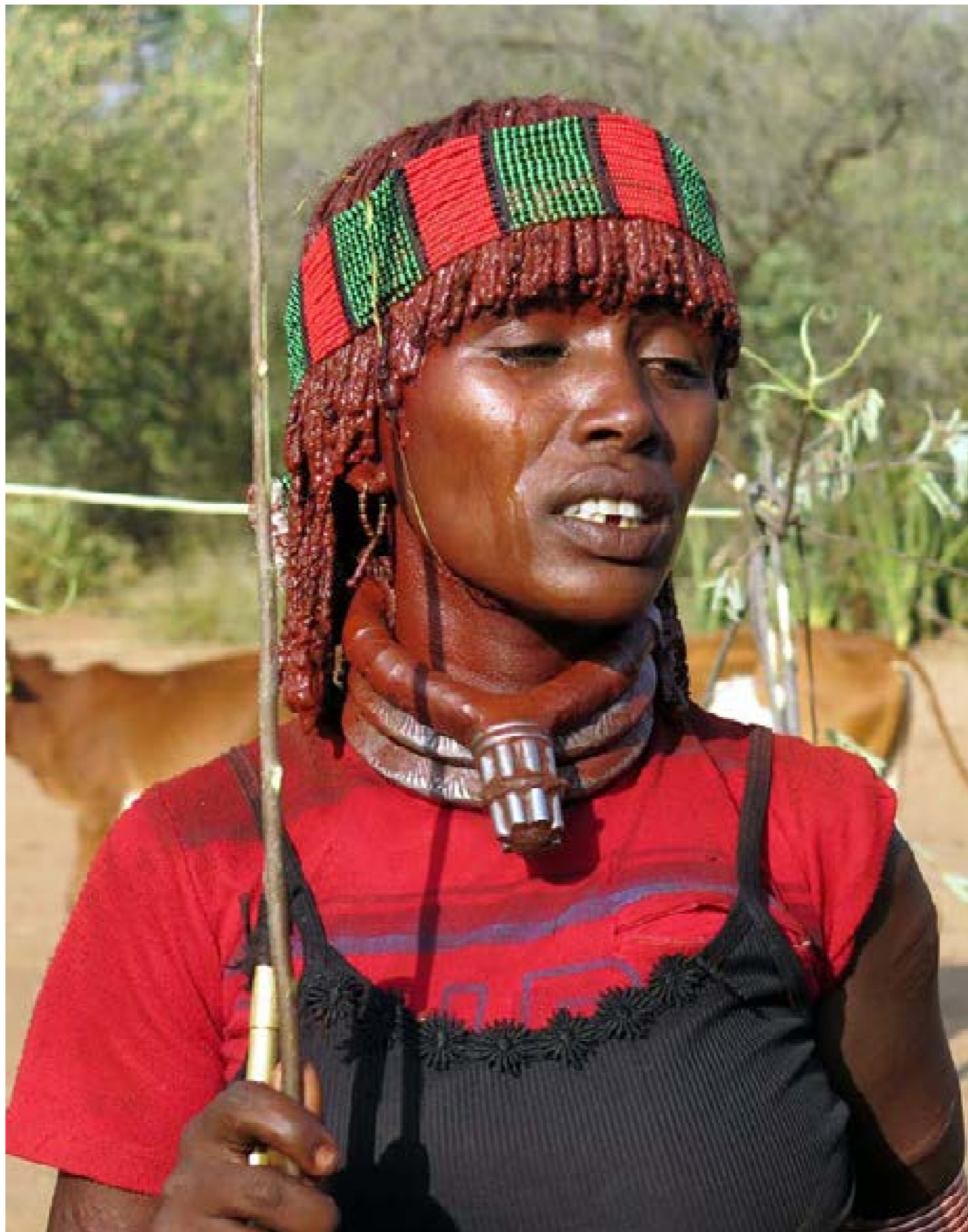
TEKSTAS
GABRIELĖ ŠTARAITĖ

Gana dažnai apie Afriką galvojame kaip apie tamsųjį žemyną – pagrindinės naujienos, pasiekiančios mūsų ausis, yra apie karus, epidemijas, diktatorius ir baudaujančius vaikus. Retas kuris žino daugiau apie jos istoriją ir unikalią kultūrą.

Vieną ryškiausių juodosios Afrikos šalių – Etiopija. Ten gyveno pirmieji žmonės, iš ten kilo mūsų taip mylima kava bei paslaptingoji Šebos karalienė, ir net sunkios gyvenimo sąlygos negali sunaikinti jos turtų, tradicijų ir žmonių šypsenų.

PAPRASTA KELIONĖ LAIKU

Sausio 7-ąją keliuosi dar prieš aušrą, ir kartu su iš visos Etiopijos susirinkusiais baltai apsirėdžiusiais pilgrimais judu prie uoloje iškalto bažnyčios Bet Maryam (šv. Marijos). Šiandien - Etiopijos ortodoksų Kalėdos, čia vadinamos Ganna. Nenustebkite dėl

tokios datos - etiopiečiai ne tik gyvena pagal senąjį Julijaus kalendorių (pas juos dabar 2010 metai), bet ir dienos laiką skaičiuoja nuo saulės patekėjimo, o ne nuo vidurnakčio. Žmonės prie pagrindinės bažnyčios susirinko dar iš vakaro, bet baltiesiems turistams yra daug lengviau prasibrauti iki ten iš kur puikiai matosi taip pat iš visos Etiopijos atvykę kunigai, kurių čia daugiau nei 100, su tiurbanais ir keistomis kepurėmis, skirtingais apsiaustais bei puošniais skėčiais. Jie pradeda eiti uolos kraštu. Kratydami sistras (delno dydžio muzikos instrumentas iš Senojo testamento laikų), giedodami ir linguodami kunigai įveda į keistą būseną visus, stebinčius ceremoniją. Minią išjudina būgnai ir ragų gausmas, o maldininkai prisideda savo giesmėmis. Ir taip apie dvi valandas. Visi susirinkusieji tampa ganomaisiais, o kunigai - piemenimis. Visi ramūs ir besišypsantys, tad net kai mūsų gidas pabaksnoja per priekyje stovinčių žmonių pečius, kad jie pritūptų ir leistų mums fotografuoti - jokių piktų žvilgsnių ar replikų. Mes stovime prie pat šv. Marijos bažnyčios ant 8 metrų skardžio, bet jaučiamės saugūs. Atvykę čia jaučiamės šventės dalimi.

Esame Lalibeloje, vietinių krikščionių vadinamoje Afrikos Jeruzale. Ir tai ne šiaip sau pasigyrimas - Lalibela tapo šventu miestu, sutraukiančiu piligrimus nuo 1187 metų, kai musulmanai užėmė Jeruzalę ir etiopiečiams teko ieškoti savų alternatyvų. Daugelis vietovardžių čia tokie pat, kaip ir Šventojoje žemėje, pavyzdžiui, per miestą teka Jordano upė. Krikščionybė Etiopiją pasiekė IV amžiuje, tačiau čia ji plėtojosi gana izoliuotoje aplinkoje, tad išliko archaiška.

Lalibeloje yra net 13 akmeninių bažnyčių, pradėtų kalti karaliaus Lalibelos laikais XII amžiuje. Priešingai, nei kitur pasaulyje, jos yra iškalto žemyn į žemę. Legenda teigia, kad Lalibela susapnavo, jog Dievas liepė jam pastatyti bažnyčias, tiksliai nurodydamas, kur jos turi stovėti, kaip turi atrodyti ir kaip išdekoruoti vidų. Bažnyčių statybos vyko labai sparčiai, nes dienomis triūsė meistras, o naktimis, kaip teigia legenda, dirbo angelai. Bene išpūdingiausia yra šv. Georgo (Bete Giyorgis) bažnyčia. Ji yra kryžiaus formos, iškiršta žemėje iš vientiso uolos gabalo. Netoliese esanti Bete Medhame Alem (Pasaulio išganytojo) bažnyčia yra laikoma didžiausia monolitine bažnyčia pasaulyje. Ji primena graikišką šventyklą, 33,5 metrų ilgio, 23,5 metrų pločio ir 11,5 metrų aukščio ir galbūt yra garsiosios Aksumo bažnyčios, kurioje buvo saugoma Pandoros skrynja, kopija. Šv. Marijos (Bete Maryam) - yra seniausia iš šių bažnyčių ir būtent čia vyksta pagrindinė Kalėdų ceremonija.

Lalibeloje gyvena apie 20 tūkstačių žmonių, o Kalėdų metu čia atvyksta apie 50 tūkstančių pilgrimų. Jie įsikuria stovyklose po atviru dangumi ir tik kunigams ar vienuoliams yra skiriami paprasti namukai. Etiopiečiai savo Kalėdų išvakarėse pasninkauja, o

šventei būtinai pasipuošia baltai. Dauguma jų dėvi tradicinį drabužį, vadinamą shamma. Tai didelis medvilnės gabalas su ryškių spalvų juostomis galuose. Jis dėvimas kaip toga. Šiaurės Etiopijoje tikrai gali pasijusti lyg būtum patekęs į Kristaus gimimo metus - baltomis marškomis apsigobę vyrai ir moterys gena ašiliukus, neša žabus ir ruošia maistą paprasčiausiomis sąlygomis. Tik tradiciniu būdu verdamos kavos kvapas galbūt sugrąžins mus iš šios laiko mašinos į dabartį.

LEGENDŲ ŠALIS

Etiopijos istorija yra gausiai paskaninta įvairių legendų. Tikriausiai žymiausia iš yra apie Aksumo esančią Siono šv. Mergelės Marijos bažnyčią, kurioje, pasak legendos, saugoma Šebos karalienės atsigabenta Sandoros skrynia. Ją karalienė pavogė iš karaliaus Saliamono ir joje saugomos lentelės, kurias Mozė gavo iš Dievo.

Pasak legendos, kryžius, ant kurio buvo nukryžiuotas Jėzus ir kurį IV amžiuje atrado Romos imperatoriaus Konstantino motina šv. Elena, buvo perduotas Etiopijos karaliams, kad šie apsaugotų koptų krikščionis. Rugsėjo mėnesį visi pasaulio krikščionys, ir ypač etiopiečiai, švenčia kryžiaus suradimą. Etiopijoje ši data pažymima kuriant didžiulius laužus. Dar viena iš Etiopijos legendų sako, kad šalies Oromo regiono tikėjimas, kurio dievas vardu Vaka, yra pasaulio seniausia monoteistinė religija ir būtent iš čia Mozė pasiskolino dešimt Dievo įsakymų.

Pats šalies vardas sudarytas iš dviejų graikiškų žodžių, kurie reiškia nudegęs veidas. Vis dėlto tiksliai vardo kilmė nėra žinoma, o kai kurie istorikai jį kildina iš senos istorijos apie Aksumo įkurėją Ityopį, kiti iš graikų dievo Hefaisto (romėnų Vulkanas) sūnaus Aethiopsos. Etiopijos pavadinimas minimas Senajame Testamente, Iliadoje ir Odisejoje.

Tikėti istorijomis, ar ne – spręsti jums, bet kaip sako patys etiopiečiai “Jei tikite, vadinasi tai tiesa. O mes tikime, kad tai mūsų istorija”.

ALTERNATYVI REALYBĖ

Ypatingas įspūdis liks apsilankius šalies pietuose, kur iki šiol gyvena daugybė ne itin daug kontaktų su civilizacija turinčių genčių. Visos gentys yra skirtingos ir savitos, turinčios savo kalbą, tautinius kostiumus, papročius, gyvenimo būdą ir pasaulio suvokimą. Jose iki šiol išliko itin keistos kūno puošimo tradicijos – ornamentai kuriami iš randų arba apatinė lūpa praveriama ir plečiama tol, kol į ją telpa maža molinė lėkštelė, turinti apsaugoti nuo piktų dvasių.

Lankydami Afrikos gentis keliautojai būtinai ieško „autentikos“. Turiu nuliūdinti, kad ta išsvajota „autentika“, matyt, baigėsi prieš daugiau nei šimtą metų, kai garsieji Afrikos tyrinėtojai – Livingstonas, Speke, Burtonas, Stanley – ieškojo Nilo ištakų ir sutikdavo gentis, niekada neregėjusias balto žmogaus. Tad dabar ir tos vis dar archaiškai gyvenančios gentys, besilaikančioms mums barbariškai atrodančių tradicijų, puikiai suprantama, kad pas juos atvyksta pajamų šaltiniai. Ir jos būtų tikrai atsilikusios, jei to neišnaudotų. Atvykus į vieną kaimą vyksta įdomus spektaklis. Visi apipuola keliautojus ir tampo už skverną, kad juos nufotografuotų. Už vieno asmens foto reikia susimokėti 5 birr (~0,2 eur), bet visa ta tampymo norint, kad fotografuotų jį/ją, o ne kitą, procedūra gana drąstiška. Jautiesi lyg ne tu pirktum nuotraukas, bet tave perka... Mokėti už vaikų nuotraukas reikia mažiau. Viena net sugebėjo paprašyti pinigų už vaiką savo pilve.

Ar tai baisu? Tikrai ne, patirtis verčianti susimąstyti apie pasaulio globalizaciją, jos privalumus ir trūkumus. Ar dėl to nereiktų važiuoti pasižiūrėti? O kodėl reiktų atsisakyti naujų įdomių patirčių ir dar atimti iš vietinių galimybę užsidirbti. Negaudami pajamų iš turistų, jie anksčiau ar vėliau patrauks į miestus, nustos saugoti savo tradicijas ir liks tik archyvinėse nuotraukose ir senose knygose.

BASAKOJAI BĖGIKAI IR JŲ DRAUGAI

Pirmųjų dienų šokas Etiopijoje - kiekviename žingsnyje tave apipuolantys vaikai. Ir parduoda, ir prašo, ir tiesiog kalbina, ar nedrąsiai stebi. Jie net ilgiausius atstumus nubėga vardan galimybės gauti papildomų pajamų ar dėmesio. Matant tuos per akmenis ir gana aukštai virš jūros lygio lakstančius vaikus, visai nebestebina istorija apie pirmąjį afrikietį maratono bėgiką, kuris laimėjo olimpinį auksą basas.

Būna ir linksmų pažinčių - vienam berniukui pasakiau, kad pirkčiau iš jo, jei jis atspės iš kokios šalies mes. Šaudė visai netoli, minėjo ir Koratiją, ir Suomiją, ir Lenkiją. Paskui susirado mus po geros valandos ir išdidžiai pasakė “Lithuania” - nepatingėjo išsiklausinėti miestelyje. Bet tai ne tas pats, kas atspėti, tad šaunusis pardavėjas nenuliūdo ir kai nepirkau jo pakelėse surinktų gražių akmenukų.

Dabar noriu pakalbėti apie paramą, kurios rinkimą šią vasarą skatino ir Lietuvos įžymybės. Labai džiaugiuosi, kad jų misijos metu kilo daugybė diskusijų, koks būdas paremti yra tinkamas, o tiksliau, kaip reiktų tai daryti – skatinant gailėstį ir ašaras, ar vis dėlto kaip nors kitaip? Mano nuomone, padėti gelbėti žmones stichinių nelaimių, karo atveju siunčiant jiems humanitarinę pagalbą yra svarbu ir būtina. Visa kita

parama turėtų būti skirta ne tiesiog pamaitinti, bet išmokyti daugiau užauginti, geriau planuoti, giliau žinoti. Tad keliaudami nedalinkite pinigų tiesiog prašant, nedalinkite saldinių, neskatininkite ištiesti rankos. Net jei vežatės pieštukų ir sąsiuvinų, nuneškite verčiau juos į vietinę mokyklą, o ne dalinkite kažkur gatvėje. Ir kitą kartą, kai pirsite kokį suvenyrą kelionėje nebandykite nusiderėti kainos, tegul tais pinigais džiaugiasi rankdarbio kūrėjo šeima.

KITI ETIOPIJOS TURTAI

Apie 70 proc. visos Afrikos kalnų yra Etiopijoje. Šalis dažnai yra vadinama „Afrikos stogu“. Be to, Etiopijoje randasi ir viena iš žemiausių vietų žemėje – tai Danakilio įgriuva, Dalolo lavos ežeras, 116 metrų žemiau jūros lygio. Jei vertintume vidutinę metinę temperatūrą – tai ir pati karščiausia vieta žemėje. Čia mokslininkai tyrinėja, kaip gali atsirasti gyvybė kitose planetose su tokiais sunkiomis gyvenimo sąlygomis.

Beje, Etiopijoje (ir tik Etiopijoje), Simieno kalnuose gyvena beždžionės – gelados – dar vadinamos kraujuojančiomis širdimis. Jos turi unikalius raudonus plėmus ant krūtinių. Gelados yra lyg senųjų, pirmųjų beždžionių, dabar sutinkamų tik fosilijose,

palikuonys. Gyvena būriais ir mokslininkai pastebėjo įdomių atvejų, kai patelės, kurios turėtų poruotis tik su dominuojančiu grupės patinu, apgaudinėja jį su kitais, bet slepia savo neištikimybę. Užtat Etiopijoje beveik nerastite kitų Afrikai būdingų gyvūnų – dramblių, žirafų ar liūtų. Kažkada jie čia gyveno, bet dabar juos pamatysite tik nuošalesniuose regionuose.

Kai kuriose daug kavos užauginančiose šalyse visai negausite geros kavos, nes nėra kavos gėrimo kultūros. Etiopija yra maloni išimtis, tikriausiai dėl to, kad pasaulyje ji laikoma kavos tėvyne. Viskas prasidėjo čia, Kafos regione ir išplito po visą pasaulį, kad kas rytą žadintų jus. Etiopietiška kavos ceremonija ne veltui yra vadinama ceremonija – išgerti puodelį kavos užtruks. Tikras lėto gyvenimo, mėgavimosi ta akimirka pavyzdys. Šviežios kavos pupelės pirmiausiai paskrudinamos, ceremonijos dalyviai gali įvertinti jų kvapą, tada rankomis sugrūdamos ir kava verdama kaviniuke ant anglių tingiai vėduojant, kad ugnis laikytųsi. Kai kuriuose regionuose kava gardinama rūtomis ar net druska. Kavą užuosite ir namuose, ir turguose, ir oro išvykimo salėje.

Tikrai negaliu pasakyti, kad Etiopijos maistas būtų labai sužavėjęs, bet galiu patvirtinti, kad jis tikrai unikalus. Šalyje auga endeminiai (tik čia randami) grūdai

vadinami tefu. Iš jų kepama gana specifinė duona indžera – primenanti didelį blyną. Tefas yra smulkiausias pasaulio grūdai, bet dėl specifinio tešlos rauginimo, atvykusiems keliautojams šis patiekalas nelabai patinka. Indžera vietinių valgoma tiek pusryčiams, tiek pietums, tiek vakarienei. Ant to didelio iškepto blyno dedami įvairūs troškiniai, jis atstoja ir lėkštę ir šaukštą, mat kitas maistas imamas su indžeros gabaliukų pagalba. Etiopiečiai savo gyvenimo neįsivaizduoja be mėsos, šalis yra didžiausia jautienos tiekėja visoje Afrikoje. Gidas Vendis keliaudamas kartu ir šiek tiek perėmęs lietuvių įprotį užsisakyti šviežių daržovių ir pakelėje nuolat pirkti vaisius guodėsi: „Pamatytų mano mama ir verktų, kad taip skurdžiai valgau“. Vietiniams mėsa yra gero gyvenimo simbolis, o vegetarais jie tampa tik pasniko prieš šventes metu. Etiopiečiai taip pat pasaulyje laikomi medaus vyno išradėjais – pas mus jis vadinamas paprasčiau – midumi.

Dažniausiai afrikietiškus šokius įsivaizduojame judant klubams, bet šiaurinėje Etiopijoje išvysite originalius šokius, kai šokama pečiais. Vietiniai naktiniai klubai visada turi profesionalių šokėjų grupę, bet dar smagiau žiūrėti į paprastus klubinėtus šokančius poromis, labai dažnai ir vaikas su vaiku, ar mergina su mergina. Atrodo, kad jie neturi jokių sąnarių pečiuose. Ritmas, energija ir visa atmosfera – tiesiog užburia.

PATARIMAI KELIAUJANTIEMS Į ETIOPIJĄ:

- Jei į Etiopiją iš Europos skrisite su Ethiopian Airlines, jų vidiniams skrydžiams gausite net 50 proc. nuolaidą. Tačiau, kitų aviakompanijų skrydžiai dažnai daug patogesni ir pigesni, tad ne visada pavyksta taip sutaupyti.
- Svarbiausių religinių švenčių metu (šv. Kalėdos sausio 7 d. ir Kristaus krikštas sausio 20 d.) kainos viešbučiuose pakyla, eisimą stabdo procesijos, tad būkite pasiruošę.
- Kai kuriose vietose tiesiog nerastite gerų viešbučių, bet juk keliaujate pažinti iš ties unikalią kultūrą.

AZIJA

TAI - INDIJA

TEKSTAS
GABRIELĖ ŠTARAITĖ

Žodis Indija kiekvienam iš mūsų sukelia tam tikras, bet pakankamai ryškias asociacijas. Indija dalyvauja mūsų vakariečių gyvenime daugelyje sričių. Ką mes valgome, kaip puošiame namus, ką dėvime ir kaip sportuojame - pakankamai daug kasdienių dalykų yra įtakota turtingos Indijos kultūros. Gana dažnai Indija minima neigiamose šviesoje - teroristiniai išpuoliai, didžiulis skurdas, prievartaujamos moterys, baisi situacija covid-19 pandemijos metu. Visa tai yra tiesa. Bet Indijos šerdis yra jos žmonės. Indija yra "motina" daugiau kaip milijardui savo vaikų, o jie tokie skirtingi ir spalvingi, kaip prieskoniai senojo Delio turguje. Kiekvienas regionas, kasta ir bendruomenė turi savo kultūrą, atspindinčią jų istoriją, kūrybą ir religiją.

Indijos civilizacija vystėsi 5000 metų. Nepaisant didžiulių pasikeitimų, atsitikusių per paskutiniuosius dešimtmečius, ji lieka tokia pati - visiška pojūčių patirtis. Chaosas ir spalvų bei garsų grožis, kalbos, pasikeičiančios kas keliasdešimt kilometrų, invazija į asmeninę erdvę - Indiją sunku priimti net ir patyrusiam keliautojui. Bet jei atsipalaiduoji ir mėgaujiesi - tada gali pažinti šalį ir jos žmones. Ši šalis kupina paradoksų - greta senųjų spalvingųjų šventyklų kabo plastikinės reklamos, baisingus išmetamųjų dujų kvapus čia pakeičia seiles varvinantys maisto kvapai gatvėse. Šalis užstrigusi tradicijose, ypač fatalistiška, aistringai mylinti savo kultūrą. Indai yra vieni iš šilčiausių, kūrybingiausių ir dosniausių žmonių. Taip pat jie taip tvirtai surišti su savo šeimomis ir bendruomenėmis, o tai lemia kartais nelabai suprantamus jų sprendimus, dažnai tokius net pavadiname neetiškais. Kai patrinatė lėtai besikeičiančią senąją kultūrą ir tvirtą vakarietišką individualizmą - būtinai kils žiežirbų. Indija iš karto iššaukia konfrontaciją. Jei esate buvę Indijoje - tikriausiai atpažinsite daugelį iš papasakotų žmonių istorijų, jei dar tik ruošiatės į ją vykti - tai lyg ir perspėjimas kaip pasiruošti, o kartu ir padaršinimas

būtinai keliauti. Iš Indijos jūs grįšite kitokiu žmogumi. Ir aš tikrai nekalbu apie nušvitimą.

Besiruošiant kelionei pirmas dalykas, ką turite įsidėti į savo lagaminą ar kuprinę - tai humoro jausmas. Jis pagelbės jums išgyventi netikėtas situacijas. Jis padės suprasti, kad Indijoje viskas vis tiek vienaip ar kitaip išsispręs. Ne tik kad išsispręs, bet ir tas nukrypimas nuo pirminio plano bus dar geresnis, nei galėjai pagalvoti. Iš tiesų Indijoje reikia leisti dalykams atsitikti, nebandyti jų kontroliuoti. Tai tarsi šalies magija.

Tik atskridus pro atvirą automobilio langą mums tiesiogiai "transliuojamas" gatvės gyvenimas - prašantys išmaldos elgetos, basi vaikai žaidžiantys su aitvaru, keli veršeliai konkuruojantys su melžėja dėl savo mamos pieno, pardavėjai siūlantys kokosus ir jazminų žiedus, pakrypęs vežimaitis su milžiniška šieno krūva, dviratinkai visiškai nesisaugantys pravažiuojančių mašinų, motorleriai su penkiais keleiviais, garsiai pypsintys sunkvežimiai, šokinėjančios beždžionės, šiukšlėse besirausiantys šunys, šiukšlėse besirausiantys žmonės, skubantys povai, maldininkai apsupti debesies smilkalų, vakariečiai su apsalusiomis veido išraiškomis arba bandantys kuo greičiau dingti iš šio beprotnamio.

Mes nematome šalies tokios, kokia ji yra, mes matome šalį taip, kokie mes esame patys. Jei bijote - patirsite gąsdinančių nuotykių, jei įtarinėjate - jus tikriausiai apgaus, o gal net ir apiplėš. Atrodo, kad čia puikiausiai veikia karmos dėsniai. Keliaukite į Indiją atviri ir pasitikintys. Žinoma, kartais instinktai jums sakys saugotis - pasitikėkite jais. Žmonės yra geri. Žinoma, yra išimčių, bet daugumoje atvejų Indijoje būsite pamaitintas ar palydėtas ten kur reikia.

Pasakojama, kad niekada kišenėje žodžio neieškanti Markas Tvenas keliavo aplink pasaulį ir 2 mėnesius praleido Indijoje - jis tesugebėjo apibendrinti taip: "Tai - Indija!" (This is India!)

INDIJA YRA ŠALIS?

Tai labiau subkontinentas, nei šalis. Ji tokia įvairi ir didelė, kad pažinti jums tikrai neužteks standartinių 2 savaičių atostogų. Man visada labai skaudu, kad populiariausi maršrutai po Indiją apsiriboja standartiniu Auksiniu trikampiu (Delis, Agra ir Džaipuras), dar kartais užsukama į Varanasį ir lekiama ilsėtis. Visų pirma, Auksinio trikampio miestai labiausiai įtakoti mogolų islamiškos kultūros, keliautojai čia dažniausiai susiduria su spąstais turistams, o dar pridėkime gana neišraiškingą dulkiną gamtą (tiek kiek jos pamato pro automobilio langą) ir gausite garantuotą nusivylimą.

INDIJA YRA SKURDI?

Induistai turi milijonus dievų, tad šiuo atveju jie tikriai patys turtingiausi pasaulyje. Žinoma, daugiau nei pusė Indijos gyventojų gyvena žemiau skurdo ribos, tačiau vadinti pačią šalį skurdžia - tikrai negalima. Čia daug milijardierių, o vidurinę klasę sudaro net keli šimtai milijonų žmonių. Indijoje net ir išimtys sudaro milijonus žmonių.

Su skurdu yra susijęs vienas svarbus klausimas - ar duoti išmaldos prašantiems vaikams ar elgetoms? Nors davimo procesas yra labai gražus, neatsargus davimas gali būti didelė žala visuomenei. Manau, kad reikėtų neduoti išmaldos gatvėje vaikataujantiems vaikams (taip reiktų daryti ne tik Indijoje, bet ir kitose šalyse). Visų pirma, duodami išmaldą, mes nenoromis skatiname plėsti elgetavimo verslą. Vaikai gavę išmaldą, suvokia tai, kaip greitą, pastangų nereikalaujantį pelną ir galų gale elgetavimas tampa jų gyvenimo būdu, jei ne verslu. Kadangi vaikai elgetaudami gatvėse parneša namo pinigus, tėvai irgi tampa elgetavimo šalininkais ir vietoje to, kad dieną vaikus leistų į mokyklą, išleidžia į gatves. Iš kitos pusės, keliautojai duodami pinigus sukuria „Mister Dollar“ rolę ir kelionę apkartina pas-toviai už marškinių tampantys elgetaujantys vaikai.

Kaip padėti vargšams? Galite aukoti patikimoms

organizacijoms arba šventykloms, kurios tiesiogiai užsiima vargšų šelpimu, suteikdami jiems išsilavinimą, amatininko įgūdžių ar įsteigdami viešas valgyklas. Taip pat paieškokite kavinių ar parduotuvių, kuriose parduvinėjamos moterų, vaikų ar neįgaliųjų sukurti daiktai. Taip pat, su elgetaujanciais vaikais elkitės kaip su kitais vaikais. Griežtai jiems atsisakykite duoti pinigų, įsijunkite į jų žaidžiamus žaidimus. Taip iš Mister Dollar pavirsite kasdieniu praeiviu ir kelionė atrodys kur kas žaismingesnė.

TIKROJI INDIJA YRA PURVAS IR ŠIUOKSLĖS?

Visų pirma, nėra "tikros" Indijos, t.y. kiekviena šalies dalis, kiekvienas aspektas yra tikras. Indijoje prabanga ir skurdas gyvena kaimynystėje - viskas persipynę, visi prie to pripratę ir niekas dėl to nepergyvena. Klausimas, kodėl Indijoje tiek daug šiukšlių tikriausiai jaudina daugelį iš atvykstančių ir besimėgaujantių Indijos kultūra. Labai įdomią versiją girdėjau per laidą berods National Geographic kanale. Anksčiau indai valgydavo iš vienkartinį indų (koks kalambūras gavosi) - iš palmių lapų lėkščių, gėrė iš molinių puodelių. Tada drąsiai šias šiukšles metė ant žemės - lėkštes skaniai suėsdavo karvės, o trumpai de-gto molio puodeliai po smarkesnio lietaus ištirpdavo.

Gamtines medžiagas pakeitė plastikas, bet įpročiai išliko tie patys.

Labai gerai pamenu kaip važiuodamos traukiniu bandėme savo kaimynus paskatinti nemesti šiukšlių pro langą - pakabinome maišelį, į jį demonstratyviai rinkome saldainių popierėlius, džiauksmingai sutikome jų iniciatyvą. Bet vos nusukus žvilgsnį - šiukšlės ir vėl keliavo pro grotuotus langus. O kai lankiausi svečiuose pas turtingų indų šeimą, negalėjau patikėti, kad jos galva cigarečių nuorūkas mėti pro savo balkoną į nuosavą pievelę prie namo - juk vis tiek tarnai surinks.

Vis dėlto padėtis dėl šiukšlinimo gerėja. Net ir vakariečiai, sugrįžę į Indiją po kelių metų pastebi, kad šiukšlynų mažėja, kai kurie regionai, pavyzdžiui Manalio miestas visiškai uždraudė plastikinius maišelius. Šalį išgelbės šiukšlių rūšiavimas - vargin-giausiems žmonės, tai papildomas uždarbio šaltinis. Vyriausybė taip pat deda nemažai pastangų pakeisti žmonių įpročius. Beje, turėtumėte pastebėti, kad indai labai skalbia ir prižiūri savo drabužius, visiškai neturi negero kvapo.

INDIJOJE LAUKIA DVASINGUMAS IR NUŠVITIMAS?

Induizmas neduoda tikslaus recepto, kaip gyventi. Induistai gali garbinti tą dievybę, kurią reikia ar norisi, priklausomai nuo situacijos. Dievas yra visur ir kiekviename. Viskas, kas gyva ar negyva yra šventa. Kiekvienas iš milijonų dievų atspindi kažkurią pagrindinio dievo Brahmos sąvybę, aspektą. Pavyzdžiui dramblialgalvis dievas Ganešas garbinamas už sėkmę ir kliūčių naikinimą.

Kartą Svamio Brahmddev paklausė, kodėl Indija yra laikoma dvasingiausia šalimi pasaulyje. "Taip yra dėl to, kad čia gali rasti didžiausias priešingybes - tamsą bei degradaciją ir šviesą bei grožį. Indija yra pasaulio siela." - atsakė jis.

Dažniausiai dvasingumo ieškantys vakariečiai į Indiją atvyksta su konkrečiu tikslu, pas konkretų mokytoją, į konkretų ašramą. Ten jie patenka tarsi į saugų burbulą - yra apribojami nuo išorinio pasaulio ir įvykių. Gal ir drąsiai čia pasakysiu, bet apie dvasingumą ir jogos filosofiją galite išmokti daugiau bekeliaudami po šalį, nei būdami ašrame.

Labai įdomu, kad Indijoje dvasingumas yra gana

praktiškas, visiškai nepriešpastatomas komercinei gyvenimo aplinkai. Žinoma, tas leistina tik tiems, kas jau nuėjo savo mokytojo nurodytą kelią. Mano draugas beveik prieš 30 metų pasukęs dvasinių praktikų keliu, pakeleivingomis mašinomis pasiekęs Indiją ir suradęs ten savo mokytoją Himalajų kalnuose ilgai mokėsi, praktikavo ir labai nustebino mano bendrakeleives, kartu su manim atvykusias aplankyti jo Goa. Turėjome siuvenyrinius lietuviško suktnio buteliukus ir jis mielai juos priėmė, sakydamas, kad išgers prisimindamas senus gerus laikus Lietuvoje. “Kai nueini visą kelią, atsiriboji nuo prisirišimų, esi aukščiau už svaiginimosi poreikį - keli gurkšniai tavęs jau neišves iš kelio” - sakė jis.

Mano asmeninė patirtis su ašramais yra labai mėgėjiška ir stebėtojiška. Žinojau, kad būtinai noriu ten apsilankyti ir visai atsitiktinai pasirinkau ypatingą vietą, esančią pakeliui mūsų lankomų vietų Keraloje. Su draugėmis į Amritapuri ašramą atvykome jau sutemus ir buvome pakraupusios nuo dviejų dvylikaukščių bendrabučių, kurie visiškai neatitiko mūsų susikurto vaizdo (kokia tipiška situacija Indijoje). Registravomės ten internetu, tad ėmėme ieškoti kur čia tas lankytojų centras. Prie mūsų iš karto priėjo pora moterų, iš karto galinčių iliustruoti žodį “nušvitęs”. Ramus veidas, šypsena, balti drabužiai, tyli kalba - labai keistas jausmas apima ir tave. Gavome visai neblogą

keturvietį kambarį su patogumais ir geležinėmis dviaukštėmis lovomis, gavome čiužinius ir patalynę, gavome maisto, kurio nedrįsime paragauti iš bendro katilo. Nuotaika nebuvo gera, jautėmės kaip ne savo vietoje. Mano draugė, atvykusi į Ama ašramą po 2 metų taip ir neišdrįso ten likti, nors aš ją ir ruošiau tam pirminiam šokui.

Viskas pasikeitė ryte. Atsikėlėme prieš aušrą mat norėjome nueiti į rytinę meditaciją. Saulė ir rūkas sklido virš vandens kanalų, giedamos mantras virto lietuviškomis sutartinėmis, o tikinčiųjų stebėjimas tapo savotišku filmu. Tą dieną prisimenu labai gerai - nors ir tebuvome pašaliniai svečiai, išklausę Amos istoriją, apėję ekskursiją po ašramą ir net neužsirašę karma joga darbams - minčių ir patirčių buvo daug.

Grįžtant prie paprastų keliautojų, atvykstančių aplankyti Indijos, reikia žinoti, kad užsieniečiai įleidžiami tik į kai kurias hindu šventyklas. Į tas kurias įleidžiami, visi turi eiti basi. Batai paliekami prie šventyklos, dažniausiai pas ten uždarbiaujantį “saugotoją”. Beje, nepamirškite pasiimti šiltų (gal net vilnonių) kojinių porą, kuria galėsite pakeisti batus. Visų šventyklų grindys marmurinės ar kitų akmenų plokščių, taigi pastovėjus net keletą minučių ant akmenų, galite sušalti.

INDIJOJE JUS APGAUS?

Appgauti užsienietį... tikriausiai yra kiekvieno su turistais susiduriančio pasaulio žmogaus labiausiai atleistina nuodėmė. Tokia, kuri ten kam nors aukščiau sukels tik šypseną. Apie paplitusias brangakmenių, draudimo įvykių ar sudegusio viešbučio apgavystes čia nerašysiu. Geriau papasakosiu istoriją, kaip Indijoje patyriau tikrą tikriausią kultūrinį šoką.

Agroje gidas Mahibas buvo puikus - gilios žinios apie lankomus monumentus, geras humoro jausmas. Visas pasipuošęs ir pasiruošęs rodyti dėmesį keturioms turistėms. Pasidalino ir savo gyvenimo istorija - kaip myli merginą, kuri yra induistė, o jis musulmonas, tad iš tėvų negauna pritarimo vesti, kaip ruošiasi įsteigti savo firmą ir nebedirbti samdomu gidu. Patirties jis sukaukęs daug - paprastai dirba su didesnėmis grupėmis, kurios visada lieka juo patenkintos ir surenka nemažai arbatpinigių. Šį kartą jis džiaugiasi galėdamas parodyti visą Tadž Mahalo grožį keturioms merginoms, mat to jo asmeniškai paprašęs jo draugas, tas kuris ir rūpinosi mūsų kelionės detalėmis. Kadangi net kelis kartus išgirdome, koks Mahibas verslus, kaip jam neblogai sekasi, kiek daug jis papildomai uždirba iš arbatpinigių, pasitarėme, kad gėda būtų jam duoti kokius 10 USD (kiek paprastai skirdavome gidams už dienos ekskuriją) ir nusprendėme padovanoti suktnio

butelį. Tikra nuoširdi padėka ir geriausiais linkėjimais iš Lietuvos. Mahibo reakcija mus pribloškė - tokio atviro nepasitenkinimo dar nebuvome matę. Atsisveikinome su karčiu prieskoniu ir nuvažiovome į kitą Jamunos upės pusę stebėti Tadž Mahalo saulėlydžio spalvose. Sėdėjome tylios ir paniurusios, kol kažkuri iš mūsų paklausė “O ar pastebėjote, kok apšiuręs jo švarkas ir nuklypę batai? O neturėtų pinigų nestokojantis, klestintis gidas rengtis geriau?”. Ir atėjo nušvitimas - visas asmeninės istorijos pasakojimas buvo skirtas tam, kad padidintume mokamų arbatpinigių sumą. Vėliau iš vairuotojo dar sugebėjome išklausti, kad Mahibas jau senokai vedęs, turi sūnų, ir dar mėgėjas išgerti. Na bent tiek gerai, neišpylė tikriausiai jis to suktnio.

Nuo tada į bet kurią indų pasakojamą istoriją žiūrėjome atsargiai. Čia turėčiau pridurti, kad daugumoje atvejų tos istorijos tikrai nėra pagražinamos ar sukuriamos su tikslu ką nors apgauti. Indams tiesiog į kraują įaugę gausūs mitologiniai pasakojimai. O kur dar visi Bolivudo filmų siužetai? Taip visiškai netyčia garsi aktorė nuotraukoje, kabančioje ant priekinio rikšos lango tampa rikšos vairuotojo žmona, o traukinyje sutiktas jaunuolis grįžtant iš darbo pokalbio yra be penkių minučių orlaivio pilotas, kuriam, be abejo, teko išbandymas įsimylėti merginą iš kitos kastos. Tiesiog taip yra - negi pasakosi apie savo paprastą gyvenimą?

Dar apie arbatpinigius. Tikiu istorija, kuri sako, kad juos išrado kažkuris indų maharadža. Nuvykęs į Angliją ir apsilankęs cirke, jis taip buvo sužavėtas pasirodymu, kad ėmęs mėtyti pinigus į areną šaukdamas kažką panašaus į "tipstipstips". Indijoje yra įprasta už gerą, patenkinamą darbą atsilyginti. Tai lyg ir savotiška socialinės apsaugos sistema, kai turtingesni žmonės atsilygina už mažas paslaugas, tiems kam trūksta pinigų. Iš tiesų keliaujant Indijoje tas nuolatinis arbatpinigių klausimas ima varginti, ypač jei nenukrypsti nuo populiariausių turistinių vietų, gali pamanyti, kad esi tik vaikštantis pinigų maišas, privalantis duoti visur ir visada. Samiras, verslininkas, kurio namuose vakarieniavau, sako, kad jis pats visada duoda smulkių, kai restorane einant į tualetą atidaro jam duris, atsuka vandenį ir paduoda nusišluostyti rankas. Tie žmonės jokios kitos algos negauna.

Derėjimas Indijoje - menas ir smagi pramoga vietiniams. Turistams reikia pabūti aktoriais, tuomet užkeltas kainas galima labai sumažinti. Reiktų atsiminti taisyklę: prekybininko pasakytą sumą dalinti iš penkių ir sakyti savąją (pavyzdžiui, pardavėjas prašo 1000 rupijų, jūs nutaisote nuostabos ir pasibaisėjimo veidą ir sakote - 200). Prekybininkas gal iki 200 rupijų ir nenusileis, bet bent jau už kokių 400 nusipirksite. Reikia daug vaidybos: numoti ranka ir nususukus eiti, jie bėgs vytis, purtykite galvą ir laikykite savo kainos, jie dar kažkiek nusileis... Ir galiausiai surasite abiem pusėms priimtina variantą. Pirkti jums siūlys visur ir viską, ir labai įkyriai. Jei nedomina, nusukite veidą, ir net atsukite ištiestą delną, kaip parodymą "nejdomu, neklausau". Jei bent pažiūrėsite, ar pradėsite aiškinti, kad jums nereikia - turite prielipą artimiausiam pusvalandžiui - jie jus seks, kad ir kur beieitumėte.

AZIJA

SKIRTINGI INDONEZIJOS VAIZDAI

TEKSTAS
GABRIELĖ ŠTARAITĖ

Daugelis keliautojų pamato tik labai nedidelę ir visiškai skirtingą nei kitos Indonezijos dalį, t.y. Balio salą. Tačiau kelionė į Indoneziją nebus pilna, neaplankius bent kelių. Indonezijos vyriausybė tvirtina, kad šaliai priklauso 17504 salos, tačiau geografsai sako, kad tik 13466, mat likusios atsiranda tik atoslūgio metu. Kaip ten bebūtų – tik apie 6000 salų yra gyvenamos ir kiekviena iš jų susikūrė savo nuosavą kultūrą.

Iki XX a. niekas iš Indonezijos archipelago gyventojų nelaukė savęs vienu vienetu, valstybe, o ir po 1945 nepriklausomybės paskelbimo buvo daug religinių ir etninių prieštarų. Indonezijoje yra daugiau kaip 300 etninių grupių ir daugiau kaip 700 vietinių kalbų. Atstumas nuo Aceh provincijos, esančios Sumatros vakaruose iki rytinės Papua toks, kaip nuo Vilniaus iki Indijos (apie 6000 km). Žmonės čia valgo skirtingus valgius, groja skirtingą muziką ir meldžiasi skirtingiems dievams. Tik Rusija ar Kinija turi tokį geografinį ir kultūrinį skirtingumą savo šalies ribose, nors Indonezija pagal plotą yra tik 15 šalis pasaulyje.

KAS VIENIJA INDONEZIJOS SKIRTUMUS?

Bahasa kalba, kaip vienijanti gija buvo įvesta 1928 metais ir yra kilusi iš malajų, plačiausiai naudota kalba regione. Kaip ir kiekviena specialiai sukurta kalba ji yra paprasta. Daugiskaita pasakoma pakartojant tą patį žodį du kartus. Nėra laikų – sakinyje įdedamas žodis nurodantis laiką „Aš moku tau vakar“ arba „Aš moku tau rytą“.

Vienas iš utopinių jungimo idėjų – transigracija, t.y. vidinė gyventojų migracija iš tankiai apgyvendintų salų į mažai apgyvendintas. Projektas žlugo. Indoneziečiai ne tik užsieniečiams, bet ir bendrapiliečiams užduoda pagrindinį klausimą – „Dari mana?“ „Iš kur esi?“.

Sėkmingesnis žingsnis buvo vietinė satelinė televizija. Televizorius dalino kaimelių lyderiams, dažnai kartu ir su elektros generatoriais. Tiesa, TV eros pradžioje per ją buvo draudžiama rodyti reklamą – per daug didelis atotrūkis buvo tarp laimingos šeimos atributus reklamuojančios iliuzijos ir kaimo be elektros gyvenimo realybės.

GYVENIMO PRASMĖS KEISTENYBĖS

Sulavesis – tai išskirtinės išvaizdos sala, lyg koks padaras su ilgomis kojomis. Sulavesio gyventojai nuo

seno buvo puikūs jūrininkai ir prekybininkai. Čia gyvena kelios etninės grupės: buginiečiai dar vadinami jūros čigonais, minahasai – žemdirbiai. Bet ryškiausia Sulavesio vieta yra salos centre esanti unikali žemė, vadinama Tana Toraja. Torajos genties žmonių yra apie vienas milijonas, iš kurių tik pusė gyvena šioje vietoje. Žodis Toraja, jų kaimynų buginiečių kalba reiškia žmonės iš kalnų. Žodis Tana – žemė.

Torajiečių namai tongkonan – vieni gražiausių ir įspūdingiausių mano matytų. Antropologai tvirtina kad jų forma kilo iš laivų, kuriais ši gentis atplaukė į Sulavesį, formos, na o kiti mano, kad jie simbolizuoja čia taip vertinamų bulių ragus. Labai dažnai ant tongkonan stogo iš palmių lapų pridygsta įvairių augalų, paparčių ir namai atrodo lyg gyvi.

Torajiečiai yra apsėsti mirties, bet ji čia ne tragiška gyvenimo pabaiga, o perėjimas į kitą, galbūt geresnį, pasaulį. Kad perėjimas būtų sėkmingas yra svarbu paaukoti kuo daugiau transporto priemonių – buivolų. Laidotuvių metu be buivolų aukojamos ir kiaulės. Dar iki XX a. pradžios gyvuliai buvo tiesiog aukojami, bet olandai, pasibaisėję tokiu resursų gadinimu, paskatino laidotuvių metu nesuvalgomą mėsą įdėti svečiams į namus ir išdalinti apylinkės vargingiesiems. Tad turtingo žmogaus laidotuvės tampa tikra puota visam kaimui. Beje, torajiečiai, priešingai nei dauguma Indonezijos gyventojų yra krikščionys, mat islamas jiems netiko su savo draudimais valgyti kiaulieną ir gerti palmių degtinę laidotuvių metu. Krikščionybė čia buvo įsigalėjo tik XX a. viduryje, bet ji visai neišnaikino senųjų tradicijų.

Iki kol įvyks laidotuvių ceremonija gali praeiti nemažai laiko. Dažniausiai mirusysis yra laikomas tol, kol šeima surenka pakankamai pinigų, kad iškeltų tinkamas laidotuves. Kūnas yra balzamuojamas – anksčiau naudotos natūralios medžiagos: betelio riešutas, kava, medžių lapai ir žievės, dabar dažniau naudojamas formaldehidas. Iki laidotuvių žmogus nėra laikomas mirusiu, o tik sergančiu. Jis „gyvena“ kartu su šeima jos tradiciniame name ir bent vienas šeimos narys turi būtinai būti namuose jį prižiūradamas.

Paprastai laidotuvės vyksta visą savaitę, gal tik vargingesnėse šeimose, kurios gali paaukoti tik vieną ar du jaučius, ceremonija užtruks vieną ar dvi dienas. Besirengdama laidotuvėms šeima greta savo namų pastato visą miestelį – specialų namą, kurio stogo iškeliama karstas su kūnu. Visi ateinantys atneša savas dovanas. Mes kaip turistai atėjome su cigaretėmis ir betelio riešutais – šeima su pagarba priėmė. Giminės, kaimynai šeimomis taip pat atveda kiaules ar buivolus aukojimui. Visos šios aukos yra kruopščiai registruojamos specialiai tam paskirtų vyrų – ne tik tam, kad dovanotojas galėtų sumokėti valstybei mokesčius, bet ir tam, kad bendruomenėje būtų aišku kas ir kiek. Mat vėliau einant į giminės ar kaimyno šeimos laidotuves

teks atvesti lygiai tiek pat. Jei šeima tuo metu neišgalės – tokia skola kaupiasi ir ją grąžinti turės jų vaikai ir vaikaičiai, dažnai tuo tikslu išvažiuojantys užsidirbti už Tana Toraja ribų (kitur Indonezijoje ar užsienyje). Masinis buivolų aukojimas buvo pasiekęs tokį mastą, kad valstybė ėmėsi jį reguliuoti. Mūsų akys iššoka iš nuostabos, kai sužinai kad buliaus kaina prasideda nuo 2000 dolerių ir siekia 5000 ar net 15 000 dolerių už buivolus albinosus.

Taip, mums tikrai labai sunku suvokti tokių laidotuvių prasmę – kam investuoti į bulius, kuriuos paskersi ir geriausiu atveju suvalgysi, o blogiausiu – tiesiog išdalinsi. Juk geriau tuos pinigus investuoti – įsteigti verslą, išleisti vaikus į mokslus arba bent jau nusipirkti kitų civilizacijos teikiamų gėrybių. Bet jei pažiūrėtumėte į tuos bulius kaip į socialinį kapitalą – jie yra visos tavo plačios šeimos turtas. Putri, kurio motinos laidotuves teko aplankyti sakė taip: „Tu prisidedi prie šio neapčiuopiamo kapitalo kūrimo, o jis užtikrina tavo vietą pasaulyje.“ Juk kažkam pas mus svarbus sekėjų ar patiktukų skaičius, tad kas mes tokie, kad stebėtumėmės?

MIŠKO ŽMONIŲ GYVENIMAS

Kas buvo Indonezijoje, bet nebuvo Borneo – taip ir negali užsidėti pliuso, kad tikrai pamatė šalį. Trečia pagal dydį pasaulyje, Borneo sala priklauso trimis šalims – Indonezijai, Malaizijai ir Brunėjaus sultonatui. Indonezijos dalis vadinama Kalimantanu. Laukinė gamta visada kelionėse palieka didžiausią įspūdį, o laukinė gamta taip iš arti – milžinišką.

Mes čia atvykstame stebėti miško žmonių, taip iš vietinės kalbos išvertę vadiname orangutangus. Stovykloje ant liepto mus pasitinka patelė vardu Rika su savo vaiku. Jis jau paaugęs, mamos nebeįsitvėręs, tik prisiskina žiedų ir pilna burna keliauja į patogesnę vietą. Orangutangai daugiausiai valgo vaisius, šiek tiek jaunų lapų ir žiedų, kartais – termitų. Džiunglėse jie gali rinktis iš 400 rūšių vaisių. Vienam orangutangui išsimaityti reikia apie 40 kvadratinių kilometrų teritorijos, o džiunglės kasmet vis mažėja dėl gaisrų ir naujų plantacijų atsiradimo, t.y. dėl žmonių veiklos.

Visų orangutangų išsaugojimo programų tikslas – išmokinti juos gyventi laisvėje, tačiau „primaitindami“ juos mokslininkai taip pat gali stebėti ir tyrinėti šiuos žvėris. Mokslininkai sako, kad orangutangai tobulėja ir mokinasi iš aplinkos – ne tik iš žmonių, bet ir pavyzdžiui iš kitų beždžionių. Palyginti su žmonėmis ar kitomis žmogbeždžionėmis, orangutangai veikia labai lėtai judėdami. Jų judesiai atsargūs ir iššęsti. Jie mums atrodo švelnūs, malonūs ir nekalti. Jie draugauja tik dėl to, kad patinka vienas kitam, priešingai nei kitos beždžionės, kurios kutinėja viena kitą ieškodamos socialinio pripažinimo ir naudos.

Orangutangai kiekvienam lietuviui įdomūs ir dėl to, kad didžiausia jų tyrinėtoja ir gelbėtoja yra Birutė Galdikas. Kai ji atvyko į Borneo salą, Tandžung Puting rezervatą, ten nebuvo nieko – nei elektros, nei radijo, nei telefoninio ryšio, nei kelių, nei reguliaraus susisiekiimo. Visi sakė, kad tyrinėti vienišius orangutangus – misija neįmanoma. Vis dėlto Birutė nepasidavė. Niekai kaip to kaip pašaukimu to nepavadinsi. Po ketverių metų ant National Geographic viršelio buvo išspausdinta Birutės Galdikas nuotrauka su orangutango jaunikliu ir publikuotas jos straipsnis apie šiuos gyvūnus. Birutė dirbo labai plačiai – ji skaitė paskaitas tiek Indonezijoje, tiek Amerikoje, kad kuo daugiau žmonių suvoktų realią orangutangų išnykimo grėsmę. Ji įkūrė tarptautinį Orangutangų fondą. Kad išlaikytų visą šį ūkį bei išmaitintų reabilituojamus gyvūnus, fondas turi kasmet surinkti daugybę pinigų.

Informaciniame centre randame visą pagrindinių orangutangų genealogiją. Vardai šeimoms duodami pagal abėcėlės raides. Rasite čia ir lietuviškų vardų – tarkime Aldoną.

UGNIKALNIŲ KARALYSTĖ

Indonezija yra dalis vadinamojo Ugnies žiedo, itin seismiškai aktyvios vietos. Sumatroje bent 10 aktyvių ugnikalnių ir 15 miegančių, Javos saloje – atitinkamai 18 ir 17. Nors žemės drebėjimai ir ugnikalnių išsiveržimai pridaro daug bėdų, būtent ugnikalnių išmetami pelenai padarė šių salų žemę tokią derlingą. Beje, įdomu, kad Sumatros vulkanų išmetami pelenai ne tokie derlingi, kaip kad Javos salos. Gal dėl tos derlingumo – Java yra tankiausiai apgyvendinta ir istoriškai svarbiausia sala. Jos pavadinimas kilęs iš sanskrito žodžio yawa, kuris reiškia „miežiai“. Tradiciniai kaimeliai čia maži, juose daugiausia auginami ryžiai. Javos dirvožemis yra labai derlingas. Dėl to „kaltas“ Merapio ugnikalnis, vienas iš aktyviausių ugnikalnių Pietryčių Azijoje. Manoma, kad Merapiui įsisiutėjus XI amžiuje žlugo visa Borobuduro karalystė. Net ir šandien Merapis laikomas dievybe, jam atnašaujamos aukos. Ugnikalnis gyvas ir apie save praneša maždaug kas ketverius metus. Tačiau nuolatinė grėsmė neatbaido žmonių, jie vis iš naujo tankiai įsikuria kalno šlaituose. Merapio šlaitai apaugę gražiais miškais, jais galima ramiai pasivaikščioti, tačiau ugnikalniui išsiveržus lava teka kone trijų šimtų kilometrų per valandą greičiu.

Bromo ugnikalnis, tapęs vienu iš Indonezijos simbolių, – tai kelių ugnikalnių kompleksas, esantis Tengerio kalderoje. Greta rūkstančio Bromo pamatysite mažuosius Kursi ir Batoką, o tobulą vaizdą užbaigia aukščiausio Javoje Semeru ugnikalnio viršūnė. Sutikę saulę apžvalgos aikštelėje, sėskite ant mažaūgių siauranugarių arklukų ir palengvinkite kelionę vulkaniniu smėliu aukštyn į Bromą. Užlipę laiptais ant ugnikalnio krašto pažvelgsite į gilų kraterį, kur

metamos sausų gėlių puokštės, – beje, gudrūs vietiniai vaikinukai jas sugeba ištraukti ir vėl parduoti turistams. Gėlių aukojimo tradicija yra labai svarbi. Legenda byloja apie valdovų šeimą, neturėjusią vaikų, kuri pasimeldusi prie kraterio susilaukė net dvidešimt penkių palikuonių. Atsidėkoti reikėjo paaukojant jauniausią ir mylimiausią sūnų. Motina tokiai aukai negalėjusi pritarti, bet sūnus pats išokęs į ugnikalnį.

Nė vienas į Javą atvykęs keliautojas negali aplenkti Borobuduro šventyklos. Tai Pietryčių Azijos architektūros perlas, kuriam prilygsta tik Baganas Mianmare ir Ankoras Kambodžoje. Iškilusi virš žaliuojančių ryžių laukų ir palmių giraičių, ši budistinė stupa išliko tokia pat graži kaip prieš tūkstantį du šimtus metų. Budizmui sunykus ir įsitvirtinus islamui, Borobuduras buvo apleistas. Daugybę metų jį dengė pelenai, iškritę išsiveržus Merapio ugnikalniui. Tik 1815 metais Javos gubernatorius seras Thomas Stamfordas Rafflesas (tas, kuris vėliau įkūrė Singapūrą) įsakė išvalyti šią vietovę. XX amžiuje olandai pradėjo Borobuduro restauraciją. 1991 metais UNESCO įtraukė Borobuduro šventyklą į Pasaulio paveldo sąrašą.

DVASINGUMO PAIEŠKOS

Na, bet grįžkime į Balio salą, taip dabar pamėgtą lietuvių. Balio saloje tikrai daugybė įkvėpimų dvasinėms praktikoms atlikti. Žinoma, čia netrūksta jogos ir meditacijos centrų, bet, mano nuomone, Balį ypatinga vieta daro būtent vietos gyventojų dvasingumas, toks natūralus ir paprastas. Kiekvienas kaimas čia turi tris šventyklas, kiekvienas namas čia turi šventyklą. Bet viena labiausiai pastebimų Balio salos „savybių“ - visur (šventyklose, parduotuvėse, viešbučiuose, namuose, ant automobilių ir gatvėse) padėti specialūs aukų krepšeliai, padaryti iš gėlių, ryžių ir smilkalų. Kodėl jie čia tokie svarbūs?

Viena labiausiai pasaulyje žinomų knygų - bet visiškai nežinoma už Azijos ribų - yra indiškasis epas Mahabharata (straipsnio pradžioje minima istorija yra irgi iš jo). Kelis kartus ilgesnė nei Biblija, sudaryta iš daugiau nei 100 tūkstančių posmų, ji pasakoja dviejų šeimų istoriją. Jos kulminacijoje, dar vadinamoje Bhagavad-Gita dalimi, herojui Ardžunai pasirodo Krišna ir nurodo, ko Dievas tikisi iš aukos: „Paaukok man su pasišventimu lapą, gėlę, vaisių arba vandens, tai daryk su tyros širdies meile ir aš priimsiu“. Baliečiai šią instrukciją naudoja iki šiol, sudėdami aukas į iš kokoso palmės lapų nupintus krepšelius. Priklausomai nuo progos ir nuo aukojimo vietos - krepšelis gali būti paprastesnis arba specialus, didelėms šventėms įdedamos net keptos antys ar kiaulės. Tokia auka vadinama

banten arba banten tegeh. Padaryti tokį krepšelį yra lyg padaryti nedidelę asmeninę auką - žmogus skiria savo laiką, deda pastangas, mintimis dėkoja Dievui. Tai lyg viena iš meditacijos formų.

Mano pirmasis saloje sutiktas Ketutas (o jų čia beveik ketvirtadalis turinčių tokį patį vardą, kuris reiškia „Ketvirtas“) mokė taip pat: jei susipyksti su kaimynu – eini medituoti, jei nesutari su žmona – eini medituoti, jei tau liūdna – eini medituoti. Ketutas keiasi prieš aušrą ir kasdien medituoja.

Balyje buvau keturis kartus ir tikrai dar mielai sugrįžčiau. Ši sala mane įkvepia! Įkvepia ne užsirašyti į jogą ar pasižadėti medituoti kas rytą, bet džiaugtis akimirka, savo gyvenimu ir dalintis šypsenuomis.

PRAKTINIAI PATARIMAI KELIAUJANTIEMS Į INDONEZIJĄ:

- Jei norėsite pamatyti ne vieną salą, nusiteikite daug skraidyti, o skrydžiai ne visada vyks laiku. Didžioji dalis vietinių skrydžių vėluoja pusvalandį ar valandą, bet kartais pasitaiko,

kad išskrenda anksčiau numatyto laiko.

- Kai klausiate Indonezijoje kelio – niekada negalite būti tikri, ar jums nurodė tą kryptį. Gali būti, kad ir nežino, bet nesmagu gi svečią būtų nuliūdinti... Indoneziečiai nemoka pasakyti ne. Yra ir daug mandagesnių būtų duoti neigiamą atsakymą ar parodyti, kad kas nors nebus padaryta. Jums dažniausiai šypsosis ir linksės, ne todėl, kad supras, bet dėl to, kad taip yra mandagu.
- Nenustebkite, jei Indonezijoje tapsite „žvaigžde“ ir su jumis norės nusifotografuoti. Tai gali būti smagi pramoga visoms pusėms, tad nedvejodami sutikite.
- Indonezija – didžiausia pasaulio musulmoniška šalis, tad planuodami keliones nepamirškite su religija susijusių apribojimų (pvz. aprangai ir alkoholiui), bei svarbių datų (pvz. ramadaną ir jo pabaigos šventimas, kada keliauja visa šalis).

AZIJA

TOKS ŽINOMAS IR NE VISADA SUPRANTAMAS VIETNAMAS

TEKSTAS
GABRIELĖ ŠTARAITĖ

Kelionės į Vietnamą Lietuvoje tikrai populiarios. Vis dėlto, ne visi grįžta supratę šią šalį ir jos žmones, tad šiame tekste dalinamės savo patirtimi, kaip geriau pažinti.

Dėl savo įdomios geografinės padėties (1660 km nuo šiaurės iki pietų, maksimalus plotis 600 km, o siauriausioje vietoje – tik 50 km) Vietnamas dažnai yra vadinamas Ramiojo vandens balkonu. Šiaurėje ir pietuose skiriasi klimatas, peizažas ir net istorija. Vietnamo forma lyg didžiulė S raidė, kur viršuje deringoji Raudonosios upės delta, o apačioje - Mekongo delta. Šalies forma dar primena ilgą bambuko lazda, kurios abiejuose galuose pakabinti krepšiai. Tokius jūs pamatysite kasdien gatvėje - valstiečiai ir prekeiviai jais gabena ryžius ar daržoves.

Žodis Viet yra vietnamiškai tariamas kinų hieroglifas reiškiantis „toli“ ar „anapus“. Nam (pietūs) tikriausiai padėjo atskirti tuos Viet'us, kurie liko Kinijoje ir tuos, kurie patraukė į pietus. Antropologai mano, kad Viet'ai buvo migruojantys žmonės.

BANDYMAS PAŽINTI

Vietname tikriausiai esame „buvę“ visi. Bent jau vieną iš filmų apie karą matėme tikrai. Antroje XX amžiaus pusėje Vietnamas buvo visų pasaulio naujienų priešakyje dėl visų pačių blogiausių priežasčių. Vyko karas. Buvo sunku prognozuoti, kada jis baigsis ir dar sunkiau suprasti, kas buvo teisūs ar kalti. Pirmiausiai prancūzai susidūrė su Vietnamo nacionalistinėm nuotaikom, tada amerikiečiai ėmė kovoti su lyg ir silpnu priešu, kas pavirto į sunkų ir ilgą karą. JAV matyt buvo pamiršę, kad vietnamiečiams daugiau kaip 1000 metų sėkmingai pavyko išvengti galingojo kaimyno – Kinijos – gniaužtų. Vietnamiečių charakterį puikiai apibūdina šie žodžiai – gebėjimas išlaukti sunkioje situacijoje.

Kaip ir dauguma azijiečių, vietnamiečiai siekia socialinės harmonijos ir vengia nemalonių temų. Dažnai išgirsite „baltąjį melą“, ar negausite tiesaus „taip-ne“ atsakymo. Neaštrinkite situacijos bandydami priremti juos prie sienos su akivaizdžia tiesa.

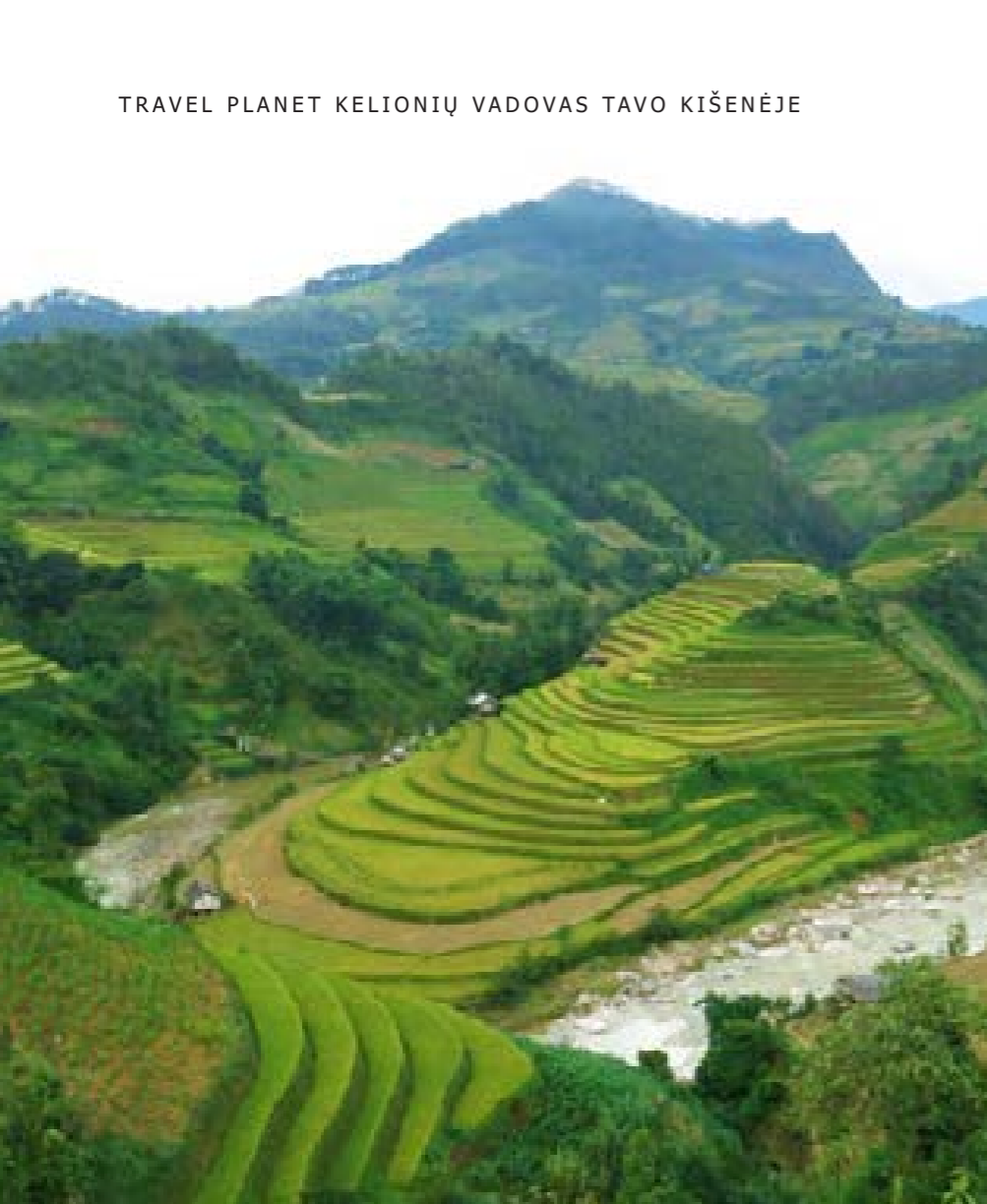
Šypsena Vietname gali būti labai klaidinanti. Ji gali reikšti liūdesį, susirūpinimą ir gėdą – priešingai mūsų rodomoms emocijoms. Pavyzdžiui, jei padavėjas jus netyčia apipils kava ir nusišypsos – tai reikš jo gėdą, o ne norą pasijuokti iš situacijos. Tad visai neverta pykti. Iš tiesų, padavėjas tik stengiasi sušvelninti ir ištaisyti situaciją, kol užsienietis dar nesprogo iš pykčio.

Tradicškai mokslas yra laikomas vertingesniu dalyku nei turtas ar sėkmė. Todėl turtingi žmonės be išsilavinimo yra mažiau gerbiami, nei išsimokslinę ir neturtingi. Kasdienoje vietnamiečiai jau nebėra linkę nusilenkti sudėjus rankas priekyje, bet tai vis dar paplitę verslo susitikimuose arba kaimo vietovėse. Taip pat pastebėsite, kad jie vengia akių kontakto – taip išreikšdami savo kuklumą ir pagarbą. Padėkoti pasakant ačiū taip pat reiškia kuklumo trūkumą.

Paklausus vietnamiečio ar jis laiko save komunistu, gana dažnai sulauksite teigiamo atsakymo. Tačiau tai labiau reiškia, kad jis jaučiasi nacionalistu, patriotu ir trokšta, kad jo šalis būtų tarp pirmaujančiųjų pasaulyje. Beje, įstoti į partiją nėra taip jau paprasta. Komunistų partijos nariais yra tik apie 3 proc. šalies gyventojų. Vietname iš vyriausybės požiūrio taško yra svarbiau nei tai ką tu darai, o tai ką sakai. Iš čia ir seka vis dar galiojanti suvaržyta žodžio laisvė.

Vietname yra patarlė - kiekvienas vyras turi

pastatyti namą, vesti ir... turėti jautį. Šiais laikais jautis pavirto į motorolerį. Vietnamietis geriau mažiau pavalgys, bet turės geresnį motorolerį, pageidautina - Honda. Na, o apie tai, ką ant jų galima sutalpinti - galima būtų pasakoti ilgai: visa namų apyvokos daiktų parduotuvė, gėlių kioskelis, pusė vištų fermos, kiaulaičių pundelis, spintos dydžio dėžės. Oficialiai ant motorolerio galima važiuoti 3 asmenims, na, bet jei šeima didesnė - ne bėda. Šalmus vietnamiečiai ėmė mėgti, kai gamintojai pradėjo sekti naujausiomis Burberry ar Lois Vuiton mados tendencijomis. Ir aš tokį parsivežiau, dėvėti pagal paskirtį nedrįstu, nes jei kaina atitinka kokybę - gali būti bėdos.

Na, o moterims svarbiausia - balta oda. Dažnai gatvėse per didžiulius karščius išvysite nuo galvos iki kojų apsirėdžiusias moteris - tikros gražuolės mumi-jos su šiltomis pirštinėmis ir antveidžiais. Kitos ant savo ilgarankovių, pižamas primenančių apdarų dar užsimauna lyg vakarines lykros pirštinaites iki pečių. Sako, kad Vietname parduodama daugiausiai odą balinančių kremų. "Aš noriu, kad mano oda būtų balta,

nes tai yra gražu" sako 31 metų saigonietė Dung (beje, jos vardas reiškia grožį). "Aš taip apsaugau save nuo kenksmingų ultravioletinių spindulių". Šviesi oda - kilmės ir turto požymis, tamsi - vargas laukuose.

Stebėjau kaip Lien mano traukinio kupe įsitaisė miegoti ir ant nosies užsidėjo laimo žievele. Viduryje nakties traukinio palydovė į mūsų kupe atlydėjo du žmones. O laisvas gultas tik vienas. Pažadinta Lien be jokių prieštaravimų priėmė ant savo apatinio gulto paauglę mergaitę. Visą laiką šypsena nedingo nuo jos veido. Šeštą valandą ryto Lien atsikėlė, persukavo savo kasą, o tada su naujomis bendrakeleivėmis aptarė mane. Ką kalbėjo, be abejo, nesupratau, tačiau jos nebandė apsimesti, kad ne aš jų kalbų objektas. O tada vėl užmigo.

KĄ VEIKTI VIETNAME?

Vietname diena prasideda anksti - gatvės prisipildo žmonių jau 5 ryto. Tai labai suprantama pietuose,

kur tokiu metu dar pakankamai vėsu prieš pradėdant kepti saulei. Rytiniai transporto kamščiai didžiausi nuo 6 iki 7 valandos. Daugelis žmonių sustoja prie stalų gatvėse ir mažuose restoranėliuose, taip taupydami savo laiką tiek apsiperkant, tiek ruošiant maistą. Mokyklos pradeda darbą nuo 7 valandos, o namų šeimininkės tuo metu skuba į turgų šviežios mėsos ir daržovių, kuriuos gamins tą dieną. Tradiciniai maisto turgūs triukšmingi, pilni garsaus derėjimosi. Dėl ankstyvos dienos pradžios, pietūs jau valgomi 11 valandą, o po to visi, kas tik gali, slepiasi nuo karščiausio meto ir stengiasi pamiegoti. Vietnamiečiai labai mėgsta nusnūsti. Nenustebkite, kad jums teks žadinti juos visur - rikšos vairuotoją, pardavėją ar taisyklos meistrą.

Paprastai vakarieniaujama yra apie 6 vakaro, tada žiūrimas televizorius ar einama pasivaikščioti atvėsusiomis gatvėmis. Dažnai visa šeima susėda ant motorolerio ir užsuka į dar kokią pakelės užieglę. Kadangi keliasi anksti, šeima eina gulti irgi anksti - tas atrodo keista tokiame mieste, kaip Saigonas, kur panašu, kad apskritai niekas nemiega.

Pabandykite Saigone pereiti gatvę... Jei lauksite, kol srautas sustos ar kažkas jus praleis - liksite ten amžinai. Ne veltui Saigono centinėje dalyje, prie pagrindinio miesto turgaus Ben Thanh dirba specialūs turistų vedžiotojai per gatvę. Lyg tikri pionieriai vedžiojantys „bobuteš“ per gatvę. Man asmeniškai vaikščioti per gatvę buvo itin įdomu. Draugės įsikabindavo man į parankes ir tada lėtai lėtai žengi į nuolatinį dviejų trijų eilių gatvę vykstantį srautą, o artėjantys motoroleriai ar kiek rečiau išsimėčiusios mašinos planuoja savo veiksmus kaip apvažiuoti šią jautrią smūgiams kliūtį. Svarbiausia yra napanikuoti, judėti lėtai, įsitikinti, kad tave pastebėjo.

Dar viena atrakcija yra sėsti už motorolerio-taksisto nugaros ir išbandyti tą judėjimo energiją pačiam. Būnant Saigone man tada smarvės neužteko, bet štai ką man pasakojo Danielius iš Amsterdamo. "Keliauju vienas. Man patinka paklaidžioti po miestą, dažnai išsinuomuoju motorolerį ir leidžiuosi kur akys mato. Saigone to pats daryti neišdrįsau. Nusisamdžiau visai dieną Tam, kuris kartu su kitais moto-taksistais

rikiavosi ne taip toli nuo mano viešbučio.

Per dieną pamažu jis man papasakojo savo istoriją: jis buvęs pietų pusės kareivis, vėliau kelis metus praleidęs perauklėjimo stovykloje, o dabar galintis dirbti tik mažiausiai apmokamus darbus, kaip kad šis. Jo dvi dukrelės neina į mokyklą, nes jis neišgali nupirkti joms uniformų ir kitų reikalingų daiktų. Pagailo man jo ir vietoje suderėtų 20 dolerių padaviau 50. Padaviau galvodamas, kad visa ta istorija yra sukurta tik man sugraudinti, bet kažkoks vidinis balsas įkyriai sakė - patikėk, juk šauniai praleidai dieną, išgirdai begales istorijų (beje, Tamo anglų kalba buvo tikrai nebloga, sakėsi ją patobulinęs vežiodamas turistus). Kitą dieną pas mane atėjo Kalėdos - Tamas susirado mane išeinantį iš viešbučio ir parodė mokyklos čekį, jo mergaitės galės eiti į ją. Kai manęs klausia, ar duoti pinigų prašantiems - sakau, kad svarbiausia klausyti savo širdies. Jei su tuo žmogum praleidai visą dieną, tapai bičiuliu - padėti labai gera."

SKANIOJI DALIS

Jei paklaustumėte mažo mokinuko, lakstančio mokyklos kieme su pionierišku raudonu kaklaraiščiu, kas yra sėkmė, jis atsakytų "Sėkmė yra paprasta, daug paprasčiau nei daugelis mano. Sėkmė ateina tada, kai tėtis ir sūnus bando pagaminti mėgstamiausią patiekalą mamai Motinos arba Tarptautinės moters dienos proga, net jei jiems ir nelabai gaunasi". Tokia svarbi yra galimybė šeimai valgyti kartu. Maistas čia yra vienas iš būdų padaryti šeimą laimingą, išreikšti simpatiją, rūpestį ir pagarbą.

Vietnamas garsėja savo maistu. Pamenu, kai tik grįžome iš Vietnamo su savo bendrakeivėmis visiškai nesitarusios vienodai apsakėme tai, kad labiausiai patiko šalyje – maistas.

Vietnamo virtuvė nusipelno didžiausių pagyrų. Keliauju tikrai nemažai, tačiau dar nebuvo tokios šalies, kur visi iki vieno valgymai būtų tokie skanūs. Ar valgėme gatvės restoranėlyje sėdėdami ant vaikiškų (mūsų gabaritams) kėdučių, ar pas vietinės gentis Sapos kalnuose, ar plaukiodami po nuostabią Halongo įlanką laivu, ar rekomenduotame restorane triukšmingame Saigone – visur buvo labai labai skanu. Viduryje kelionės moteriškai ėmėme rūpintis savo svoriu – jaudinomės ar nuo tokio kiekio maisto nesustorėsime. Svarstyklės po kelionės nudžiugino: kas nepriaugo, o kai kas net numesti sugebėjo.

Vietnamiečiai klausė, ar nesu vegetarė, mat, jų nuomone, Vietname vegetarams praktiškai nėra ką valgyti. Visiška netiesa – tiek daug daržovių, o ypač įvairiausių žalių žolių – špinatai, rėžiukas, įvairiausias į lelijas panašios ar kitos žolės augančios vandenyje. Tikras rojus.

BANDYMAS SUSIKALBĖTI

Mokslininkai nesutaria dėl vietnamiečių kalbos kilmės. Kai kurie priskiria ją prie tajų ir monų-khmerų grupės, kiti prie indo-malajų. Didelę įtaką kalbai padarė ir Kinijos dominavimo laikotarpis ar net ne taip seniai buvusi prancūzų kolonizacija. Vietnamiečių kalba tikrai drąsiai gali būti vadinama viena sunkiausių. Tai toninė kalba (kaip ir kinų), ir užsieniečiui sukuria begales šansų pasakyti kažką ne taip. Reikia būti labai muzikaliai, kad galėtum atskirti juos visus. Net patys vietnamiečiai kalbantys skirtingais dialektais arba blogai girdintys tiesiog delnu parodo kokioje tonacijoje yra žodis.

Yra 6 tonai šiaurėje ir 5 pietuose ir toks paprastas žodis „ma“ gali reikšti arklį, mamą, vaiduoklį, ryžių sodinuką arba kapą priklausomai nuo būdo kaip jis ištartas. Garsiausia istorija susijusi su ne ta pasakytos kalbos prasme yra kai 1964 metais JAV Gynybos sekretorius, sakydamas kalbą vietoje palinkėjimo "Tūkstantis metų Vietnamui" (Viet Nam Muon Nam) ištare "Pietų antis nori atsigulti".

Lyg to dar neužtektų, vietnamiečių kalboje yra mažai būdų nusakyti asmenį, skaičių, lytį. Pavyzdžiui verčiant tiesiogiai būtų „šiandien Tomas davė aš šešis pieštukas“. Dažnai kalboje praleidžiami žodžiai. Ją galima palyginti su telegrama, visi žodžiai, kurie gali būti praleisti neiškraipant minties yra praleidžiami. Jeigu yra Vietname džiuanglės, tai jos yra jų kalboje.

PATARIMAI KELIAUJANTIEMS Į VIETNAMĄ:

- Dėl geografinių ypatumų, nėra idealaus oro keliauti į Vietnamą. Jei vienur šilta, kitur šalta, jei vienur nelyja, kitur pliaupia. Bet jei reikėtų pasirinkti geriausius mėnesius – tai būtų balandis ir spalvis.
- Jei turite laiko – nepagailėkite Halongo įlankai dviejų naktų plaukiant geru laivu. Žinoma, jei tik keliaujate šiltuoju metu.
- Vietnamas turi kelis populiarius paplūdimių kurortus, tačiau mūsų rekomendacija būtų istorinis Hoi An miestelis.

LOTYNŲ AMERIKA

Į PASIMATYMĄ SU PERU

TEKSTAS
JURGA KASPERAVIČIŪTĖ

M

anęs dažnai klausia, ar man neatsibodo keliauti vis į tą pačią šalį? Kaskart keliaujant atrodo, kad aš einu vis į naują pasimatymą su ta pačia šalimi, bet ji man pasirodo vis nauju apdaru pasipuošusi.

Į PASIMATYMĄ SU ŠALIMI

Kartą Limoje, keliaudama iš vieno rajono į kitą su gatvėje susistabdytu taksi patyriau nuotykių, kurių papasakojus vietiniams draugams visi tikisi kitokios pabaigos. Važiuodama taksi automobiliu, bagažinėje pasidėjau lagaminą ir kuprinę su kompiuteriu, fotoaparatu ir kitais svarbiausiais daiktai. Prie savęs turėjau tik pasą, telefoną ir piniginę. Pakeliui į viešbutį pamačiau, kad pakeliui yra autobusų stotis, kurioje galiu pasiimti bilietus būsimai kelionei su turistais. Paprašiau vairuotojo, kad sustotų ir manęs palauktų, kol aš susitvarkysiu reikalus ir iššokau iš automobilio jam net nespėjus į tai sureaguoti. Stotyje užtrukau apie 20 min, o grįžusi radau akis išpūtusį vairuotoją vis kartojantį „Loca chica!“ (isp. Išprotėjusi mergina). Ir jis man paaiškino, kad kitas taksistas jau seniai būtų nuvažiavęs ir aš pasielgiau labai neatsakingai palikusi visus savo daiktus automobilyje.

„Kai tu myli šalį, šalis myli tave“ tariau aš ir padėkojau už tai, kad išsaugojo mano daiktus. Nuo šio įvykio praėjo daugiau nei aštuoneri metai, tačiau mano meilė Peru nemažėja. Aš vis dar randu naujų vietų pasimatymui su ja.

Į PASIMATYMĄ SU SAULE

Legenda byloja, kad Saulė tėvas ir motina Mėnulis (taip, ispanų kalboje saulė yra vyriškosios giminės, o mėnulis – moteriškosios!) turėjo sūnų Manco Capac ir dukrą Mama Ocllo. Jie gyveno didžiausioje Titikakos ežero saloje su visa savo nedidele kečujų tauta. Tačiau atėjo sausra ir tauta kentėjo nuo bado. Tad tėvas Saulė pasikvietė savo sūnų, įteikė jam auksinę lazda ir tarė: „Sūnau, tu turi išgelbėti savo tautą. Tad keliauk ieškoti derlingų žemių – ten kur ši auksinė lazda susmėgs visa ir kurk naują imperiją“. Manco Capac su savo žmona Mama Ocllo iškeliavo ieškoti derlingų žemių ir auksinė lazda susmigo Andų kalnų papėdėje. Čia pirmieji inkai ir įkūrė savo sostinę ir pavadino ją Qosqo – „Pasaulio bamba“.

Saulė labai svarbi ne tik inkų mitologijoje, bet ir kasdieniame gyvenime. Pagal saulės judėjimą jie skaičiavo metų laikus, žinojo, kada sėti, o kada imti derlių. Ne veltui Saulei dedikuotos šventyklos visada buvo svarbiausioje vietoje, o visi inkų valdovai

puošdavosi auksu, kad savo tautai galėtų prisistatyti kaip Saulės vaikai. Ir šiandien, kasmet birželio 24 d. Kusko miestas švenčia saulės sugrįžimo šventę – Inti Raimi. Nuo šiol naktys pradeda trumpėti ir tai tolygu krikščioniškosioms Kalėdoms.

Būti „Saulės dukra“ man – didelė garbė. Ši titulą suteikė vietinis gidas, kuris niekaip negalėjo patikėti, jog su mano atvykimu Kusko miestas būna nušviečiamas saulės, o dievai su džiaugsmu sutinka savo dukrą.

Į PASIMATYMĄ SU ISTORIJA

Mano atmintyje jau 36 apsilankymai Machu Picchu ir šiems metams dar 6 įėjimo bilietai jau „kišenėje“. Viena iš apsilankymų metu, besileidžiant stačiais laipteliais žemyn, sulaukiau čia pirmą kartą apsilankiusio maorio iš Naujosios Zelandijos pasiūlymo: „Duok ranką, padėsiu nulipti“. Nenuostabu - senasis inkų miestas, įtrauktas į septynis naujuosius pasaulio stebuklus, traukia gausybę turistų iš viso pasaulio. Miestas pradėjo kentėti nuo nevaldomų žmonių srautų, kuomet turistai grūdosi tinkamiausiose vietose, kad pasidarytų gražiausias nuotraukas, vietiniai susirinkdavo su puodais ir indais „papiknikauti“, o padūkę vaikai siekė įsiamžinti ant šimtmečius menančių sienų.

Tad laikui bėgant susirūpinta miesto išlikimu ir pradėti riboti lankytojų srautai. Net buvo pasklidusios kalbos, kad bus uždrausta vaikščioti po patį miestą, o turistai galės tik nusifotografuoti „atvirukinį“ vaizdą be tikro prisilietimo prie paslaptingos istorijos. Šiandien šios kalbos apie uždarymą jau yra aprimusios: tiek pandeminis laikotarpis leido miestui šiek tiek atsigausti, tiek buvo rastas būdas srautams suvaldyti.

Miesto paskirtis, kaip ir didžioji dauguma Peru istorijos – neturi vienareikšmio atsakymo. Inkai neturėjo rašto, tad dauguma atsakymų yra interpretuojami iš surastų keramikos ar tekstilės dirbinių. Ir nieko nuostabaus, kad iškasus kokią naują puodynę, istorijos išaiškinimas gali ir pasikeisti.

Į PASIMATYMĄ SU AMAZONE

Šiuo metu tarp pasaulio geografų vyksta diskusija – tai kuri gi upė yra ilgiausia pasaulyje: Nilas ar Amazonė. Nepriklausomai nuo to, kuri jų yra laimėtoja pagal ilgį, Amazonė laikoma didžiausia upe ir jos upės baseinas apima didžiausią plotą. Peru jus gali pakviesti ne tik į pažintį su Amazonės džiunglėmis, kur jūs rytais galite stebėti beždžiones, mėlynąsias aras bei anakondas, dienomis žvejoti piranijas ir stebėti besišildančius

tinginius, vakarais lydėti saulę rožinių, vienintelių pasaulyje, gėlavandenių delfinų apsuptyje, o naktį stebėti miniatiūrines skaidrias varlytes, gigantiškas varles ar tarantulus.

Tačiau Peru turi ir aukštutines džiungles, kuriose kriokliai krenta iš beveik kilometro aukščio, o vietinės tautos buvo pasistačiusios apvalius pastatus. Gocta – vienas aukščiausių krioklių pasaulyje, kurio aukštis yra apie 771 metras (Angelio krioklys Venesueloje – aukščiausias pasaulyje – 979 m).

Į PASIMATYMĄ SU KALNAIS

„Grįždami sustosime mano apžvalgos aikštelėje – vairuotojas žino“ – atsakau vietiniam gidui, kai jis klausia, kur norėsime sustoti po pažinties su svarbiausiais inkų mitologijos paukščiais kondorais. Kolkos slėnis – viena mylimiausių mano vietų Peru, o „mano“ apžvalgos aikštelėje yra įrengti krėslai, kuriuose ramiai gali mėgautis nerealiais vaizdais.

Kolka regionas – tobulas pavyzdys to, kaip vietiniai žmonės gebėjo atrasti balansą su gamta. Įsikūrę 3500 m virš jūros lygyje ir gyvendami kalnų apsuptyje, jie gebėjo išnaudoti kalnus sukonstruodami terasas taip, kad lietaus vandenys nenuplautų jų pasėto derliaus.

Šios terasos vadinamos „andenomis“ kaip Andų kalnai. Kolkos regione jų yra apie 10 000 hektarų, iš kurių beveik 70 proc. vis dar naudojamos iki šios dienos.

Į PASIMATYMĄ SU SPALVOMIS

Keliaudami po Peru nejausite spalvų trūkumo. Vietinės moterys vis dar dėvi spalvingus tautinius drabužius. Tačiau kai kalba eina apie spalvas, visi iš karto pagalvoja apie Vaivorykštinius kalnus. Andai – jauniausi pasaulio kalnai, kuriuose gausu įvairių mineralų. Besiformuojant kalnams skirtingi mineralai susisluoksniavo tarsi sluoksniuotas pyragaitis ir vilioja keliautojus.

Populiariausias ir geriausiai žinomas – Vinicunca kalnas. Dėl globalaus atšilimo nutirpęs sniegas ir socialiniai tinklai atvėrė šį kalną pasauliui. Nuo 2013 m. keliautojai pradėjo rodyti nuotraukas iš spalvingai dryžuoto kalno ir žmonės pradėjo čia plūsti. Šiandien 7 spalvų kalną (šis kalnas turi tokią gausybę pavadinimų, kad nieks net ir nežino, kuris pavadinimas yra tiksliausias) aplanko apie 1500 žmonių per dieną, o prieš pusantrų metų vietinės bendruomenės net susikivirčio, kam priklauso didžiausia iš lankytojų surinktų pajamų dalis. Tad jei išsiruošite į pasimatymą su Vinicunca,

nesitikėkite ramybės ir vienumos – nuolatos būsite kitų žmonių apsuptyje. Tačiau nenuliuskite – įspūdingų spalvotų kalnų Kusko apylinkėse yra ir daugiau, tad tikrai galima rasti vietas ir ramiam pasimatymui. Ne visada būtina eiti ten, kur visi.

Į PASIMATYMAŲ SU IŠTVERME

Į Peru teritoriją atvykusiems ispanams inkų pasirinkta sostinė Kuskas nelabai tiko ne tik dėl to, kad buvo toli nuo jūros, bet ir dėl europiečiams neįprastų aukščių. Kuskas įsikūręs 3400 m virš jūros lygio, o panašiam aukštyje yra ir daugiau svarbių šalies objektų: Titikaka ežeras – 3800 m, Kolka slėnis – 3600 m.

Norintiems išbandyti savo jėgas Peru gali pasiūlyti gausybę įvairiausių žygių. Mano įspūdingiausieji būtų du:

- Inkų keliais iki Machu Picchu. 4 dienų / 3 naktų žygis senuoju inkų keliu. Pakeliui – gausybė inkų statinių, vadinamų Tambo, skirtų vietinių časkių (informacijos ir produkcijos gabentojų) poilsiui. Nors kelyje yra keletas aukštesnių perėjų (apie 4000 m virš jūros lygio), o nakvynės yra tik palapinėse, žygis nereikalauja specialaus pasiruošimo. Na, o tas jausmas, kai į Machu Picchu įeini pro Saulės vartus – taip, kaip tai darė prieš 500 metų inkai – buvo viena pagrindinių priežasčių, kodėl aš grįžau į Machu Picchu po metų nuo pirmojo savo apsilankymo.
- Žygis iki Choquequirao. Šis miestas kurį laiką buvo vadinamas kaip alternatyva „Machu Picchu“. Sunkiai pasiekiamas, todėl puikiai išsilaikęs ir visai neapkrautas turistų – puiki vieta tiems, kurie turi daugiau laiko ir nori išbandyti savo jėgas.

Į PASIMATYMAŲ SU BANGOMIS

Pasižiūrėjus į žemėlapi akivaizdu – Peru turi labai ilgą pakrantę. O kaip „poilsis po palmę“?

Vis dėlto, Ramusis vandenynas nėra toks ramus, kaip teigia jo pavadinimas. Be to, šaltoji Humbolto srovė išlaiko vandenį šaltą net ir šilčiausiais metų mėnesiais. Nors vandens temperatūra yra šiltesnė šiaurinėje šalies dalyje, netoli Ekvadoro, stiprios bangos neleidžia ramiai mėgautis vandens malonumais. Užtat sukuria puikias sąlygas banglenčių mėgėjams. Čia bangos retos ir ilgos. Laikoma, kad Peru turi ir ilgiausią susiformuojančią bangą – užšokęs ant lentos gali nuskrosti net 2 kilometrus!

Na, bet jei jūs tokie pat, kaip aš – kurie bangas stebi mieliau nuo kranto, tuomet irgi nenusivilsite. Peru turi gausybę jūros gėrybių produktų, o be to – saulėlydžiai čia nuostabūs!

Į PASIMATYMAŲ SU GASTRONOMIJA

Pirmaisiais mano pažinties su šalimi metais naujai sutikti peruečiai visuomet užduodavo klausimą „kaip tau mūsų maistas?“. Man tuo metu atrodė, kad Peru virtuvė sunkiai gali lygiuotis su Argentinos jautienos didkepsniais ir maniau, jog šis vietinių didžiavimasis yra tik dėl siauro pasaulio pažinimo. Kol pati nepradėjau daugiau ragauti ir domėtis Peru virtuve...

Pastaruosius 12 metų „Best Travel Awards“ rengiamuose apdovanojimuose geriausios kulinarinės krypties („World's Leading Culinary Destination“) Peru tik kartą užleido pirmos vietos poziciją Italijai.

Nuo vandenyno gelmių iki aukštikalnėse auginamų – skirtingose ekosistemose auginami produktai užtikrina patiekalų įvairovę, o įvairių tautų įtaka sukuria skirtingus skonius. Pagrindinė Peru virtuvės „žaigždė“ – šviežia laimo sultyse trumpai marinuota žuvis ar jūros gėrybės, vadinama sevičė (isp. Ceviche). Panašaus patiekalo tokiu pačiu pavadinimu paragausite ir Čilėje, Meksikoje, Ekvadore ar Kosta Rikoje, tačiau Peru jis skiriasi tuo, kad į šį patiekalą nebus įmaišyta jokių papildomų daržovių, apart raudonojo svogūno (mano minėtose šalyse žuvis dažniausiai maišoma su pomidorais, avokadais ar kt.). Gurmanai turėtų neaplenkti „Central“ - vieno iš garsiausių restoranų ne tik Peru, bet ir pasaulyje.

PATARIMAI KELIAUJANTIEMS Į PERU:

- Planuodami kelionę po Peru turėkite omenyje, kad nors atstumai ir nėra dideli, kalnuotais keliais sugaišite daugiau laiko, nei įprasta. Stenkitės susiplanuoti taip, kad kilimas į aukštikalnes būtų palaipnis, o pirmomis dienomis virš 3000 metrų nenusimatykite intensyvios programos, kad organizmas prisitaikytų prie deguonies trūkumo. Tarp tam tikrų objektų verta keliauti naktiniais autobusais – nesugaišite visos dienos kelionei ir sutaupysite pinigų viešbučiui. Tokie autobusai turi pusiau miegamus krėslus, tad po kelionės didelio nuovargio neturėtumėte jausti.

- Stenkitės ragauti patiekalų pagal tą regioną: pakrantėje valgykite žuvį ar jūros gėrybes, aukštikalnėse – alpakos ar jūros kiaulyčių kepsnių, džiunglėse – vaisių. Sevičės nerekomenduojama valgyti vakare

LOTYNŲ AMERIKA

ČILĖ: SPALVOTI EŽERAI, AIKŠTINGOJI PATAGONIJA IR IŠDIDŪS VELYKŲ SALOS SARGAI

TEKSTAS
ŽYDRONĖ LUKŠYTĖ

– vietiniai tiki, kad žuvis būna šviežiausia iki pietų, o termiškai neapdorotas maistas sunkiai virškinamas naktį.

- Labai detalai susiplanuokite kelionę į Machu Picchu. Įėjimo bilietai yra ribojami valandomis ir pavėlavus – jūsų nebeįeis, o vietoje naujo bilieto nenusipirksite. Be to, jei keliaujate iki Machu Picchu traukiniu – pasitikrinkite, kad traukinys atvyktų bent pusvalandžiu anksčiau, nei yra jūsų įėjimo bilietas. Be to, labai rekomenduojame vietoje pasiimti vietinį gidą – netyčia nuėjus ne tuo takeliu pačiame mieste grįžti nebegalėsite ir galite likti ne tik nepamatę viso miesto, bet ir be “atvirukinės” nuotraukos.

- Jeigu turite galimybių – susiplanuokite žygį į kalnus. Pamatysite nuostabios gamtos ir tikėtina, jog

sutiksime vietinių gyventojų, kurie vis dar gyvena toli nuo civilizacijos.

- Jei po intensyvios kelionės norisi pailsėti, rinkitės poilsį Amazonijoje: giliai džunglėse įsikūrusiose lodžijose dažniausiai nėra interneto, elektros tiekimas ribojamas, tad turėsite nuostabaus laiko pabūti ramybėje ir gamtoje. (Tik būtinai pasiimkite repelentų nuo uodų, nes jie gali tapti vieninteliais jūsų ramybės drumstėjais :)

Retai pasitaiko, kad šalies pavadinimas taip atitiktų jos atvaizdą žemėlapyje, kaip tai atsitiko (nors ir netyčia) su Čile. Jeigu italai nuspręstų savo šalį pervadinti į Ilgaulio bato valstybę, o lietuviai savąją į Mažąją ir kiek suplotą Afriką, rezultatas būtų panašus. Čilė žemėlapyje – tikra aitrioji paprika. Net ir uodegėlė užsiritusi, tik dėk į sriubą!

Žodis čili (kartais šalies pavadinimas kildinamas iš žodžio čiri) reiškia atšiaurų, šaltą, sunkiai prieinamą kraštą. Panašiai ir yra.

RABARBARŲ DŽEMO RECEPTAS IR MOTERIS SU KAUKOLĖMIS AKYSE

Jei kada nors keliausite į Čilę ir norėsite patirti bent dalelę čiliečių svetingumo, bet neturite draugų, kurie pakviestų jus į svečius, apsistokite bent jau svečių namuose už pinigų (isp. hospedaje). Jie dažniausiai būna įkurti gyvenamajame šeimos name, pavyzdžiui, pirmame aukšte gyvena šeima, o antrame aukšte esantys kambariai sezono metu yra atiduodami svečiams.

O virtuvėje galėsite sukiotis kartu su namų šeimininke. Gal ji išduos jums savo rabarbarų džemo receptą? O kad per pusryčius duos jo paragauti, tai jau tikrai! Iki šiol prisimenu, kaip pirmą kartą paragavau šio gardumyno Čilėje. Ir iki šiol gailiuosi, kad neišdrįsau paklausti, kaip jis gaminamas... Gal pavyks jums?

Taip pat galėsite susipažinti su jau mirusiais šeimos nariais, žiūrindami nuotraukas, puošiančias koridoriaus sienas, ar paprašyti šeimininkės auginamo, prieškambario lubas remiančio augalo ūglio. Taip galėsite parsivežti dalelę Čilės į namus.

Kaip prisipažįsta patys čiliečiai, jie jaučiasi tarsi būtų salos gyventojai, todėl juos itin džiugina atvykėliai iš kitur. Panašiai, kaip salos gyventojus stebina ir džiugina iš toli atplaukę laivai...

Sakysite, kodėl salos? Ogi todėl, kad Čilė yra atribota nuo viso pasaulio natūraliomis gamtinėmis kliūtimis: iš vienos pusės – Ramusis vandenynas, iš kitos – sunkiai peržengiami Andų kalnai, šiaurėje – Atakamos dykuma, kurią įveikti visuomet buvo sunkus iššūkis keliautojams, o pietuose – tik šalti vandenys, skiriantys šalį nuo Antarktidos.

Tokia izoliacija teko net ne kiekvienai salai – 4 tūkstančius kilometrų į ilgį išstūsi šalį, kurią net

atradėjų laikais pasiekdavo ne kiekviena nuotykių ištroškusi siela.

Tad nenuostabu, kad čiliečiai džiaugiasi atvykėliais. Daugelį kartų mane kalbino kavinėse, daugelį kartų buvo kelti tostai už draugystę, buvau kviesta į svečius. Net ir dovanų esu ne kartą gavusi, kad ir nuo mažai pažįstamų žmonių.

O keisčiausia iš šių dovanų – moters su kaukolėmis akyse paveikslas. Tiesiai iš autorius rankų. Ėjo pro šalį (beje, buvo Valentino diena), pamatė nematytą veidą (ne, nemanykite, kad sėdėjau viena ir rymojau, laukdama kokio netikėto gerbėjo) ir nusprendė spontaniškai apdovanoti svetimšalę. O kad jau dailininko tapybos stilius buvo kiek avangardiškas, tad moteris su kaukolėmis akyse pasirodė besantis romantiškiausias jo piešinys, tinkantis dovanai...

Tačiau Čilė yra ne tik tai...

ATAKAMOS DYKUMA – SPALVŲ, GARŲ IR ŽVAIGŽDŽIŲ TERAPIJA

Visureigis, trečią kartą bandydamas pakilti į stačią įkalnę, pagaliau pasidavė. Drūtas, kiek žilstelėjusiais plaukais vairuotojas (nors veido spalva rodė indėnišką gymį, vis dėlto žili plaukai išdavė ką kitą – indėnai nežilsta) tik skėsciojo rankomis. Nei įkalbinėjimai, nei vairo glostymas nepadėjo mašinai įveikti kalno kalne (net ir įkalnėje jau buvome 4 tūkst. metrų aukštyje virš jūros lygio).

Teks kraustyti visiems turistams iš keturių visureigių į tris. Bus ne taip patogiu. Bet tai niekis – ką tik prieš mūsų akis plytėjo neįtikėtinų spalvų lagūnos ir tas vaizdas dar ilgai užgoš visus nepatogumus.

Raudonoji, Geltonoji ir Žalioji lagūnos (beveik tokio paties ryškumo, kaip Lietuvos vėliavos spalvos) atrastos palyginti neseniai – vos prieš kelerius metus. Ir mes šiandien čia buvome vieninteliai turistai, kurie klaidžiojo nuo vieno spalvoto vandens telkinio iki kito. Ir net perbridome raudoną upę basomis!

„Nebijokite, pėdų nenugrauš. Vanduo nuspalvintas įvairių mineralų ir geležies, tačiau tai nepavojinga“, – paaiškino vietinis gidas. Patikėjome tuo, kaip ir kitu jo pasakojimu, kad Geltonoji lagūna naktimis neva knarkia (mat iš ežero dugno kyla dujos, ir vanduo burbuliuoja).

Galima spėlioti, kiek dar neatrastų stebuklų plyti Atakamos dykumoje. Tačiau vienai kelionei užtenka ir tų, kurie jau atrasti: spalvoti ežerai, verdančiais garais

besispyjantys Tatijo geizeriai, keisčiausiomis uolomis nusagstytas Mėnulio slėnis ar Atakamos druskos dykuma.

Tatijo geizerių teritorijoje vietiniai jus gąsdins, kad neperžengtumėte takelių ribų, nes po žeme kunkuliuoja verdantis vanduo, į kurį įkritę išvirsite per tris minutes. O žemė čia itin trapi, karšto vandens fontanas gali išsiveržti ir ten, kur nesitikite... Tad geriau paisyti ženklų!

Na, o Mėnulio slėnyje beveik saugu. Tik geriau čia lankytis pavakariu, jei nenorite sudžiūti kaip mumija (beje, taip anksčiau šios teritorijos gyventojai mumifikuodavo savo mirusiuosius – tiesiog sudžiovindavo jų kūnus saulėje). Dienomis oras pasiekia daugiau nei 40 laipsnių temperatūrą. O pavėsio nerasite – neauga čia nei kaktusai, nei palmės.

Oranžinė uolienu spalva daugeliui primena filmus apie Marsą... Ir nors slėnis pavadintas Mėnulio vardu, tačiau mokslininkai sutinka, kad kai kurie Atakamos dykumos plotai iš tiesų savo uolienu sandara panašūs į Marso. Būtent Atakamos dykumoje prieš kosmines misijas išbandomi marsaeigiai.

Stebėdamas saulėlydį Mėnulio dykumoje iš tiesų jautiesi arčiau žvaigždžių. O naktį gali tuo įsitikinti – dykumoje, plytinčioje 3–4 tūkstančius metrų virš jūros lygio, dangus itin ryškus, ir net su silpniausiu teleskopu kartais gali pamatyti Saturno žiedus... O besidomintys astronomija tikrai yra girdėję apie tris observatorijas ir gausybę teleskopų, puošiančių Atakamos peizažą...

Galima sakyti, kad Čilė prasideda Atakamos dykumoje, tačiau ji čia nesibaigia.

Čilėje gajį legenda, kad stovėdami eilėje prie Dievo sosto, kur kūrėjas dalijo žmonėms gamtos turtus, čiliečiai buvo labai mandagūs ir vis užleisdavo kitiems savo vietą, kol liko paskutiniai. Dievas nusprendė apdovanoti čiliečius už kuklumą ir atidavė visas likusias grožybes, kurių buvo nespėjęs išdalyti. Taip Čilei atiteko dykumos, ilga vandenyno pakrantė, vulkanai, ežerai, upės, ledynai ir nemažai derlingos žemės.

UŽ PENKIŲ AKMENŲ

„Liko jau nedaug, už šių penkių akmenų jau pamatysime Tores del Painė viršūnes“, – drąsinau savo pakeleivius, kai visi ropštėmės per didelius riedulius į viršų. Kažin kiek paguodos

iš tų žodžių, kai esi žygyje jau ketvirta valanda, o tau kaskart vis sako: „Dar valanda kopimo, o po to valandą eisime beveik lygiai.“ „Na, paėjome lygiai, dabar dar valandą kopsime ir tik truputį beliks ropštis rieduliais.“ Vaistus daliji mažomis porcijomis, tačiau nuo to jie saldesni netampa...

Už tų penkių akmenų buvo dar kokie penki (na, kas gi juos čia padėjo, anksčiau tikrai nebuvo), o tada iš tiesų pasirodė trys granitiniai pirštai, iškilę virš pieniškai žydro ežero, – Tores del Painé, arba, kaip sako pavadinimas, mėlynieji bokštai.

Visi sugriuovome ant žemės sutraiškytų varlių pozomis. Tad pirmose nuotraukose – tik žygio batai granitinių bokštų fone, arba tai, ką lengvai gali nufotografuoti gulėdamas.

Po to, žinoma, atėjo palengvėjimas ir atpildo jausmas. Norėjosi būti toje bokštų papėdėje kiek įmanoma ilgiau, stebėti, kaip atslenka ir nuplaukia

purūs debesėliai. Kaip ateina nauji žygeiviai ir krenta ant žemės lyg nukryžiuoti. Kaip seniau atėję traukia iš kuprinių sumuštinis ar krauna iš akmenų piramidę, norėdami čia sugrįžti (populiarus keliautojų paprotys Pietų Amerikoje, nusižiūrėtas iš dar inkų laikais krautų akmenų krūvelių, simbolizavusių aukas dievams).

Tačiau ateina laikas, kai jau reikia leisti žemyn. Viešbutyje galbūt vėl laukia spektaklis, kurio pagrindiniai dalyviai – žirgai, o scenos rekvizitai – besileidžianti saulė ir kalnų viršūnės.

Neįmanoma nupasakoti išpūdžio, kurį dovanoja tau Patagonija. Vis dėlto ryškiausiai atmintyje išlieka tos akimirkos, kai po didelių pastangų gamta tave apdovanoja išpūdingu reginiu. Todėl tikiu, kad mano bendrakeleiviams ryškiausiai įsiminė būtent Tores del Painé viršūnės.

Nors lankėme ir Grėjaus ledyną, prie kurio plaukėme laivu, o palei laivo šonus bei smaigalį

sukiojosi milžiniški žydri ledo luitai, buvo ir kitų pasivaikščiojimų, padovanojusių gražių vaizdų, ar pingvinų sala, kurioje pingvinai diktuoja eismo taisykles, o tu turi trauktis jiems iš kelio, visgi tikroji Patagonija yra ta, kuri tave kankina. Verčia kęsti lietu ar vėją, ropštis į kalną per riedulius, pripila į tavo batus žvyro ir pritrina pūsles. Tačiau tai ta Patagonija, kuri, kaip mama, privertusi tave ruošti pamokas, po to apdovanoja šypsniu.

Galbūt tada pradedi suprasti nuotykių ieškotojus, kurie veržėsi čia už pažadėtą žemės lopinėlį, statė namus iš skardos, kurios liko laive, ganė avis, aplėkdami bandas žirgais, ir tris kartus per dieną valgė avieną...

VELYKŲ SALOS SERGĖTOJAI...

Iš atšiaurios Patagonijos gilią naktį patekome į karščiu alsuojančią salą pačiame viduryje Ramiojo

vandenyno. Tai įmanoma? Čilėje – paprasta. Šiai šaliai priklauso ne tik Atakamos dykuma, ežerai ar atšiaurioji Patagonija, bet ir Velykų sala, esanti Ramiajame vandenyne už 3,5 tūkst. kilometrų nuo artimiausio žemyno.

„1888 metais užvaldėme Velykų salą, „pasaulio galą“, arba rapanujų, kaip ji vadinama čiabuvių kalba. <...> Nelabai žinau, kodėl ji mums priklauso“, – savo knygoje rašė bene garsiausia čiliečių rašytoja Isabelė Alendė.

Velykų salos gyventojai savo gyimiu panašesni į Polinezijos žmones nei į santūrius čiliečius. Tą iš karto supratome, kai mus pasitikę salos gyventojai užnėrė ant kaklų gėlių girliandas ir pasveikino jau ne ispaniškai, o vietine salos kalba.

Ir kiekvieną kartą, pasakodami apie bet kurią salos vietą, vietiniai gidai vis akcentuodavo jos nečilietišką kilmę.

„Štai septyni įkūrėjai, kurie atkeliavo į salą iš Polinezijos salų, o čia polinezietišku laivų reprezentacija, pagaminta iš akmenų“, – vis minėdavo vietinis gidas.

Nors yra versijų, kad salos gyventojai galėjo atplaukti ir iš Pietų Amerikos, vis dėlto čia likusios moajų skulptūros (kuriomis sala ir garsi pasaulyje) kalba ką kita. Nepanašios šios skulptūros nei į inkų atvaizdus, nei į majų ar actekų palikuonis.

Eilė akmeninių vyrų, išsirikiavusių palei paplūdimį, vedantį į vandenyną. Pasipuošę sunkiomis girnapsūs formos kepurėmis, susiėmę delnais už nuogų pilvų, jie išdidžiai žvelgia į salą. Kas jie tokie, tie moajai? Kodėl buvo iškalti tokie įspūdingi paminklai, išlikę kelis šimtmečius ir sulaukę olandų, ispanų, britų ir čiliečių laivų, o dabar net ir turistų lėktuvų?..

Vieni sako, kad šios skulptūros lyg dievai, turėję saugoti salą nuo atvykėlių, kiti teigia, kad jos yra

antkapiai, pastatyti didžiųjų vadų vėlėms. Saloje suskaičiuojama apie 900 tokių skulptūrų. Pirmieji atvykę tyrinėtojai (XVIII a. pradžioje) dar galėjo pamatyti aplink visą salą išsirikiavusias skulptūras. Vėliau jos buvo išvartytos ir išmėtos po salą (manoma, kad gyventojai nusivylė šių statulų teikiama apsauga ir perėjo į kitą tikybą).

Dabar vis dar galima pamatyti statulas, kurios atstatytos į savo buvusias vietas, ar netgi tas, kurios nebaigtos liko gulėti ten, kur buvo pradėtos gaminti, – kalno šlaite.

Čia gali pamatyti iš kalno uolos styrančius veidus ar net ir visą kūną, apglėbtą kalno šlaitu. Tokių nebaigtų kūrinių – šimtai, jie sudaro daugiau negu pusę visų moajų. Statulos būdavo tiesiog išskaptuojamos kalno šlaite, o vėliau, jau pabaigus kūrybą, atskeliamos ir perkeliamos į savo nuolatinę vietą.

Nespėjusių gimti moajų gimdykla (vietiniai šią vietą vadina Rano Raraku) yra turbūt įspūdingiausias Velykų salos palikimas. Įspūdingesnis už tas atstatytas

skulptūras, išsirikiavusias palei vandenyną ar sustatytas muziejuose.

Nespėję gimti moajai, kurių galvos kyšo iš po žemės ar kurie guli pusiau susmigę į šlaitą, yra tai, kas priverčia patikėti, kad Velykų salos skulptūros tikrai yra šios Žemės gyventojų kūrinys. Nors ir nebaigtas.

Velykų sala dabar priklauso Čilės Valparaiso regionui. Valparaisas – spalvingas miestas netoli šalies sostinės Santjago. Nuo čia iki Velykų salos – daugiau nei trys tūkstančiai kilometrų laivu. Atsitikus nelaimėi, kurios negali išspręsti vietinė salos policija ar medikai, tenka skristi į Valparaisą.

Ir nors Valparaisas, kaip ir Velykų sala, taip pat skalaujamas Ramiojo vandenyno, vis dėlto jo krantą saugo ne akmeninės statulos, o krovinių prikrauti laivai. Gatvės puošia ne polinezietiškos gėlių girliandos, o gatvės meno kūriniai – įvairiaspalviai katinai, močiutės, grasinančios kočėlais, ar negyvėlių skeletų

armija, sauganti automobilius.

Grįžus iš tolimiausių Čilės kampų į centrinį regioną, labai jauku apsisėti Valparaiso. Nuplauti kelionių dulkes čilietišku vynu (šalia – Kasablankos regionas, garsėjantis vynais), atsisėsti atviroje, gaivaus vėjo perpučiamoje kavinės terasoje, kurioje atsiveria vaizdas į Ramiojo vandenyno įlanką, su knyga apie vario pritvinkusias Atakamos dykumas. Ar apie vėjo košiamą atšiaurią Patagoniją ir vietinių indėnų mapučių apdainuotą ežerų regioną. Ar apie mistiškąją Velykų salą, vis dar saugančią daug paslapčių.

LOTYNŲ AMERIKA

NEATRASTA MEKSIKA: ŠOKIAI KAPINĖSE IR DRUGELIŲ JŪRA

TEKSTAS
AISTĖ BORJAS

Dažnas keliaujantis į Meksiką aplanko tik Karibų jūros pakrantę. Geriausiu atveju, pasirenka vieną kitą dienos išvyką pasižvalgyti po Majų civilizacijos palikimą. Be abejo, baltas paplūdimio smėlis ir į smaragdinę jūrą nulinkusios palmės atrodo lyg atviruke ir vilioja nuo rūpesčių pavargusius keliautojus. Visgi Meksika yra šalis, užimanti teritoriją, prilygstančią penktadaliui Europos. Ji turtinga savo kultūra, regionų įvairove, dešimtimis skirtingų indėnų kalbų, tradicijų bei gamtos peizažų. Taip toli nuskridus, gaila pamatyti tik nedidelį pakrantės lopinėlį. Juk tokiu atveju nuošalyje lieka ta tikroji Meksika, kurioje skamba mariačių dainos, sparnais plasnėja milijonai monarchų drugelių, driekiasi bekraščiai mėlynosios agavos laukai ir šėlsta Vėlinių karnavalai.

CENTRINĖJE MEKSIKOJE PAVASARĮ PANIRSITE Į DRUGELIŲ JŪRĄ

Vasario bei kovo mėnesiais Centrinėje Meksikoje galima pamatyti neįtikėtiną reginį – milijonus laisvai skraidančių ryškiaspalvių monarchų drugelių. Jų patelės yra tikros keliautojos. Sąvaržėlės dydžio, pusę gramo sveriantis padarėlis per savo gyvenimą nuskrenda apie 5000 kilometrų – nuo Kanados iki Meksikos ir pusę kelio atgal. Prie Didžiųjų ežerų žiemojantys drugeliai rudenį, vėstant orams, traukia į pietus. Per dieną jie nuskrenda apie 100 km. Tokio efektyvumo paslaptis – išnaudoti palankias oro sroves taip, kad būtų galima sklęsti pavėjui. Monarchai orientuojasi erdvėje pagal saulę. Savo antenose jie turi natūralų „laikrodį“, pasufleruojantį, kelinta dabar valanda, ir pagal saulės kryptį nustato reikiamą skrydžio kampą. Tuo tarpu debesuotomis dienomis įsijungia „atsarginė“ orientacijos sistema, kuomet skrydžio kryptis nustatoma pagal žemės magnetinį lauką – tokiu pačiu „GPS“ naudojasi paukščiai bei jūros vėžliai.

Skrendant pro Meksikos Šiaurę, dėl aukštų kalnų ir karšto dykumos klimato oro srovės žemėja. Drugeliams tenka skristi itin žemai. Čia daugybė jų žūsta dėl pravažiuojančių automobilių. Šiaurinėse Meksikos valstijose migracijos sezono metu kelio ženklais nustatomi griežtesni greičio limitai tam, kad būtų galima apsaugoti drugelius.

Kasmet vis nauja drugelių kartą atskrenda žiemoti į tuose pačius kelis hektarus tropinių eglių miško ties Mechiko ir Mičoakano valstijų riba. Nėra tiksliai žinoma, kodėl drugeliai kaskart grįžta į tą pačią vietą. Vieni mokslininkai teigia, kad ši informacija užkoduota jų genuose, kiti – kad juos traukia nugaišusių protėvių kūnų skleidžiami feromonai. Dėl to iš rezervatų griežtai draudžiama išsivežti tiek gyvus, tiek negyvus drugelius. Į Meksiką drugeliai atskrenda spalio pabaigoje, kuomet vietiniai gyventojai ruošiasi vienai svarbiausių metų švenčių – mirusiųjų dienai. Ryškiai oranžinė jų spalva dera prie serenčių žiedų, kuriais vietiniai puošia savo artimųjų kapus, namų altorėlius bei nubarsto kelią iš kapinių į namus. Mums tai atrodo kaip sutapimas, tačiau indėnai tiki, kad tai jų protėvių vėlės sugrįžta į žemę drugelių pavidalu.

Susiglaudę tankiomis kolonijomis ant plačių eglių šakų drugeliai žiemoja. Vasario mėnesį, šylant orams, jie bunda ir pradeda skraidyti. Būtent tada yra geriausias laikas aplankyti rezervatus. Saulėtą ir šiltą dieną pateksite į tikrą drugelių jūrą. Kopiant aukštyne į kalną link jų kolonijų, drugelių vis daugėja. Reginys ir pojūčiai sunkiai telpa į žodžius ir nuotraukas. Tyloje galima išgirsti jų sparnelių plazdėjimą, o praskrendantis drugelis sparnu švelniai vis pakutena skruostą. Kovo

mėnesį, prasidėjus karščiams, drugeliai vėl migruoja į šiaurę. Nuskridusios maždaug iki Teksaso valstijos, patelės padeda kiaušinėlius ir baigia savo gyvenimo ciklą, o norintiems pamatyti drugelius tenka laukti kito pavasario.

VĒLINĒS LINKSMAI ARBA GYVŪJŲ ŠOKIS SU MIRTIMI

Kitas nuostabus sezonas aplankyti Meksiką yra spalio pabaigoje, artėjant Vėlinėms – vienai svarbiausių metų švenčių. Jos minimos, kaip ir pas mus, spalio 31 – lapkričio 2 dienomis, kaip nustatyta Romos katalikų liturginiame kalendoriuje. Tačiau Meksikoje nesitikėkite nei lietuviškosios vėlyvo rudens kapinių rimties, nei anglosaksiškojo Helovyno šmėklų. Čia pakliūsite į triukšmingą ir spalvingą Dia de los Muertos (iš. Isp. k. mirusiųjų dienos) fiestą, kur priešispaninio laikotarpio indėnų tikėjimai susipina su katalikiškomis tradicijomis. Likus kelioms savaitėms iki šventės, parduotuvių ir restoranų vitrinos, biurai, mokyklos, valstybės institucijos ir net bažnyčių altoriai pasipuošia skeletais, atrodančiais taip, lyg gyventų savo pilnavertį gyvenimą, – šokančiais, besilinksminančiais vakarėlyje, demonstruojančiais madas, apsiperkančiais, važiuojančiais dviračiu ir pan. Skeletų „mados“ kinta, atsižvelgiant į metų aktualijas. Pavyzdžiui, praėjusiais metais vienos iš sostinės bažnyčių altoriuje įrengta teminė dekoracija - padengtas paskutinės vakarienės stalas, nukrautas valgiais, alaus ir vyno buteliais. Prie stalo sėdėjo neseniai Anapilin išėjusią Anglijos karalienę vaizduojantis skeletas.

Dar geriau nei dekoracijos meksikiečių linksma būdą bei pomėgį švęsti kiekvieną progą atskleidžia jau keletą dienų prieš Vėlines kiekviename miestelyje prasidedantys visuotiniai persirengėlių paradai. Susidaro įspūdis, kad juose dalyvauja visi – verslo organizacijų, įstaigų kolektyvai, ugniagesių ar gydytojų draugijos, moksleiviai bei studentai.

Kone kiekvienuose namuose šventės išvakarėse statomi altorėliai, puošiami serenčių žiedais, žvakėmis, statomos šeimos mirusiųjų nuotraukos, o šalia jų – šviežiai paruošti patiekalai, kuriuos mėgo mirusysis. Jei šis mėgo išgerti ar parūkyti, prie jo nuotraukos būtinai atsidurs ir tauraus gėrimo stiklas ar pakelis cigarečių. Įprasta tomis dienomis visuotinai lankyti ir kapines. Prie mirusiųjų kapų kviečiami muzikantai, dalijamasi valgiais ir gėrimais. Taigi, apsilankymas kapinėse neretai pavirsta ir visą naktį trunkančiu pasilinksminimu. Packuaro ežero regione nuo senų laikų gyvuoja tradicija valtimis plaukti į Chanicio saloje įsikūrusias kapines naktiniam budėjimui. Nuo kranto galima stebėti nepaprastą reinį. Sutemus, po ežerą pasklinda daugybė valtelių, apšviestų senoviniais deglais.

Meksikoje persirengėlių kostiumai, skirtingai nei anglosaksiškos tradicijos šalyse, nėra skirti išgąsdinti ar atbaidyti piktašias dvasias. Priešingai, linksmi skeletai simbolizuoja, kad gyvenimas ir mirtis visuomet keliauja išvien. Vakarų Europoje įprasta neigti mirtį, vengti kalbų apie ją, o meksikiečiai savo šventinėmis tradicijomis parodo, jog mirtis yra neatskiriama gyvenimo palydovė. Jeigu šiaip ar taip kiekvienam teks vieną dieną mirti, tai kodėl gi jau dabar nepakvietus mirties siautulingam šokiui?

Ši draugystės su mirtimi idėja ateina iš senųjų laikų, kuomet ispanų užkariautojai dar nebuvo įkėlę kojos į Amerikos žemyną. Pagal majų, actekų ir kitų Mezoamerikos kultūrų pasaulio supratimą, perdėtai ilgai ir stipriai gedėti, su liūdesiu prisiminti mirusįjį laikoma nepagarbos ženklu. Juolab – per Vėlines. Indėnai tiki, jog Vėlinių dienomis vėlės iš mirusiųjų karalystės trumpam sugrįžta pas gyvuosius aplankyti artimųjų. Jos laikomos svečiais. Juk svečių sutikti nukabinus nosį, ašarotomis akimis yra nemandagu. Todėl šiuo laikotarpiu visoje šalyje, ruošiantis pasitikti grįžtančias vėles, juntama pakili nuotaika. Keliautojams tai proga paganyti akis į spalvingas dekoracijas, persirengėlių karnavalus ir kitas mums neįprastas tradicijas.

ČIAPASO VALSTIJA: KANJONAI, MAJAI IR BAŽNYČIOJE AUKOJAMOS VIŠTOS

Viena iš įdomiausių vietų Meksikoje atvykėliui visais metų laikais – Čiapaso valstija. Tai – pati piečiausia šalies valstija, labiausiai nutolusi nuo sostinės ir besiribojanti su Gvatemala. Čia akį džiugina gamtos peizažų įvairovė – aukšti kalnai, besileidžiantys į vešlias džungles, sraunus kalnų upės kanjonas, knibzdantis krokodilų, beždžionių, kitų egzotiškų gyvūnų bei paukščių, žydro vandens kriokliai.

Šio regiono kalnuose, 2200 m aukštyje, pasislėpęs vienas dailiausių ir jausiausių šalies kolinijinių miestelių – San Kristobalis. Šio miestelio istorinis centras išlaikė XVI a. dvasią: taisyklingos, 90 laipsnių kampu susikertančio gatvės, grėstos akmenimis, nedideli 1 – 2 aukštų nameliai su dailiais vidiniais kiemeliais, raudoni čerpiniai stogai ir gausybė bažnyčių. Jaukiose gatvelėse išsibarsčiusios kavinės ir restoranai, sklinda gyva muzika, o gatvės prekyviai bando įsiūlyti savo rankų darbo žaislus, papuošalus ar šiltus šalius, kuriais norisi apsigauti vėšiais vakarais. Prekiautojai, siekdami užsidirbti, kasdien atvyksta į miestelį iš gretimų kaimelių, kuriuose gyvenimas gerokai skiriasi nuo mums įprasto.

Vos 20 min kelio automobiliu nuo San Kristobalio įsikūrusios kelios indėnų bendruomenės, turinčios savitas archaiskas tradicijas. Įdomu tai, kad kaimyniniai kaimeliai gyvena pagal skirtingas taisykles. Tai matyti ir iš pirmo žvilgsnio, pažvelgus į žmonių aprangą. Pavyzdžiui, Zinakantano kaimelyje moterys ir vyrai dėvi gėlių motyvais rankomis siuvinėtus drabužius. Moterys apsiautusios trumpa, tik pečius dengiančia skraiste. Siuvinėtais raštais išreiškiama pagarba pagrindiniam kaimelio gyventojų pragyvenimo šaltiniui – jie šiltnamiuose dideliais kiekiais augina gėles ir juos parduoda. Trumpa skraistė simbolizuoja jų galios gyvūno, globėjo šikšnosparnio sparnus. Kaimelio pavadinimas „Zinacantan“ vietine majų cocil kalba reiškia „šikšnosparnių vieta“.

Gretimame San Chuan Čiamulos kaimelyje žmonės apsirengę visai kitaip, o ir jų veiduose nuotaika – gerokai rimtesnė nei kaimynų. Moterys čia bet kokiū oru vaikšto apsijuosusios ilgais juodo avies kailio sijonais. Avis vietinių laikoma šventu gyvūnu, nenaudojama maistui. Šiame kaimelyje atvykėlius šokiruoja keistos gyduolių praktikos. Miestelio bažnyčioje kasdien renkasi sergantieji, lydimi šeimos narių. Šamanai jiems atlieka sveikatinimo ritualus,

truncančius po kelias valandas. Jų metu meldžiamasi katalikų šventiesiems, po sergančiojo kūną vedžijami nevirti kiaušiniai ir čia pat, ant katalikų bažnyčios grindinio, aukojamos vištos. Katalikų kunigai, negalėdami pakeisti vietinių tradicijų ir negebėdami toleruoti tokių praktikų, paliko bendruomenę. Dabar jie čia užsuka laikyti šv. mišių tik kaip svečiai, kas kelias savaites. Tokios praktikos vadinamos religiniu sinkretizmu – įvairių tikėjimų, religijų samplaika. Sinkretizmo apraiškų galima aptikti ir lietuviškose tradicijose. Pavyzdžiui, kiaušinių marginimas per šv. Velykas, Kūčių nakties burtai. Visgi majų praktikos stebina labiau. Tiesa, bažnyčioje lankytojams griežtai draudžiama fotografuoti ir filmuoti, todėl reginį verta nuvykti pamatyti savomis akimis.

JUKATANO PUSIASALIS IR KARIBŲ JŪRA

Jukatano pusiasalis neabejotinai yra lankomiausia turistų vieta Meksikoje. Pernai vien Kintana Roo (isp.k. Quintana Roo) valstiją aplankė beveik 20 mln. turistų. Didžioji dauguma jų apsistoja Majų rivjeroje – apie 130 km ilgio Karibų pakrantės ruože, užstatytame „viskas

įskaičiuota“ tipo viešbučiais, bei pakrantės miestuose – Kankūne, Plajoje del Karmen bei Tulumė. Čia juos traukia visus metus besitęsianti vasara, balto smėlio paplūdimiai ir Karibų jūros žydrynė.

Keletą dienų paplūdimio malonumams kelionės pabaigoje tikrai verta pasilikti, kad pajustumėte tikras atostogas. Visgi Karibų pakrantėje bei Jukatano pusiasalio gilumoje apstu veiklos ir reginių, ieškantiems aktyvaus poilsio. Besidominčių istorija ir archeologija laukia gausybė senovinių majų miestų griuvėsių. Pagrindiniai ir dažniausiai rodomi „National Geographic“ ekranuose – Čičen Ica ir Tulumas, tačiau netoliese rasite ir mažiau žinomų, bet įspūdingų archeologinių zonų. Pavyzdžiui, Koba – apie 70 kv.km teritoriją užimantis senovės majų miestas didžiuojasi išlikusia aukščiausia pusiasalyje (42 m aukščio) piramidės formos šventykla, į kurios viršunę vis dar leidžiama užpilti ir pasigėrėti džunglių vaizdais. Ek Balamo archeologinėje zonoje archeologai atrado jaukų ir nedidelį buvusio miesto centrą, kurio rūmų fasadą puošia valdovo kapavietė, kurios įėjimas dekoruotas kaip jaguaro nasrai – tam, kad atbaidytų vagis ir vandalus.

Vandens ir aktyvaus sporto mėgėjai čia taip pat ras pramogų. Giluminio bei paviršinio nardymo mylėtojus džiugina antras pagal ilgį pasaulyje koralinis rifas, ištįsęs nuo Meksikos per visą Centrinę Ameriką iki pat Kosta Rikos. Visas Jukatano pusiasalis nusėtas tūkstančiais požeminių urvų, užpildytų vandeniu. Maudynės krištoliniuose jų vandenyse tampa tikra atgaiva, vaduojantis nuo vidurdienio kaitros. Majams šie urvai turi gilesnę reikšmę. Nuo seno paplitęs tikėjimas, kad jie yra vartai, jungiantys žemę su požeminiu pasauliu, į kurį iškeliauja mirusieji. Kai kuriuose kaimuose buvo įprastai laidoti mirusiuosius urvų dugne, o pusiasalio bendruomenių šamanai būtent ten atlieka mirusiųjų dienos ritualus.

***

Meksikoje kiekviename regione rasite skirtingų gamtos bei kultūros įdomybių, kurie dar ir keičiasi, priklausomai nuo metų laikų. Karibų pakrantė yra puiki vieta pabėgti nuo žiemos speigų. Tačiau, norint pažinti bent dalelę tikrosios Meksikos, tiesiog būtina aplankyti ir nuo Karibų nutolusius jos regionus, pavyzdžiui, centrinę dalį aplink sostinę Mechiką arba pietinę Čiapaso valstiją.

KITAS PASAULIS

KAS SUVALGĖ DIDŽIAUSIĄ PAUKŠTĮ IR IŠVEDĖ KIVĮ?

TEKSTAS
LIUDAS DAPKUS

Techniškai, tai to paties krašto gyventojai. Nerašau šalies, nes anuo metu ji dar nesivadino kaip dabar – Naujoji Zelandija. Turėjo kitą skambų vardą: Aotearoa. Maorių kalba tai reiškia Ilgo balto debesies žemė. Tais laikais, kai europiečiai dar nebuvo suradę paskutinių didelių Žemės salų, vietos gyventojai medžiojo moa. Tokius iki 3 metrų ūgio neskraidančius paukščius, stručių ir emu giminačius.

VIENI PLINTA, KITI NYKSTA

Su olando Abelio Tasmano vardu siejamas Naujosios Zelandijos atradimas reiškė šios baltos zonos žemėlapyje užtušavimą reiškė tik europiečiams. Tuo tarpu iš mistiško krašto vardu Hawaiki atplaukę narsūs polineziečiai šias pasakiško grožio salas pažinojo jau kelis šimtus metų.

Su brito Jameso Coooko vizitais prasidėjo nauja salų era, čia apsigyveno kiti žmonės blyškiais veidais. Juos mariai pavadino pakeha – baltieji. Būtent vienas jų gerokai vėliau ir sumanė eksperimentuoti su kiniškais agrastais, o galų gale išvestą rudą pūkuotą vaisių su

gelsvu minkštumu ir juodomis sėklomis pavadino kiviu – neskraidantio naktinio paukščio garbei. Kivių vaisiai paplito po visą pasaulį, o štai paukščiams – kur kas prasciau. Gamtoje jų iš 12 milijonų likę mažiau nei šimtas tūkstančių, o pamatyti ar bent išgirsti miške – tikra retenybė. Nebent nusigautumėte į Stewarto salą pietuose.

Kivio paukščių, kaip ir kivio vaisių, yra kelios rūšys. Vienos labiau paplitusios, kitos – beveik išnykusios. Mažiausia (ir rečiausia) – Kapiti kiviai. Jų likę apie 1350, visi gyvena to paties pavadinimo saloje netoli Velingtono.

DIDINGIAUSIA VIETA

Naująją Zelandiją kiekvienas atranda savaip, net keliaujant kartu su grupe. Vieni pamilsta jos gaivališką pavasario jėgą, geriausiai juntamą pietinėje saloje su snieguotomis viršūnėmis, veržlių upių slėniais, apkaišytais lubinų margumynais. Kiti neatsistebi gelmių pasaulio artumu regėdami geizerių išsiveržimus, purvo burbulus ir fantastiškų spalvų ežerus.

Bet visi sutaria dėl vieno fakto. Didingiausios virtos plyti pietinės salos vakaruose, kur nėra miestų ar kaimų – tik kalnai, slėniai ir fiordai.

Ko gero, jau esate vartę vieną tų kelionėms skirtų knygų, kuriose vardijamos vietos, esą privalomos aplankyti šiame gyvenime. Nemaža dalis tų vietovių išties vertos dėmesio. O kai kurios įrašomos tik dėl skaičiaus, tačiau Milfordas Naujojoje Zelandijoje ten visuomet pelnytai užima vieną garbingiausių vietų.

Patyrę keliautojai skeptiškai vertina autoritetų liaupsinamus reiškinius ir objektus, prie kurių nusidriekia plačiausi turistų keliai. Ši šalis traukia tuos, kurie ieško kažko ne taip plačiai žinoma, savito, geresnio už tą visuotinai pripažintą vietovę. Šia prasme viskas aišku – nėra Naujojoje Zelandijoje gražesnės vietos už tuos pietinius fiordus, kuriuos vietiniai vadina žodžiu „sound“.

Jeigu turite minčių kada nors apsilankyti „Žiedų valdovo“ ir „Hobito“ trilogijų išgarsintoje šalyje, matėte šią juostą, kurioje elfų girios, nykštukų kalnai ir net tamsos valdovo karalystė buvo nufilmuotos būtent pietinėje saloje, tikriausiai įsigysite ir kokią nors kelionių gidą. Ant jo viršelio, ko gero, bus garsiojo fiordo nuotrauka.

Tipiška keliautojų dvejonė – kurį iš dviejų – Milfordo ar Doubtful – fiordą aplankyti. Mat daugeliui ten vykstant vos kelioms savaitėms tiesiog pritrūksta laiko, kada pamatyti abu. Aš kadaise iš pradžių buvau linkęs Doubtful naudai – daug didesnio, atokesnio, lankomo mažiau turistų. Tiesa, ir brangesnio, nes

daugelis kompanijų rengia iškylas su nakvyne laive. Bet vėliau nugalėjo praktiška nuojauta, ir Milfordas neapvykė. Nei pirmąjį, nei visus kartus. Jis kas sykį vis kitoks ir vis taip pat kaerintis.

Plaukimą Milfordu iki pat Tasmano jūros, delfinus, ruonius ir albatrosus aprašinėti beprasmiška – nei žodžiai, nei nuotraukos neatspindi jo didybės. Galiu nebent pasidalinti vienas paprastu patarimu. Padarykite keletą nuotraukų, o tada tiesiog atsipalaiduokite. Ramiai stebėkite už borto pro šalį plaukiantį šį gamtos stebuklą. Jis daug gražesnis, kai žiūri ne per objektyvo ar telefono stiklą.

PAPLŪDIMIŲ GYVENTOJAI

Pietinės salos plažai – ilgi, smėlioti ir dažnai laukiniai. Klajok, klausykis jūros, įsivaizduok tuos narsuolius, kurie čia kadaise atplaukė ilgomis valtimis iš Polinezijos. Arba tuos smarkuolius, kurie atsibastydavo iš Europos čia medžioti bandinių, ruonių, jūrų liūtų.

Kadaise jūrų liūtai ir ruoniai gyveno visos Naujosios Zelandijos pakrantėse, bet žmonės pasistengė, kad jų beveik neliktų. Šių gyvūnų medžioklė buvo visiškai uždrausta 1894 metais, todėl populiacija pamažu pradėjo atsistatyti. Dabar jų kolonijų galima pamatyti ne tik Otago pusiasalyje, bet ir Kaikuroje, vakarinėje pakrantėje. Taip pat jų sparčiai daugėja ir

žmonių tankiau gyvenamoje Šiaurinėje saloje.

Kiti ne mažiau įdomūs salos pakrančių gyventojai – pingvinai. Dvi pagrindinės rūšys – geltonakiai ir mėlynakiai, prie kurių perimviečių įrengtos patogios stebėjimo būdelės su žiūronais ir informaciniais stendais. Ateik saulei leidžiantis, atsisėsk ant suoliuko ir stebėk per plyšį tuos unikalius paukščius. Dar viena dėmesio verta Otago pusiasalio vieta – didžiųjų albatrosų kolonija. Vienintelė tokia planetoje, esanti ne Antarktidoje ar kitoje atšiaurioje ir sunkiai pasiekiamoje vietoje.

Šiaurinėje saloje, visai netoli Oklendo yra įdomi vieta – nuo salų atitrūkę luitai tarsi tolsta į jūrą. Šias vietas Murivėjaus pakrantėje nuo seno mėgsta geltonieji padūkėliai. Didžiuliai jūros paukščiai čia peri, moko savo jauniklius skraidyti ir visai nebijo turistų, kurių čia netrūksta.

Naujosios Zelandijos gyventojų požiūris į laukinę gamtą jau seniai yra iš esmės pasikeitęs nuo tų barbariškų laikų, kai ruoniai, jūrų liūtai ir banginiai buvo žudomi šimtais tūkstančių kasmet. Griežtai saugomi gyvūnai jaučiasi saugūs, veda vaikus ir sugrįžta į senąsias valdas. Kadangi didelėje pietinėje saloje gyvena vos milijonas žmonių, gamta čia beveik tokia pati pirmykštė, kokią ją atrado „skrajojantis olandas“ Abelis Tasmanas, išsilaipinęs salose 1642 metais.

Stabili ir banginių kolonija, besimaitinanti prie pietinės salos krantų, o ypač mėgstanti Kaikuroso įlanką su to paties pavadinimo miesteliu. Ten banginius stebėti galima ištisus metus, kartais net nereikia plaukti į jūrą – jų pelekai išnyra bangose netoli nuo stačių pakrančių.

KELIAI, ŽENKLAI IR SUSIDŪRIMAI

Ruoniai, albatrosai, jūrų liūtai ir pingvinai yra labai mieli, bet tie jų gyvenami plažai tokie atšiaurūs. O per atostogas kartais norisi šilumos. Todėl turint laiko verta aplankyti pietinės salos Šiaurę. Ten tai reiškia saulėtą ir malonesnį orą.

Keliauti po šalį smagu, vietos vis dar daug, visi išsitenka. Valstybės plotas panašus į Didžiosios Britanijos, bet ten gyvena 65 milijonai, o Naujojoje Zelandijoje – tik keturi. Čia keliai puikūs, nors greitkelių ten mažai. Eismas vyksta kairiąją puse, todėl miestuose einant per gatvę svarbu pirmiausia dairytis į dešinę, o vairuojant – nepainioti posūkio ir stiklų valytuvo svirčių.

Kelio ženklai – panašūs kaip Europoje, bet akį rėžia įspėjantys apie gyvūniją. Nepervaziuok kivio! Atsargiai – pingvinai! Avys, karvės, ir taip toliau. Tokių ženklų – daugybė, bet akivaizdžiai per mažai.

Ko jau ko, bet suvažinėtų gyvūnų ant asfalto ten tikriausiai pamatysite daugiau ne visose iki tol aplankytose šalyse. Gyvūnijos ten daug, savisaugos instinktai apmirę. Kad ir tie tarytum į savižudybę linkę vieversiai, strikinėjantys ant kelio ir paskutinę akimirką pakilę ir besitaikantys pranerti priešais priekinį stiklą. Važinėjome beveik neviršydami greičio (sustabdė tik kartą, bet pasigailėjo kaip turistų), tačiau du kartus susidūrimo išvengti nepavyko: kartą sparnuotis trenkėsi į bamperį, kitą sykį – į anteną. Abu berods liko gyvi. Kivio, ruonio ar pingvino ant kelio nesutikome.

KARIBAI? O GAL – SARDINIJA?

Nelsono miestas vadinamas Naujosios Zelandijos saulės sostine: čia lyja retai ir negausiai. Kaip tik tiek, kad viskas augtų ir žydėtų, o žmonės šį miestą vadintų labiausiai tinkama gyventi vieta visoje šalyje. Aš, ko gero, galėčiau gyventi bet kurioje Naujosios Zelandijos vietoje, bet vietiniai – reiklesni.

Laukine vakarų pakrante važiuojant į Šiaurę kraštovaizdis esmingai keičiasi. Ties Vestporto mieste kelias šakojasi – tas, kuris toliau driekiasi pakrante, užsibaigia žavingame akligatvyje įsikūrusiu Karamėjos kaimu. Mums reikia sukti į dešinę, pro Nelsono ežerų rajoną. Po kelių valandų vingiavimo kalnų perėjomis ir kiek žemesnėmis vietomis pasijunti tarsi kitoje šalyje.

Vietoj aukštų papartynų ir amžinai šlapių atvašynų pakelėse – gražios fermos, stovai su kivių ir kitų vaisių, daržovių krepšeliais, kurių gali nusipirkti po keturis dolerius. Avių ir lamų ganyklų taip pat mažiau. Vietoj jų – darnios vynuogynų eilės.

Nepasiekę Nelsono reikia sukti į Motueką – miestuką su ilga pagrindine gatve, kurioje išsiriakia kelionių agentūrų ir skraidymo mokyklų biurai vilioja ryškiomis iškabomis. Svarbiausias šių vietų traukos centras ir pelnyto pasididžiavimo šaltinis – Abelio Tasmano parkas. Dar viena nepaprasto grožio vieta. Už jo per Kuko sąsiaurį Šiaurėje – šalies sostinė Velingtonas.

Žmonės po parką keliauja su kuprinėmis ant pečių, grožisi jo pakrantėmis iš baidarių ir motorlaivių, lakioja virš jo skraidyklėmis ir kitais sparnuotais aparatais. Nes pažiūrėti yra į ką. Atvežęs patyrusį keliautoją užrištomis akimis ir paleidęs jį į tą parką tikrai suglumintum: žydros lagūnos, skaidrus vanduo ir vaiskus dangus primena Karibus ar nuostabias Pietų Europos vietas, bet ne Naująją Zelandiją, kokią daugelis įsivaizduoja. Tiesa, užsimiršti neleis visur augantys paparčiai. Tiesa, kitokie: žemesni ir ne tokie vešlūs, nei lietaus merkiamos kitos vietovės.

KĄ VALGYSIME IR GERSIME?

Ilgą laiką naujoji Zelandija tebuvo tolima, britams nelabai reikalinga ir ganėtinai provincionali Anglijos versija kažkur anapus pusiaujo. Nacionalinės virtuvės tradicijos – britiškos pačia blogiausia prasme. Bet po to, kai Londonas praėjusiam amžiuje nužygiavo su Europos Sąjunga ir naujais tarifais pribloškė buvusias kolonijas, Naujoji Zelandija pradėjo ieškoti savo alternatyvios tapatybės. Ir rado.

Pirmiausia buvo atsigręžta į Polineziją, atvyko daug žmonių iš Samoa, Tongos, Fidžio. Oklendai tapo didžiausiu polineziečių miestų pasaulyje. Jų kulinarija, iki tol laikyta antrarūšė, imta vertyti ir adaptuoti pagal naujųjų laikų poreikius. Maorių virtuvei irgi atsirado vieta turistų valgiaraščiuose, o dabar ji vis populiarėja. Koks gi vizitas į šią šalį, jei nedalyvavai tradicinėje hagio puotoje. Kas tas hagio? Mėsos, bulvių, daržovių, paukštiesenos patiekalas, ruošiamas duobėje su žarijomis.

Maža to, į šalį buvo pakviesti įvairių Europos tautų atstovai, kurie atsivežė naujas tradicijas, skonius, potyrius. Dabar čia galima gauti visko, ko tik trokšta širdis ar veikia skrandis: prancūzų, italų, škotų, japonų, maorių, polineziečių ir visų kitų valgių. Nepamirštas ir senas geras anglų mėsos pudingas, jei kas užsimanytų. Žinoma, ir jūros gėrybės, kurių čia galima gauti apščiui ir labai įvairių. Ko kito tikėtis iš vietovės, kur beveik visi esminiai miestai yra arba pakrantėje, arba nutolę nuo jos ne toliau kaip per 50 kilometrų.

Marlboro. Kadais tas žodis primindavo raudoną pakelį, kaubojų ir žirgą. Bet iš tiesų Marlboro – tai vynuogynų, sūrių ir midijų kraštas. Gomurio rojus, į Naująją Zelandiją viliojantis gurmanus iš viso pasaulio.

Būtinai verta aplankyti Haveloką – nuo seno smaližių garbinamą miestelį, kartais dar vadinamą žaliųjų midijų sostine. Tos geldelės iš aplinkinių įlankų traukiamos išstisus metus, dideliais tinklais. Jos tiekiamos restoranams Australijoje, Azijoje, Amerikioje, Europoje.

Bene garsiausias Haveloko restoranas yra senas geras „Mussel Pot“, kurį valdo ir maistą gamina italai. O jie tai tikrai žino, kaip elgtis su tais jūros moliuskais, atrodytų, sutvertais maloninti žmonių gerkles tuose kraštuose, kur kaip tyčia kekes brandina puikiosios Sauvignon blanc bei Pinot noir vynuogės. Ir, žinoma, kitos rūšys, atvežtos į tolimąją salą iš Europos ir prisitaikiusios prie dirvožemio, klimato.

Malonu stebėti žmogų, ką nors darantį labai gerai. Pranašiau nei konkurentai, pirmtakai. Galų gale – geriau nei jis pats anksčiau tai darė. Būtent toks jausmas

apima ragaujant begėdiškai skanius valgius, gaminamus šiame pakelės (vien tik geografinė prasme) restorane.

Viešbutis už Blenheimo. Sodri popietė. Metas į vynuogynus. Šeiminkai jau ištraukė mums porą raudonų dviračių iš pašiūrės. Sėdynės sureguliuotos, šalmai ir liemenės pasimatuoti. Leidžiamės į kelią – siaurais ir platesniais keliais tarp nesibaigiančių vynuogynų gretų.

Pirmoji stotelė – garsusis „Cloudy Bay“, jau išsikovojęs garbingą vietą po saule ir įvežantis savo produkciją į dešimtis šalių. Erdvi salė su 15 metrų ilgio baru, ant kurio – daugybė taurių ir užkandžių lėkštutės. Įvairiakalbė minia šurmuliuoja, kilnoja taures, sukioja jas prieš šviesą. Ir ragauja: vartydami akis, kaišiodami liežuvius, uosdami vyną.

Trys skirtingo vyno taurės – nemokamos. Už septynis dolerius – kur kas didesnis „paketas“, daugiau gėrimo, bet ir rizika kur kas anksčiau baigti kelionę po vynuogynus kur nors pakelės griovyje.

Gali ragauti čia pat salėje, arba išsinešti į angliško stiliaus uždara kiemą, kur minkštasuoliai tiesiog provokuoja prisėsti su vyno taure ir įdomiu pašnekovu (veikiausiai iš kito pasaulio krašto). Jūs iš kur? Koks vynas jums labiausiai patinka? Ir taip toliau, ir panašiai.

Taip šnekučiuojantis, lyžčiojant taures, o paskui minant pedalus saulė ima krypti vakarop. Tačiau turime dar nemažai laiko – pavasaris Pietuose reiškia labai ilgas dienas, kai tamsa užkloja žemę tik artėjant vidurnakčiui. Vynuogės, nelabai seniai pradėtos auginti šiuose kraštuose – išskirtinai gaivaus skonio, tačiau visas subtilybes gali užfiksuoti nebent labai patyrę liežuviai. Ir užgrūdinti. Visų neišragausi, geriau nė nemėginti.

Nuotykis baigtas, degustacijų nebesinori, išvados padarytos. Produkcija labai toli, vynuogynai palyginti neseni, investicijos dar neatsipirkusios, todėl Naujosios Zelandijos vynas – brangesnis už Kalifornijos, Australijos, Čilės, Pietų Afrikos Respublikos ir kitų Naujojo pasaulio konkurentų. Tai yra vynas Naujosios Zelandijos patriotams, tinkamai progai. Lydintis atitinkamus valgius.

Nuvykę į tą tolimą salą skirkite porą dienų kelionėms po žaliuojančius vynuogių slėnius Marlboro, Vanakoje, ar kitur. Net jeigu jau esate jau ne kartą degustavę Pietų Europoje, Pietų Afrikoje arba Kalifornijoje. Tai, ką ten rasite, bus malonu prisiminti sugrįžus.

KITAS PASAULIS TARP DVIEJŲ VANDENYNŲ

TEKSTAS
LIUDAS DAPKUS

Nedaug pasaulyje yra šalių, kurios galėtų pasigirti tokia įvairia gamta ir pramogų visove: miškai, kanjonai, upės, ežerai, kriokliai, dykumos, uolos, urvai. Tai – valstybė, plytinti tarp dviejų vandenynų. JAV, arba Amerika, kaip mes ją dažniau pavadiname. Kaskart keliaudamas po šią šalį ir atrasdamas vis naujų žavingų vietų, džiaugiuosi ir patogumu, komforto lygiu. Šiame rašinyje papasakosiu tik apie vieną iš šimtų įmanomų maršrutų, kuris yra nei per trumpas, nei per ilgas. Toks, kuris padės suprasti to krašto didingumą ir paskatins kada nors į jį vėl sugrįžti.

Pažintį su Jungtinėmis Valstijomis kadaise pradėjau nuo sostinės Vašingtono. Paskui aplankiau Niujorką, Čikagą, Majamį, Denverį ir daug kitų miestų. Tačiau, mano supratimu, klasikinės Amerikos nepamačiau iki kelionės po Vakarų.

Kas gali labiau žadinti keliautojo fantaziją, nei juodas kelias su geltonomis linijomis ir horizonto miglose dunksančiais kalnais? Šis vaizdas įsirėžia į atmintį. Tai – geriausias suvenyras.

BURNOJE TIRPSTANTIS ŽODIS

Kad pasiektų tą tolimą svajonių krantą, kadaise žmonės vežimais traukė per laukinius kraštus. Prireikė dešimtmečių perkopti uolinius kalnus, persikelti per upes. Vėliau jie statė gyvenvietes, rentė užtvankas ir klojo geležinkelius. Dabar užtenka vos 11 valandų skrydžio ir atsiduri viename tų garsiųjų miestų: Los Andžele, San Diege ar San Franciske. Kalifornija yra svajonių krantas tiek gamtos mylėtojams, tiek pramogautojams.

Tikrovė kiek skiriasi nuo reklaminių leidinių pasakojimų ir romantiškų Vytauto Kernagio dainų. Taip, čia plyti vynuogynai, pakrantes skalauja Ramusis vandenynas, o sekvojų miškai svaigina savo galybe. Tačiau Kalifornija yra tokia pat geidžiama kaip Toskana Italijoje ar prancūzų Provansas, todėl žmonių čia jau seniai gerokai per daug, tad geriau iš anksto susitaikyti su mintimi, kad nemažą laiko dalį teks praleisti margoje pramogautojų minioje.

Visi miestai turi savo paslapčių ir ramesnių vietų, todėl, suradus tinkamą laiką, galima pagauti tą akimirką, kai Aukso vartais, Dujų lempų kvartalu ar Holivudo kalvomis grožiesi kartu tik su vos keliais smalsuoliais. Tuo tarpu už miestų ribų viskas darosi erdviau, o kuo toliau nuo jų, tuo daugiau tos pirmąsios Amerikos požymių.

Josemičio nacionalinis parkas – vos kelios valandos autobusu nuo San Francisko kalvų. Tai – vakarinė Siera Nevados kalnų grandinės dalis, kuri atvykėlius pasitinka didingais granito kupolais. El Kapitanas, Half Domo uolos, Vernalio krioklys – tik patys garsiausi objektai, o jų čia daugybė. Kaip, beje, ir turistų vasarą.

Kalifornija – didelė, turtinga ir jai vertėtų skirti bent tris savaites. Vis dėlto pačius svarbiausius monumentus galima apžiūrėti ir per penkias dienas, pravažiuojant pirmuoju greitkelio pakrante ir užsukant į garsųjį Monterejaus miestelį.

ŽĖRINTIS SMĖLYNŲ MIESTAS

Toliau už kalnų – dykuma, panaši į geltonai pilką staltiesę su smėlynuose įvyniotu brangakmeniu. Tai – Las Vegasas. Jo centrinė ilga gatvė, vadinama Stripu, jo Eiffelio bokštas, piramidės, sfinksai ir kitos iš viso pasaulio nužiūrėtos pramogos... Galima nuo jo svaigti, galima nesuprasti, tačiau pamatyti bent sykį gyvenime tikrai verta. O vakare po viso to šurmulio atsiduoti pasirinktai pramogai vienoje iš daugybės arenų. Gal „Circus del Soleil“? Gal iliuzionisto šou, o gal kurio nors iš tuzino pasaulinio garso atlikėjų pasirodymas?

Tačiau šio nuodėmių miesto šviesos, cirko vaidinimai ir koncertai yra tik įžanga prieš didžiuosius reginius. Didžiojo kanjono ir jo apylinkių plačiau net neminėsiu – šis unikalus objektas nusipelno atskiro rašinio. Patogiausia Didįjį kanjoną apžiūrėti iš Las Vegaso atskridus sraigtasparniu ar lengvuju lėktuvu.

Toliau kelias veda per Nevados dykras Jutos valstijos link. Tikslas – Springdeilo miestelis, vartai į Siono nacionalinį parką. Tai – motelių, kavinių ir viešbučių virtinė abipus kelio. Tačiau ne architektūra grožėtis čia atvykome.

RAUDONŲ UOLŲ ŽEMĖ

Ankstyvas rytas žada nuotykią – su vietos kompanijos atsiųstu gidu kopsime į kalnus: kabarosimės raudonais smiltainiais, lįsime į klaustrofobiją keliančius urvus ir lynais leisimės nuo smailių viršūnių. Nors reklama žada, kad „tai gali padaryti net vaikai ir senukai“, lengva nėra. Labiau nei fizinis nuovargis kausto aukščio baimė, nes daugelyje vietų tenka eiti atbrailomis be jokių virvių, pasitikint tik pusiausvyrą ir guminių padų sukibimu.

Akimis išsiurbti šitą sausomis medetkomis dvelkiantį grožį turi tik trumpas poilsio akimirkas. Didžiausias krūvis tenka raumenims ir sausgyslėms, tad padeda ilsėtis smegenims. Jei ne ta įkyriai prikibusi

baimė nulėkti žemyn, sieloje ramu. Tarytum skleistųsi kažkoks seniai pamirštas žiedas. Gera net tada, kai dangus virš galvų susitraukia iki žydro iščių plyšio ir tenka nusiimti kuprines, kurios trukdo pralįsti šonu slenkant urvo takais. Viskas. Pagaliau trasa įveikta. Nuostolių nedaug: keletas nubrodintų pirštų ir sumuštų kelių.

Norisi gausesnių adrenalino dozių? Yra ir daug šiurpesnis maršrutas, kurį žmonės vadina Angels landing. Prieš pasiryžtant šiam nuotykiui, reikia kritiškai įvertinti savo fizinį pasirengimą ir atsparumą aukščio baimei.

Apsistojus čia bent porai naktų, verta nuvažiuoti iki Graftono miestelio vaiduoklio. Čia XIX a. viduryje įsikūrę mormonai ilgai ir sunkiai kovojo tai su potvyniais, tai su indėnais, kol galų gale pasidavė ir išsikraustė. Liko tik keli puikiai suręsti namai, mokykla, fermos. Ir kapinės, kuriose yra daug ką apie tų laikų gyvenimą pasakančių įrašų.

Toliau – vartai į Siono nacionalinį parką. Perkame metinį leidimą į visus šalies parkus. Taip labiausiai verta, nes atsipirks aplankius vos keturis parkus, o mes planuojame pamatyti bent šešis.

Keliaujant gilyn į Jutą, peizažas pamažu kratosi dykumos bruožų, medžiai darosi vis galingesni, o kalnai – pilkesni. Kitas stabtelėjimas – Braiso kanjonas. Nors kelionė iki čia teoriškai trunka tik dvi valandas, važiuojame dvigubai ilgiau. Skubėti neverta, nes aplink – kvapą gniaužiantys vaizdai, kaip banaliai tai beskampėtų.

Ši vieta ne tokia garsi kaip Siono parkas, ir ačiū Dievui – nors truputį mažiau žmonių. Tai vienas tų objektų, kurie užklumpa nepasirengus, priverčia išplėsti akis ir iš nuostabos sušukti: „Vau!“ Pavasarį turistų čia palyginti nedaug, todėl kai kuriose kanjono vietose dvelkė tikrais laukiniais, nesutramdytais Vakarais.

SLUOKSNIUOTO PYRAGO RAIKYMAS

Kai dykumos ir kanjonai ima varginti, mes pašloviname civilizacijos patogumus ir, sėdę į lėktuvą, po kelių valandų leidžiamės Bafalo miestelyje Niujorko valstijoje. Taip, Niagara šniokščia visai netoliese, o jai turime net pusantros dienos. Tai – visai kitokie potyriai, svaiginantis spalvų, kvapų ir potyrių kontrastas. Žengi virš griaudžiančių vandenų, plauki laivu jų papėdėje, jauti visur aplink drebinamos uolos virpesius. Tai būtinai bent sykį gyvenime reikia patirti.

Desertui pasilikame Didžiuoju Obuoliu vadinamą Niujorką. Miestą, kuris niekada nemiega ir yra, ko gero, garsiausia žmonių gyvenama vieta Žemėje. Ten – dar viena įspūdžių porcija, kaip sluoksniuoto pyrago glajus. Ten geriausia viską susipakuoti, su šypsena viską prisiminti ir pasiruošti skrydžiui per Atlantą namo.

PATARIMAI KELIAUJANTIEMS Į JAV:

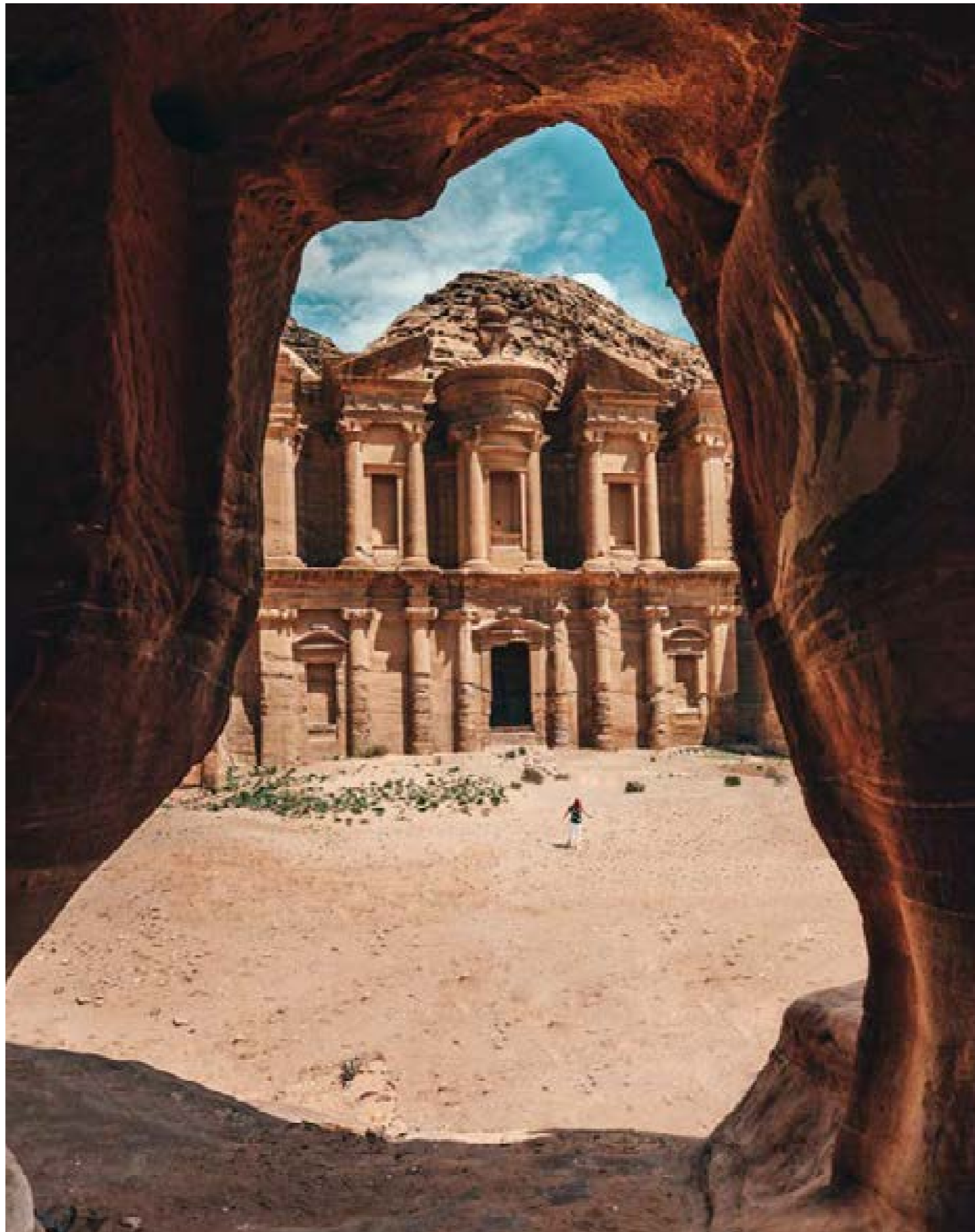
- Nebandykite vienoje kelionėje aprėpti visko. Čia tiek visko daug, kad verta bus sugrįžti dar ir dar.
- Rinkdamiesi viešbučius toliau nuo miestų dažnai nerasite optimalaus viduriuko – arba paprasti moteliai (kaip iš filmų), arba gana prabangios vietos.
- Neišsigąskite Las Vegaso – galite nemėgti triukšmingo siautulio, tačiau pamatyti jį nors kartą tikrai verta.
- Arbatpinigių kultūra pasiekė negirdėtas aukštumas. Pamirškite apie europietiškus 10 proc., JAV iš jūsų tikisi 20, 25 ar net 30 proc.!

KITAS PASAULIS

JORDANIJA: KULTŪRŲ MOZAIKA IMPERIJŲ KRYKRYŽ- KELEJE

TEKSTAS
AISTĖ BORJAS

Patys jordaniečiai apie save sako: esame nauja valstybė senoje žemėje. Nors nepriklausoma Jordanijos Hašimitų karalystė (toks yra oficialus šalies pavadinimas) įkurta tik 1946-aisiais, po Antrojo pasaulinio karo britams pripažinus savo buvusios kolonijos nepriklausomybę, tačiau jos kultūros istorija skaičiuojama maždaug nuo 7000 metų prieš Kristų. Bronzos amžiaus pabaigoje čia gyvavo biblijoje minimos edomitų, moabitų bei amonitų karalystės. Trečiame amžiuje prieš Kristų šalies centrinėje dalyje dominavo nabatėjų gentis, įkūrusi sostinę Petrą. Bėgant amžiams, šiandieninės Jordanijos žemes valdė įvairiausios imperijos – Asirijos, Babilonijos, Romos, Bizantijos. Atsiradus islamui – Abasidų bei Umjadų kalifatai, galiausiai – Osmanų imperija. Turtingos, nors ne visada švelnios ir savanoriškos istorinės patirties dėka šiandieninė Jordanija keliautojui atsiskleidžia tarsi spalvinga įvairių kultūrų puokštė, skirtingų laikotarpių palikimo mozaika.

BEDUINAI – SVETINGI DYKUMOS GYVENTOJAI

Beduinais vadinamos klajokliškai gyvenusios arabų gentys Šiaurės Afrikoje bei Arabijos pusiasalio dykumoje. Pati sąvoka „beduinas“ kilusi nuo arabų kalbos žodžio „badawi“, verčiamo kaip „dykumos gyventojas“. Beduinai kalba įvairiais arabų kalbos dialektais ir išpažįsta islamą. Save jie vadina tikraisiais arabais, didžiuojasi išlaikę senąsias tradicijas bei gyvenimo būdą. Tradiciškai jie gyveno susiskirstę klanais, išplėstinėmis šeimomis, augino kupranugarius, avis bei ožkas. Beduinai prisitaikė gyventi atšiauriomis dykumos sąlygomis. Gindami gyvulių bandas, jie keliaudavo, ieškodami vandens, ganyklų bei priedangos nuo vėjų, šalčio bei karščio. Palankiose vietose įsirengdavo laikinas stovyklavietes. Manoma, kad biblijoje minimi Abraomas, Izaokas ir Jokūbas buvo beduinai.

Visgi modernizacija pamažu paveikė ir beduinų gyvenimą, ypač per pastarąjį šimtmetį. Šiandien dauguma jų gyvena sėsliai, įsikūrę miesteliuose, verčiasi prekyba, gyvulių auginimu ar uždarbiauja, siūlydami savo paslaugas ir dirbinius turistams. Ypač daug beduinų sutiksime Vadi Rumo dykumoje, Petroje ir jos apylinkėse. Juos atpažinsite iškart – arabiškomis skaromis apmurturiuota galva ir dalis veido bei juodu akių pieštuku paryškintos net ir vyrų akys. Tai daroma ne dėl grožio, bet saugant akis nuo vėjo nešamo smėlio. Akių apvadai gaminami iš natūralių žolelių ir laikosi itin ilgai. Prie jų prilimpa smėlio grūdėliai ir taip apsaugoma nuo jų patekimo į akis.

Dykumų žmonės tik iš dalies prisitaikė prie šiuolaikinio gyvenimo. Vienas liūdnesnių pastebėjimų, atvykus į Petrą ar Vadi Rumo stovyklavietes – dirbantys vaikai. Didelė dalis beduinų vaikų nelanko mokyklos. Vaikai šeimai yra papildomos darbo rankos išgyvenimui, neretai manoma, kad daugelio mokslų vaikui gyvenime neprireiks, pakanka išmokti skaičiuoti pinigus. Kitas neigiamas vietinių gyvenimo aspektas – dažna kraujomaiša. Dėl to pasitaiko nemažai apsigimimų. Net apie 30% bendruomenės narių gimsta kurčnebyliais.

Beduinų prekeiviai gana įkyriai siūlo savo prekes ir paslaugas turistinėse vietose. Visgi Petra bus turbūt vienintelė vieta Jordanijoje, kur prekeivių atsiginti bus sunkiau. Visur kitur, priešingai paplitusiam įsitikinimui apie arabų prekeivių atkaklumą, reikalai vyksta palyginus santūriai. Tik nereikėtų pamiršti derėtis – taip turėsite galimybę patikusią prekę įsigyti bent 20% ar 30% pigiau.

Iki šių dienų kelios išplėstinės beduinų šeimos valdo praktiškai visą Vadi Musos miestelio, įsikūrusio Petros senovinio miesto priegose turizmo infrastruktūrą – viešbučius, svečių namus, rytietiškas

pirtis, parduotuves, turizmo agentūras. Dėl to čia pamatysite vos vieną kitą tarptautinio tinklo viešbutį. Juokaujama, kad viso miestelio ekonomiką į priekį varo vos dvi šeimos. Šis pokštas nėra labai nutolęs nuo tiesos...

SVETINGUMAS – NERAŠYTA DYKUMOS GYVENTOJŲ TAISYKLĖ

Viena svarbiausių beduinų ir kitų jordaniečių tradicijų – svetingumas. Nerašyta taisyklė sako, kad atvykėli reikia šiltai priimti nakvynei, maitinti, girdyti arbata tris dienas ir tik ketvirtąją etiketas leidžia paklausti apie vizito tikslą. Manoma, kad išskirtinio svetingumo tradicija susiformavo dėl atšiaurių gamtos sąlygų kaip būdas išgyventi. Medžioklės laimikį ar naminio gyvulio mėsą ilgai laikyti karštyje buvo nepraktiška, tad tapo įprasta kviesti kaimynus pasivaišinti. To paties buvo tikimasi iš jų. Vėlyvesnė islamo tradicija taip pat skatino svetingumą. Buvo laikoma didele garbe priimti į svečius Mekon keliaujančius piligrimus ir taip prisidėti prie religinės kiekvieno musulmono pareigos bent kartą gyvenime palankyti šią šventą vietą.

Pirmasis dalykas, kurį beduinas pasiūlys svečiui, bus puodelis ant laužo virtos kavos. Kavos pupelės jie sutrina rankine grūstuve, pagaminta iš pistacijų medienos ir gardina kardamonu. Beduinai kavą laiko visuomet paruoštą ir karštą, kad, pasirodžius svečiui, nereikėtų laukti. Iki šių dienų kavos gėrimo etiketas itin svarbus, ypač sužadėtuvių ceremonijos metu. Jei svečias neišgeria jam patiekto kavos iš karto, tai – ženklas šeimininkui, kad vizitas turi konkretų tikslą (dažniausiai piršlybas). Kava išgeriama tik po to, kai jaunųjų tėvai sutaria dėl būsimų vestuvių. Jei bandymas nepasiseka, kavos puodelis taip ir lieka nepaliestas. Jei neplanuojate pirštis ar nemėgstate kavos, jums kaip mat pasiūlys arbatos. Arbatinyje užverdama juodoji arbata, sumaišyta su žolelėmis – mėta, šalaviju ar rozmarinu. Iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, kad dykumoje niekas neauga, tačiau čia randama apie 100 rūšių įvairių augalų, daugiausiai žolelių.

PETRA – KANJONE PASILĖPĖS NABATĖJŲ INŽINERIJOS STEBUKLAS

Kelionė į Jordaniją negali apsieiti be apsilankymo Petroje – senovės nabatėjų mieste, vadinamame Rausvąja dykumų rože. Petra yra vienas seniausių miestų pasaulyje. Jis pastatytas nabatėjų pirkliai IV a. pr. Kr., o VII a. po Kr. po siaubingo žemės drebėjimo buvo apleistas. Tačiau vakariečiai apie šio civilizacijos stebuklo egzistavimą sužinojo tik praėjus daugeliui šimtmečių,

kuomet XIX a. šveicarų keliautojas J.L.Burchardas persirengė beduinu ir slapta su vietiniais pateko į šį giliame kanjone tarp uolų pasislėpusį miestą. Taip beduinų paslaptis buvo atskleista pasauliui. Prasidėjus visuotinei kelionių karštinei, vis daugiau smalsuolių iš viso pasaulio ėmė plūsti į Petrą, norėdami pamatyti šį pusiau pastatytą, pusiau uolose išskaptuotą miestą. Ypatingai lankytojų srautai padidėjo po 1989-ųjų, kuomet kino ekranuose pasirodė „Indiana Džounsas ir paskutinis kryžiaus žygis“. Vieni svarbiausių filmo kadru nufilmuoti būtent Petroje. Kitas įžymus filmas, savo scenomis išgarsinęs Petrą, buvo 2001-ųjų „Mumijos sugrįžimas“.

Nabatėjai buvo dykumos gentis, valdžiusi svarbiausius regiono prekybos kelius ir išgyvenimo atšiauriomis gamtos sąlygomis paslaptis. Jie vesdavo pirklis per dykumą, suteikdavo jiems pastogę, maisto ir vandens, saugiai vesdavo karavanus per dykumą, rinkdavo mokesčius bei tarpininkavo prekybos sandoriuose. Petros miestas buvo įkurtas ten, kur susikerta du svarbiausi regiono prekybos maršrutai: vienas iš jų jungė Negyvąją ir Raudonąją jūras, antras – Persijos įlanką su šiandieniniu Gazos ruožu. Nabatėjai buvo įvaldę tarptautinius ryšius ir pažinojo žmones iš įvairių Europos bei Vidurio Rytų tautų. Petros miestas pastatytas, sujungus geriausias inžinerijos praktikas iš įvairių kultūrų.

Visų pirma, nabatėjai puikiai pasirinko vietą miestui. Gilus kanjonas tapo puikia priedanga nuo pašalinių akių. Petros nesimato, net ir žvelgiant iš viršaus, nuo tiesiai virš jo pakibusių uolų. Be to, sausame dykumos klimato sulaukus reto lietaus, visas vanduo subėga į kanjoną. Gabūs vietiniai inžinieriai sugebėjo įrengti lietaus nuotekų sistemas bei didžiuliuose rezervuaruose sukaupti vandenį. Tokiu būdu miesto gyventojai ir svečiai nepristigdavo geriamo vandens. Negana to, čia – viduryje dykumos – žaliavo vešlūs sodai, parkuose buvo įrengti fontanai, tvenkiniai ir maudyklos. Žvelgiant į miesto uolas šiandien, tai atrodo neįtikėtina.

Šiuolaikiniai beduinai, Petros lankytojams siūlantys savadarbius papuošalus, suvenyrus ar puodelį virtos ant laužo arbatos, išdidžiai vadina save nabatėjų palikuonimis. Dar praėjusio amžiaus pabaigoje jie gyveno čia pat – Petros istorinio miesto olose. Prieš kelis dešimtmečius šalies valdžia parūpino jiems būstus gretimuose miesteliuose bei liepė išsikelti. Visgi panašu, jog jie neretai vis dar lieka nakvoti Petroje.

Planuojant kelionę, Petrai svarbu skirti pakankamai laiko. Jei esate istorijos bei archeologijos mėgėjai, čia rasite erdvės tyrinėjimui net ir 3-4 dienoms. Paskyrę šiam UNESCO saugomam stebuklui bent vieną pilną dieną, spėsite atrasti daug išpūdingų pastatų bei laidojimo kompleksų bei stebėsite, kaip, saulei judant dangumi, keičiasi gelsvi ir rausvi smiltainio uolų atspalviai.

„DYKUMA – BEKRAŠTĖ, AIDINTI IR PANAŠI Į DIEVĄ“

Tokius žodžius ištarė šiuose kraštuose tarnavęs britų karininkas ir keliautojas Arabijos Lorenas. Jie kalba mums apie kitą traukos objektą, kurio nevalia praleisti. Apie 100 km į pietus nuo Petros plyti Vadi Rumo dykuma. Ji stebina net ir ne vieną dykumą mačiusį keliautoją. Sakoma, kad keistų formų uolos besimainančiais rausvais ir oranžiniais atspalviais primena Marso paviršių. Šie neįprasti vaizdai nepraslydo pro filmų kūrėjų akis. Čia filmuoti kadrai nugulė įvairiuose pasaulinio lygio filmuose. Jų sąrašas ilgas, keletas iš garsiausių – Disnėjaus Aladinas, Transformeriai bei Žvaigždžių Karai (Skaivokerio iškilimas).

Dramatiškai stūksančios uolos, gilūs kanjonai, akmeniniai tiltai, paslaptingi urvai ir pustomos smėlio kopos – tai milijonus metų trunkantis vėjo, saulės ir vandens projektas. Tuo tarpu žmogaus veikla šioje dykumoje siekia ne mažiau kaip 12 tūkstančių metų. Čia rasta apie 25 tūkst. petroglifų (uolų raižinių) ir apie 150 archeologinių vietovių. Raižiniai liudija tiek neolito laikų gyventojų medžioklės ir žmonių gyvenimo scenas, tiek ir islamo šventraščių eilutes arabų kalba.

Šiandien čia gyvenantys beduinai bus geriausi palydovai po dykumą. Jie pavežios lankytojus visureigiais po gražiausius slėnius, kuriuose be palydos atvykėlis kaip mat pasiklystų, parodys, kurios dykumos žolelės

naudojamos kaip muilas, atskleis gražiausių saulėteklių bei saulėlydžių vietas ir, žinoma, pavaišins ant laužo virta arbata. Būtinai apsistokite nakčiai vienoje iš dykumos stovyklaviečių. Naktis dykumoje – tiesiog magiška. Žvaigždės niekur kitur nešviečia taip ryškiai kaip giedrą naktį tamsioje dykumoje, o beribėje tyloje aplanko geriausios mintys.

NEGYVOJI JŪRA – GAMTOS TURTA, KURIO GREITAI NEBELIKS

Daugelio Jordanijos bei Izraelio lankytojų „būtina pamatyti“ sąrašė atsiduria Negyvoji jūra. Daug geriau yra ne pamatyti, o patirti maudynes joje. Plaukiojimu to veiksmo nepavadinsi, nes, kad ir kaip stengtumėtės plaukti, tai nepavyks – sūrus vanduo yra tankesnės struktūros nei kūnas, todėl iškart kelia į paviršių. Šio vandens telkinio druskingumas siekia 34% - tai net dešimt kartų daugiau nei įprastos jūros. Nemokantiems plaukti – tai tikras išsigelbėjimas. Tikriausiai esate matę nuotraukų, kuomet žmogus, plūduriuojantis vandenyje, skaito laikraštį. Tai tikrai įmanoma!

Negyvosios jūros druskoje randama net 21 rūšies mineralų – magnio, kalio, kalcio ir kitų. Aplink telkinį tvyro lengvas sieros kvapas. Nenuostabu, kad jau prieš kelis tūkstančius metų čia ilsėtis ir sveikatintis vykdavo net Egipto valdovė Kleopatra. Maudynės čia yra tikrų tikriausias SPA jūsus odai bei sanatorinis gydymas įvairiais odos bei sąnarių negalavimais

besiskundžiantiems žmonėms. Iš vandens išlipsite tarsi įsitrynę aliejumi, o oda taps ypatingai švelni. Prieš maudydamiesi jūroje nepamirškite įsitrinti visą kūną Negyvosios jūros purvu. Kosmetikos įmonės jį sėkmingai eksportuoja po visą pasaulį, o pakrantėje jo rasite nemokamai.

Ši unikali vieta yra puikus kurortas ne tik dėl purvo ir vandens sveikatinančių savybių, bet ir todėl, kad tai – žemiausias taškas žemėje. Ji telkšo 430 metrų žemiau jūros lygio. Oras čia stipriai prisotintas deguonies. Dėl to, vos kelias valandas pabuvę šioje teritorijoje, atsipalaiduosite, pagerės miegas.

Jei svarstote aplankyti Negyvąją jūrą, nebelaikite, nes vandens lygis joje sparčiai senka. Kasmet jūra nusenka apie 1 metrą. Dėl to iš visų prieš porą dešimtmečių pakrantėje pastatų viešbučių šiandien reikia iki paplūdimio paeiti bent kelis šimtus metrų. Kai kur atstumai dar didesni ir viešbučio svečiams tenka parūpinti transportą. Prieš tris milijonus metų Negyvoji jūra buvo sujungta su Viduržemio jūra. Vėliau dėl tektoninių plokščių judėjimo atsiskyrė. Šiandien Negyvąją jūrą vandeniui papildė daugiausiai Jordano upė, kurios vandens lygis taip pat yra gerokai nusekęs dėl klimato kaitos, stiprėjančių sausrų bei žmogaus veiklos. Mokslininkai apskaičiavo, jog, jei situacija nesikeis, Negyvoji jūra išnyks iki 2050-ųjų. Šiuo metu svarstomas įdomus gelbėjimo projektas, kuriuo siekiama vamzdynu sujungti Negyvąją jūrą su Raudonąja ir taip pamaitinti pirmąją antrosios vandenimis.

PRAKTINIAI PATARIMAI

- Geriausi metų laikai vykti į Jordaniją – ruduo ir pavasaris. Jei jums per karšta net ir lietuviška vasara, tikėtina, kad net ir žiemos metu Jordanijos klimatas jums pasirodys maloniai švelnus.

- Į Petros istorinį miestą atvykite kuo anksčiau ryte. Tai išvengs karščio, daugybės turistų, lėnų jūms į kadra, ir prieš akis turėsite visą pilną dieną tyrinėti didžiulę šio įspūdingo miesto teritoriją.

- Pasivažinėjimą džipais po Vadi Rumo dykumą planuokite ne trumpesnę nei 3 val. Kitaip tiesiog nepakaks laiko pamatyti neaprėpiamos dykumos grožio. Geriausia likti nakvoti dykumos stovyklavietėje, kad pajustumėte ypatingą vietos aurą.

- Porą dienų prieš maudynes Negyvojoje jūroje nesiskuskite ir nesidėpiliuokite, venkite žaizdelių ir nubrozdinimų, nes druska nemaloniai graužia sudirgintą odą. Plūduriuokite ant nugaros ir venkite vandens patekimo į akis, nosį ir burną.

- Poilsui prie Negyvosios bei Raudonosios jūros rinkitės tik viešbučius su privačiais paplūdimiais. Viešieji paplūdimiai ne itin švarūs, o arabų moteris maudosi apsimituravusios. Viešbučio paplūdimiuose išvengsite smalsių vietinių žvilgsnių.

- Dėl patikusių prekių galite derėtis turgeliuose bei parduotuvėse. Žvelkite į šį procesą su lengvumu, tarsi į žaidimą ir tiesiog palaikykite pokalbį.

TURKIJA

IŠLIPTI STAMBULE? KODĖL GI NE?

TEKSTAS
GABRIELĖ ŠTARAITĖ

JUDĖJIMAS

Geriausias patarimas keliaujant Stambule - naudotis transporto priemonėmis, kurios padeda išvengti kamščių: metro ar tramvajumi. Nepaisant miesto dydžio čia taip pat labai patogų vaikščioti pėsčiomis. IstanbulKart - tai iš anksto apmokėta transporto kortelė, kurią galite naudoti visų rūšių viešajame transporte (išskyrus taksi). Ji pigi, ją paprasta naudotis, o kai skaudės kojas ir norėsite grįžti į viešbutį, būsite dėkingi, kad turite ją kišenėje.

GIDAI

Dar ir dar kartą pasitvirtina taisyklė, kad nemokami miesto turai yra daug geriau, nei didelė dalis privačių gidų. Stambulo free tours turi daugybę variacijų, tad tinka ir pirmą, ir n-ąją kartą keliaujantiems.

VAIZDAS

Ko gero išpūdingiausias Stambulo stogų ir miesto panoramos derinys nuo Suleimanijos mečetės sodo. Kažkas magiško! O į Galatos bokštą galite ir nekilti, panašus vaizdas bus nuo Marmara Pera viešbučio stogo terasos (dar geriau - su vakarinio kokteilio taure).

S

krendate kur nors per Stambulą? Ar žinojote, kad galite "išlipti" ir gerai praleisti laiką mieste?

Skrisdami ar grįždami iš savo kelionių su Turkish Airlines padarykite daugiau nei 20 valandų sustojimą. Geriausia šio pasiūlymo dalis - avialinijos jums dovanos nakvynę (vieną, jei skrendant ekonomine klase ir dvi - jei verslo klase).

Žinoma, pirmą kartą atvykusiam keliautojui mažiausiai reikia trijų dienų pažinčiai su Stambulu, o ir savaitę ar net 10 dienų čia tikrai rasite ką veikti.

DALINAMĖS KELETU PATARIMŲ:

NAKVYNĖS

Nesvarbu kur apsistosite, patikrinkite kaip arti yra mečetė. Minaretų garsai jaudina, bet ims erzinti, kai kas vakarą ir rytą teks klausytis mečetės garsiakalbio, todėl apsirūpinkite gerais ausų kamštukais. *Travel Planet* kolektyvas savo kelionės metu rinkosi Galatos bokšto rajoną.

KRUIZAS

Jei keliaujate “geru oru”, tai rinkitės saulėlydžio kruizus Bosforu. Kuo mažesnis laivas, tuo geriau. Naktinius kruizus rekomenduojame rudenį ar žiemą. Jei jūsų biudžetas nėra toks didelis, galite pasiplaukioti keltu. Vaizdingiausi jų maršrutai yra šie: Besiktas - Kadikoy, Karakoy - Uskudar ir Karakoy - Kadikoy.

LINKSMYBĖS

Roof top barai Stambule yra tiesiog privalomi, bet dar didesnį įspūdį padaro vietinių formatas, kai meze ant stalo nemokami, atsiskaitai tik už gėrimus, o šoki ant kėdžių. Puikus laukinis vakarėlis Karakoy!

MAISTAS

Sultanahmeto rajone venkite turistinių restoranų, siūlančių “tradicinį” maistą. Be abejo, jis tradicinis, bet ne pačios geriausios kokybės, kainos gerokai didesnės, be to, čia gausu sukčių. Jei norite tradicinio maisto,

eikite toliau nuo turistinių gatvių ar pasiteiraukite savo viešbutyje, kur eina valgyti darbuotojai. Gatvės maistas Stambule yra labai pigus ir skanus – ragaukite ten, kur stovi ilgiausia eilė. Stambule kasdien gerkite airaną, kad apsaugotumėte nuo žarnyno problemų.

PUSRYČIAI

Turkijoje tai neabejotinai yra svarbiausias dienos valgis. Sekmadienį kai kurie Stambulo gyventojai nuo vidurio ryto iki vėlyvos popietės praleidžia prie pusryčių stalo su draugais ar šeima, užkandžiaudami ekstravagantiškais sūrių, alyvuogių, pjaustytų daržovių ir kiaušinių užtepėlėmis, patiekiamomis su minkšta duona. Pusryčius tradiciškai lydi ne turkiška kava, o stipri juoda arbata. Tad jei norite elgtis kaip vietinis gyventojas, turkišką kavą (kahvesi) gerkite po pietų, o rytą pradėkite nuo cay sade - stiprios ir karčios arbatos be cukraus.

KODĖL MES RENKAMĖS TURKISH AIRLINES?

Travel Planet kelionių metų dažniausiai skrendame su *Turkish Airlines*. Žinoma, paprasčiausia to priežastis – į Vilnių jos skraido du kartus per dieną ir dabar gerų jungčių per Stambulą tikrai daug. Kai rašome šį tekstą, *Turkish Airlines* skrenda į 269 miestus visame pasaulyje ir tai daugiausiai užsienio kryptių turinti aviakompanija!

Paklausėme savo keliautojų, kodėl jiems patinka *Turkish Airlines*?

“Patinka absoliučiai viskas. Bet jei vis dėlto reikėtų išskirti, tai, žinoma, pirmautų sėdynės, daugiau vietos kojoms. Sėkmės ateities darbuose!”

“Tikrai puiki aviakompanija. Patogu. Skanus maistas.”

“Skridome daug kartų su *Turkish Airlines* ir visada buvome labai patenkinti tiek verslo, tiek ir ekonomine klase. Renkamės skrydžius, kad tik tektų skristi šia puikia aviakompanija.”

“Man labiausiai patinka *Turkish Airlines* filmų meniu. Čia visada pasižiūriu naujausius filmus, o kartais pasimėgauju senaisiais hitais.”

“*Turkish Airlines* maistas – pats skaniausias. Turiu ir savo favoritą, kurio labai laikiu, tai – šokoladinio kremo desertas!”

NEPAMIRŠKITE TAPTI MILES&SMILES NARIU!

Visada iškyla klausimas - ar verta registruotis į avialinijų lojalumo sistemas ir kaip dažnai reikia skraidyti, kad ką nors gautum atgal (geresnes vietas, perkėlimą į verslo klasę, naują bilietą ar pan.)?

Jei jums atrodo, kad registruotis verta tik tada, jei skraidote itin daug - tai nebūtinai! Dabar kiekvienas skrendantis su *Turkish Airlines* tiesiog privalo turėti *Miles&Smiles* kortelę, nes tik su ja galės nemokamai ir neribotai naudotis žinučių siuntimo paslauga tarptautiniuose skrydžiuose. Galėsite bendrauti WhatsApp, Messenger, iMessage ir kitose aplikacijose - siųsti štai tokias skrydžio nuotraukas, bendrauti su šeima, dalintis buvusios kelionės įspūdžiais ar pabaigti paskutinius darbus prieš atostogas.

Registruotis į programą galite iš anksto internetu.

NAUDINGA INFORMACIJA APIE MILES&SMILES:

- Kaupti mylias jūs galite ne tik skraidydami su *Turkish Airlines* ar kitomis *Star Alliance* avialinijomis, bet ir per partnerių programas: apsistodami tam tikruose viešbučių tinkluose (pvz., Hilton, Best Western ir t.t., rezervuodami automobilius beveik visose didžiausiose nuomos kompanijose, ir net užsakydami nakvynę per Booking.com).
- Mylias galite kaupti ir pakviesdami prie *Miles&Smiles* prisijungti savo draugus.
- Gydytojai, gali užsiregistruoti į *Smiling Doctors* programą, kuri skirta tiems atvejams, kai skrydžio metu kam nors prireikia medicininės pagalbos. Tai taip pat papildomas būdas kaupti mylias.
- Savo mylias galėsite panaudoti perkant „daugiau vietos kojoms“ skrydžiuose ar pasirenkant norimas sėdėjimo vietas.
- Na, o jei mylių neišleisite „danguje“ – itin platus įvairiausių prekių katalogas leis užsisakyti dovanas ar tiesiog praktinius daiktus namams.

TURKISH AIRLINES
Miles & Smiles

Internete gali perskaityti daugybę rekomendacijų, tam prireiks sugaišti daugybę laiko ir ne visada rezultatas pradžiugins. *Travel Planet* kelionių vadovai sudėjo savo geriausias patirtis ir rekomendacijas tiesiog jums į kišenę, t.y. į jūsų telefoną.

Travel Planet keliautojai - tiek važiuojantys su grupėmis, tiek individualiai - gauna mobiliąją programėlę, kurioje matys:

- Kiek laiko liko iki kelionės.
- Kelionės maršrutą ir viešbučius.
- Žemėlapius (galima naudotis ir neprisijungus prie interneto).
- Orų prognozes.
- Skrydžių informaciją, bei pasikeitimus.
- Visą kitą aktualią kelionės informaciją.
- Rekomendacijas, kur nueiti pavalgyti, ką įdomaus pamatyti.

Keliautojai taip pat gali rašyti kelionės dienoraštį, dalintis nuotraukomis su bendrakeleiviais, bendrauti su *Travel Planet* ofisu.

Visi, kurie išbandė - labai džiaugiasi ir giria.

Tai dar viena priežastis

RINKTIS MŪSŲ KELIONES!

2023

TRAVEL PLANET
KELIONIŲ VADOVAS TAVO KIŠENĖJE